

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDÍ

Pracoviště historické sociologie

Bc. Tereza ^{TM}ěrá

**Sociální mobilita potomků imigrantů ze zemí Maghrebu
ve francouzské společnosti**

Diplomová práce

Praha 2013

Vedoucí práce: D.E.A. Nicolas Maslowski, Ph.D.

Prohlá-uji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem. Prohlá-uji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 2. ledna 2013

Tereza ^{TM}ěrá

Na tomto místě bych ráda poděkovala Univerzitě Karlově, jejími prostřednictvím příspěvkem z Fondu mobility umožnila uskutečnit tímto studijní pobyt v Paříži, bez něhož by práce v této podobě nemohla vzniknout. Dále se cítím hluboce zavázána editeli vědeckého časopisu URMIS při Université Paris VII, prof. Mahametu Timerovi, který mi k pobytu pomohl. Mé díky patří též všem vyučujícím magisterského programu *Migrations et relations interethniques*, jejichž přednášky mi poskytly na problematiku migrace zcela nový náhled. Pomoc především v rovině metodologie mi poskytli vyučující oboru Historická sociologie na FHS UK v Praze PhDr. Jiří Mář, Ph.D., D.E.A. Nicolas Maslowski, Ph.D. a doc. PhDr. Jiří Měřt, Csc., za což jim všem tímto děkuji.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat Honzovi, mámě a tátovi.

OBSAH

Abstrakty í . 6

Úvod í 7

I. HISTORICKO-TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE

1/ Mezinárodní migrace í . 9

Sociologické zkoumání migrace í . 10

2 / D jiny imigrace do Francie

Po átky usazování p ist hovalc ve Francii, nacionalizace spole nosti

a problematizace cizinc í 12

Vývoj ve 20. století ó od ekonomické k osidlovací imigraci í í í í í í í .. 14

Zem s nejdel-í historií imigrace v Evrop í í í í í í í í í í í í í í í í í í 17

3 / Imigranti a národní stát

Integrace imigrant ó o jde a pro p edstavuje problém í í í í í í í í 19

Francouzský model prom ny cizinc v ob any í í í í í í í í í í í í í í í í í í 21

Sociologické zkoumání zako e ování p ist hovalc v hostící spole nosti í í 25

4 / Potomci imigrant í 28

Srovnání situace rodi a potomk í 29

5 / Problematika mezietských vztah

Logika sociální diferenciac a etnicizace í í í í í í í í í í í í í í í í í í í .. 32

Stigmatizace í ... 35

Sociální reprezentace a sebenapl ující se proroctví í í í í í í í í í í í í í í í í í í . 37

II. IMIGRACE ZE ZEMÍ MAGHREBU A FRANCOUZSKÁ SPOLE NOST

6 / Imigrace v historické perspektiv vzájemných vztah Francie a zemí Maghrebu

Okolnosti kolonizace í . 40

Prom na spole nosti v kolonizovaných zemích í í í í í í í í í í í í í í í í í í 42

Boje za nezávislost í 44

Postkoloniální migrace í . 46

7 / Maghrébins ve Francii

Specifika: pracovní imigrace z (bývalých) kolonií í í í í í í í í í í í í í í í í í í . 49

Pohled francouzské spole nosti í . 50

Imigrace z Maghrebu jako základ konstrukce sociálního problému imigrace

ve francouzské spole nosti í . 54

8 / šBeursõ: paradox šdruhé generaceõ

Nelegitimní Francouzi í ... 56

Krize identity?..... 59

Problematická mládeflz p edm stí í 62

<i>Od š práva na odli-nostõ k š právu na (lho)stejnostõ</i>	67
<i>Více forem diskriminace</i>	69

III. ANALÝZA VÝVOJE SOCIÁLNÍ MOBILITY POTOMK IMIGRANT Z MAGHREBU VE FRANCOUZSKÉ SPOLE NOSTI

9 / Konceptualizace fenoménu sociální mobility	
<i>Sociální mobilita a imigrace</i>	74
<i>Vzd laní a profese jako klí ové faktory sociální mobility</i>	76
<i>Metoda výzkumu, hypotézy, výzkumné otázky</i>	77
10 / Zdroj dat ó výzkum TeO	79
11 / Analýza	81
<i>Vzd lanostní mobilita</i>	83
<i>Profesní mobilita</i>	86

IV. ZÁV R ... 89

Bibliografie	93
Seznam p íloh	99
P ílohy	101

ABSTRAKT

Tato práce se vnuje problematice imigrace v současných (západoevropských) společnostech prostřednictvím detailního pojednání o konkrétním historickém případě imigrace ze zemí Maghrebu (Alžírsko, Maroko, Tunisko) do Francie v průběhu 20. století. První oddíl práce je zaměřen na stručnou historii imigrace do Francie a na širší teoretický kontext sociologického zkoumání fenoménů s imigrací spojených. Pozornost je zaměřena především na paradoxní situaci, která v důsledku imigrace vzniká v rámci národních států, a na logiku utváření mezietnických vztahů. Jako teoretická opora následující analýzy je představena Goffmanova teorie stigmatizace, Beckerova teorie etiketizace, Moscovičiho teorie sociálních reprezentací a Mertonova koncepce sebenaplnujících se proroctví. Druhý oddíl práce se vnuje konkrétnímu případu imigrace ze zemí Maghrebu do Francie, zejména sociálním reprezentacím, které se v rámci francouzské společnosti v souvislosti s tímto historickým procesem vytvořily. Hlavním tématem práce je pak situace potomků imigrantů z Maghrebu ve francouzské společnosti, především co do jejich postavení v její sociální struktuře, proto je této část vnována analýze jejich mezigenerační vzdělanostní a profesní mobility ve srovnání s majoritní populací a potomky imigrantů z jiných oblastí.

Klíčové pojmy: imigrace, národní stát, potomci přistěhovalců, sociální hierarchizace, stigmatizace, diskriminace, mobilitní šance, vzdělanostní a profesní mobilita a reprodukce

ABSTRACT

The subject of this thesis is the question of immigration in contemporary (Western) European societies which is treated by detailed exposition of the concrete historical case of immigration from the Maghreb countries (Algeria, Morocco, Tunisia) to France during the 20th century. The first part of the work consists of the brief history of immigration to France and of the wider theoretical context for the sociological inquiry of the phenomena linked with immigration, especially the paradoxical situation which results from the fact of immigration in the nation states and the logic of the formation of the interethnic relations. As a theoretical support for following analysis, several theories are presented: Goffman's theory of stigmatization, Becker's labelling theory, theory of the social representations of Moscovici and Merton's concept of self-fulfilling prophecy. In the second part, the particular case of immigration from Maghreb countries to France is examined with the special attention to the social representations made in French society in the context of this historical process. The main subject of this work is the situation of the descendants of immigrants from Maghreb countries in the French society, especially their position in its social structure, so the third part therefore consists of the analysis of their intergenerational educational and professional mobility in comparison with the majority population and with the descendants of immigrants from other parts of the world.

Key terms: immigration, nation state, the descendants of immigrants, social hierarchization, stigmatisation, discrimination, mobility chances, educational and professional mobility and reproduction

ÚVOD

Tato práce se zabývá otázkou postavení potomků imigrantů ze zemí Maghrebu v současné francouzské společnosti. Jedná se součástí širší tematiky vývoje (západo)evropských společností v posledních desetiletích i stoletích, nebo právě fakt rozsáhlé imigrace se stal jednou z osudových sil ovlivňujících tento vývoj a bude jí nepochybně i do budoucna. Rostoucí míra imigrace přede vším pomalu, ale zásadně problematizuje samotné základy, na nichž národní státy evropských společností stojí. I proto se tento mnohorozměrný fenomén stal významným politicky i celospolečensky diskutovaným tématem, přičemž nejrozšířenější debaty, které podněcuje, mají jeden společný rys: imigrace je vždy viděna jako problém. Otázka postavení imigrantů, tedy osob z principu vnímaných jako cizinců v národním státu, a je-li to více fascinující otázkou situace jejich potomků je v konkrétním případě imigrace ze zemí Maghrebu ve Francii tématem jako stvořeným pro historicko-sociologickou analýzu. Výrazně totiž ilustruje spojení současného stavu v cílovém vývojem ve dvou uplynulých stoletích, tedy v podstatě s vývojem moderních společností obecně.

Pro porozumění situaci potomků imigrantů v národních společnostech je třeba podívat se nejprve na specifika situace jejich rodičů, a až na tomto základě hodnotit případné odlišnosti a podobnosti. První oddíl této práce proto představuje historická a teoretická východiska celého zkoumání – od stručné historie imigrace do Francie a jejích specifických sociologický pohled na migraci a situaci imigrantů v hostitelských společnostech až po mechanismy tvorby šmeztického stratifikace ve společnosti. Druhý oddíl práce je potom v novějším konkrétním případě imigrace ze zemí Maghrebu ve francouzské společnosti – od jejího historického pozadí charakteristického především kolonialismem a sociální reprezentace vytvořené ve francouzské společnosti vzhledem k imigrantům z Maghrebu až po situaci jejich potomků, charakteristickou více nežli jiným pocitem nelegitimity jejich přítomnosti, který jim dává majoritní populace zakoušet.

Třetí oddíl práce je proto v novějším analýze mezigenerační vzdelanostní a profesní mobility, respektive mobilitních tendencí potomků imigrantů z Maghrebu ve francouzské společnosti. Analýza byla vedena hlavní hypotézou, že ačkoli je absolutní intergenerační mobilita potomků imigrantů z Maghrebu vzhledem ke specifickým celkové situace vysoká, jejich relativní mobilita, tedy jejich mobilitní tendence oproti průměrné majoritní populaci, ale i oproti potomkům imigrantů z jiných zemí a oblastí, je poměrně nízká. Jinými slovy,

ve srovnání s ostatní populací existuje menší pravděpodobnost, že potomci imigrantů z Maghrebu dosáhnou profesního a vzdělávacího vzestupu oproti situaci svých rodičů, a to vzhledem k logice sociální diferenciace spojené se stigmatizací, jež se opírá především o představený historický kontext a v jejím důsledku se osoby šmaghrebského původu ve francouzské společnosti nacházejí v nejnižších patrech sociální hierarchie. Ke zjištění mobilních tendencí ve francouzské populaci byla využita mikrodata z rozsáhlého výzkumu šTrajektorie a původu, který byl ve Francii proveden roku 2008 a byl zaměřen na populaci imigrantů a jejich potomků ve srovnání s majoritní populací.

I vzhledem k tomu, že imigrace představuje v současnosti poměrně citlivé a dosti diskutované téma, snažil se tato práce co možná nejvíce být nezaujatým a nezájmovým pojednáním a vyhnout se na několika úskalím, jež vzhledem k povaze tématu ohrožují, kdo se mu věnuje. To spočívalo zprvu ve snaze vyhnout se delšímu nášobře a šzlé o tedy o erovat majoritní francouzskou společnost a z imigrantů a jejich potomků delší šob tío (nebo naopak). Cílem bylo pouze poukázat na mechanismus určitého sociálního procesu, a ne hodnotit řádné jednání či postoje normativně. S tím souvisela i snaha vyhnout se spíše šideologickým debatám typu, zda multikulturalismus je správný nebo není, zda selhal nebo funguje a podobně. Tato práce totiž vychází z premisy, že soužití více kultur v rámci jedné společnosti je v současnosti prostě faktem a řádné normativní debaty, zda to tak má být, tento fakt nezmenšují. Proto se dosti naduřivě a zprofanovaně termín šmultikulturalismus v práci vůbec nevyskytuje a značné úsilí bylo vynaloženo i na co možná nejméně zastílení pouřívání termínu šintegrace imigrantů, který je také příliš hodnotově zatížen, než aby mohl být užitečným nástrojem k sociologické analýze. Z podobných důvodů nebyla věnována pozornost ani vývoji francouzské šimigraní a šintegrační politiky, nebo cílem práce bylo analyzovat proces vývoje postavení imigrantů a jejich potomků ve francouzské sociální struktuře, který vychází z nejzákladnějších mechanismů autoregulace sociálního řivota o diferenciace a hierarchizace, a politika na něj podle všeho nemá v podstatě řádný vliv. Navíc se zdá, že o imigračních a integračních politikách toho i v českém kontextu bylo napsáno mnohem více, než si vzhledem ke svému reálnému dopadu zaslouží, a další práce na toto téma by tak byla zbytečná.

I. HISTORICKO-TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE

1 / MEZINÁRODNÍ MIGRACE

Jeden z nejviditelnějších důsledků zásadních modernizačních proměn, jimiž v posledních stoletích prošly téměř všechny světové společnosti, představuje mnohem rozmanitější skladba jejich populací v důsledku mezinárodní migrace. A kolik fenomén migrace ve smyslu prostorového přesunu jednotlivců a populací přirozeně provází lidstvo již od jeho počátků, právě s nástupem modernity nabyl nevídaných rozměrů a důležitosti. Nezbytně totiž souvisí s transformacemi, které leží v samotném jejím základu – o právní, myšlovou a politickou revoluci. Jen existence národních států s jasnými vymezeními a chráněnými hranicemi umožnila odlišit občana (příslušníka národa) od cizince (příslušníka jiného národa). Kapitalistická organizace výroby a pracovního trhu v moderních státech pak prostřednictvím ekonomických motivací podnítla k překročení národních hranic a křívotu za nimi. Status emigranta/imigranta tedy určují dva kritéria: jeho mobilita a jeho národnost [Noiriel 2001: 333]. Propojení obou těchto skutečností je z etického pohledu na nedávný vývoj společností především v západní Evropě. Národní státy zde spojily svůj právní a ekonomický rozvoj s migrací pracovní síly z ciziny, a daly tak vzniknout současně situaci, kdy v rámci těchto společností trvale žije nezanedbatelné množství lidí, kteří přejali jejich standardy a způsob života, avšak uchovali si svou původní, šcizí národnost [Rea, Tripier 2003: 94].

Mezinárodní migrace je v první řadě překročení hranic mezi národními státy. Zásadním kritériem, které odlišuje migraci ve smyslu emigrace/imigrace od jiných forem pohybu – například vnitrostátní migrace a turismu – je délka pobytu za vlastními hranicemi a s tím související přesun místa dlouhodobého pobytu. Imigrant je člověk, který přichází na určitou dobu (nejméně jako minimální délka uvádí jeden rok) žít do země, jejímž není úrodným občanem. Jako emigranti se označují lidé, kteří opustí hranice vlastní země a dlouhodobě se usadí v jiné. Velmi důležitá je terminologická rozlišení mezi pojmy *cizinec* a *imigrant*. Zatímco *cizinec* je právní kategorií vyhrazenou pro všechny osoby, které nedisponují občanstvím dané země, *imigrant* je kategorií demografickou a sociální, nikoli právní. Z toho plyne, že ne všichni imigranti jsou cizinci a ne všichni cizinci jsou imigranti, nebo imigrant může získat občanství země, v níž žije (tento akt je nazýván šnaturalizace), a z právního hlediska tedy pozbývá status cizince, nicméně fakticky je vzhledem ke své historii stále imigrantem.

Mezinárodní migrace funguje podle určitých pravidel. Dle Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948 má každý člověk právo opustit jakoukoli zemi, v etně své vlastnosti¹ [Héran 2012: 52]. Jednotlivé státy mají na druhé straně pravomoc kontrolovat příchozí a pobyt cizinců na svém území. Paradoxní situací, kdy má člověk právo opustit hranice své země, ale jí jí nemá přirozené právo usadit se za ní, je mezinárodní dohody, jejichž přijetím se státy zavazují respektovat základní práva migrantů, jako je právo na azyl, právo zvolit si partnera a právo žít s vlastní rodinou. Za těchto podmínek státy nemohou pobyt nikdy úplně zakázat, za to však pečlivě bdí nad zneužíváním těchto základních práv [Héran 2012: 53]. Každý stát má vlastní model, jak imigraci spravovat. Jedná se především o to, jakým způsobem je pobyt cizinců-imigrantů v zemi legalizován a nejastěji se tak děje prostřednictvím pracovních povolení a povolení k pobytu s různou dobou platnosti. Obecně všechny země do určité míry imigraci zajišťují legálně pobývajícím imigrantům základní sociální i občanská práva [Cohen 1999: 33]. Alternativou je nelegální pobyt imigrantů, buď po nelegálním vstupu do země, nebo jako pokračování legálního započatého pobytu po skončení platnosti daného povolení. Vzhledem k tomu, že nezanedbatelná část mezinárodní migrace takto uniká dohledu jednotlivých státních orgánů, lze ji považovat za vůbec nejobtížnější a nejvíce viditelný demografický fenomén [Garson, Thoreau 1999: 21].

Sociologické zkoumání migrace

Mezinárodní migrace představuje zajímavý případ procesu, v němž se protínají zájmy mnoha společenských věd – od historie, demografie a geografie přes ekonomii, právo a politologii až k sociologii, psychologii a antropologii. I proto alžírsko-francouzský sociolog Abdelmalek Sayad konstatoval, že migrace je štotální sociální fakt [Sayad 1991: 15] a Marcel Mauss takto označil fenomény, které švůn kterých případech uvádí do pohybu celou společnost a její instituce (í) v jiných případech pouze velký počet institucí [Mauss (1925) 1999: 151]. To naznačuje, jak obtížné je uchopit proces mezinárodní migrace vcelku a jak fládoucí je v tomto případě interdisciplinární perspektiva. Sociologický zájem o tuto problematiku je nasnadě, že migrace neexistuje jako fenomén sama o sobě, ale vždy odkazuje ke společnosti jako takové, jak v její diachronní

---

¹ « Toute personne a le droit de quitter tout pays, y compris le sien. »

dimenzi historického a demografického vývoje, tak v synchronní dimenzi souasného stavu a fungování jejich sociálních struktur [Sayad 1991: 15]. Zkoumání imigrace/emigrace vřdy tedy vypovídá zejména o stavu konkrétní společnosti a o problematice imigrace v současné Evropě takpřidetailnějším pohledu odkazuje spíše než k emigraci jinému k pozvolným, avšak zásadním a nezvratným proměnám společností národních států v důsledku rostoucího podílu cizinců. Z hlediska samotných aktérů migračního procesu je zajímavý především fakt, že prostorová mobilita zpravidla implikuje i mobilitu sociální, tedy že emigrace znamená i změnu sociálního postavení, spojenou s proměnou životního prostředí a následně i vnímání sebe sama.

Platí přitom, že v zemích dotčených emigrací se výzkum zaměřuje především na zkoumání emigrace a v zemích s početnou populací imigrantů se soustředí na problematiku imigrace. Důsledkem je, že spojitá skutečnost migračního procesu je uměle analyticky rozpojována na dvě odlišné problematiky. Termíny emigrace a imigrace přitom pouze označují dva póly jediného procesu, a zaměření pouze na jeden z nich musí nutně zkreslovat celkový obraz: například hovalce nelze pohlížet jako na lidi šbez minulosti, jejich existence pokračuje ať v momentu překročení národních hranic, což nanejvýš etnocentricky i státní orgány i bývají míněny, ale jako na osoby s jedinečnými osudy, jejichž minulost je pro porozumění společnosti přitom nanejvýš důležitá [Sayad 1977: 59].

Co se týče typologie, lze mezinárodní migraci posuzovat z více hledisek o prostorového (migrační dráhy), časového (od sezónní po trvalou) i podle jejich příčin. Pak se rozlišuje nucená emigrace (exil) jako reakce na útlak a snaha o udělení azylu od spontánní i organizované dobrovolné emigrace, jíž lze dle motivace rozlišit migraci ekonomickou (tzn. cestu za prací a výdělkem), migraci rodinných příslušníků v rámci praxe sluování rodin i migraci za účelem studia [Barša 1999: 215; Rea, Tripier 2003: 6]. Obecně se rozlišují dva základní migrační systémy: dočasný pobyt, spojený nejprve s výkonem zaměstnání (ekonomická migrace) a přechod do země za účelem trvalého usazení (osidlovací migrace) [Garson, Thoreau 1999: 16]. Za typický příklad osidlovací imigrace bývá považován vznik společností Spojených států amerických, Kanady a Austrálie v důsledku masové emigrace z Evropy v 19. století. Naopak strategie náboru velkého množství pracovní síly z ciziny západoevropskými státy ve druhé polovině 20. století bývá považována za naplnění logiky ekonomické imigrace. Avšak ve skutečnosti jsou oba typy nedílně provázány, neboť každá ekonomická imigrace po určité době plynule přechází v logiku imigrace osidlovací. Bylo tomu jak v případě zavedení zámořských

teritorií, do nichž se nejprve vydávali samotní muži v produktivním věku ochotní tam pracovat [srov. Sayad (1979) 1991: 73], tak v případě západoevropských zemí, v nichž se značná část původně dočasně pobývajících pracujících cizinců nakonec trvale usadila, tzn. začala tam vést rodinný život.

Je tedy patrné, že vymezit jediný všeobecně platný vzorec migračního procesu nelze. Naopak je zřejmé, že se vždy jedná o součást širšího sociálního a historického dění, na něž je třeba brát při zkoumání konkrétního případu migrace ohled. Cílem následující kapitoly tedy bude stručně představit dějiny imigrace ve Francii, aby byla skutečnost přítomnosti původně z Maghrebu v této zemi zasazena do patřičného kontextu.

2 / D JINÝ IMIGRACE DO FRANCIE

Po útek usazování původně ve Francii o nacionalizace společnosti a problematizace cizinců

Francouzský historik Gérard Noiriel soudí, že právě původně jsou lidmi, kteří v sobě nejzřejměji ztělesňují dědičky obou zásadních pramenů stojících u zrodu modernity – průmyslové a politické revoluce [Noiriel 2001: 333-334]. Proces nacionalizace společnosti, tedy považování národního státu za základní a jediný legitimní způsob organizace společnosti vedoucí k vytvoření společnosti s národem a naopak, byl přitom podle něj pro evropské dějiny stejně důležitý jako proces industrializace [Noiriel 2001: 128]. Fenomén mezinárodní migrace pak představuje bod, v němž se logiky obou těchto revolucí kříží v zásadním rozporu, z něž pramení vztátná paradox a souvisejících problémů, s nimiž bývá spojován. Průmyslová kapitalistická výroba vyžaduje a umožňuje mobilitu pracovní síly i kapitálu, což kapitalismus je ze své podstaty mezinárodní. Volnému pohybu pracovní síly však stojí v cestě hranice mezi jednotlivými státy, jejichž ochrana je spojována s ochranou národa před vnějším ohrožením [Noiriel 2002: 6]. Francie byla prvním evropským státem, který si tyto logiky pocítil na vlastní kůži, neboť již během 19. století se ukázalo, že domácí pracovní síla nebude stačit rostoucím potřebám průmyslového rozvoje země, což na francouzském případě se tedy zřejmě ukazuje provázanost migračních toků s ekonomickou aktivitou a demografickou situací země.

Ve francouzské historii lze rozlišit i velké cykly imigrace. Každý cyklus byl započat velkým přílivem pracovní síly z ciziny během rychlého průmyslového rozvoje, její následovala fáze stabilizace a usazování imigrantů, po níž se cyklus uzavřel odlivem cizinců v důsledku ekonomických krizí [Noiriel 2002: 12]. Na rozdíl od jiných evropských zemí se Francie během druhé poloviny 19. století potýkala se značným demografickým poklesem a již tehdy učinila z imigrace důležitou a strategickou součástí svého ekonomického a demografického rozvoje. Záchranou francouzské industrializace se totiž staly populační přebytky sousedních zemí (zpočátku především Belgie a Itálie), proudící do země, aby uspokojili poptávku po laciné a nekvalifikované pracovní síle [Temime 1999: 57]. První imigrační vlna se projevila ve sítání lidu roku 1881 o přes milion dlouhodobě usazených cizinců (roku 1851 jich přitom bylo 380 000 o 1,06 % tehdejší 35,7 milionové populace) [Khamès, Paoletti 1993: 11].

Ve druhé polovině 19. století také akceleroval proces postupné nacionalizace a demokratizace francouzské společnosti. Pro státní moc tedy vyvstala nutnost rozlišit na vlastním území šedomácí obyvatele od šcizího, tzn. rozlišit, kdo má právo těžit se z práv plynoucích z příslušnosti k francouzskému národu. Základním kritériem přístupu k občanským právům se stala národnost jedince o rozlišení mezi příslušníky francouzského národa a cizinci (ve francouzštině je pregnantně vyjádřeno opozicí *nationaux* a *non-nationaux* i *étrangers*) bylo právně zakotveno zákonem o francouzské národnosti z roku 1889 a ihned se stalo těm nástrojem ke sledování a regulaci imigrace [Noiriel 2002: 23]. Důležitá na šdобрé připsušníky vlastní společnosti a špatně všechny ostatní je podle francouzského antropologa Claua Lévi-Strausse vlastní každému společenství, a práva úředně potvrzená (jinak však zcela arbitrární) bariéra mezi šdomácími a šcizinci, postupem času v myslích lidí nevratně internalizovaná, se ukázala jako nesmírně psychologicky mocná [Noiriel 2001: 201-202; Noiriel 1992: 71].

Postoj francouzského státu k cizincům nebyl *a priori* odmítavý, protože představovali přínos nejen z ekonomického, ale i z demografického hlediska. Jejich dlouhodobá přítomnost však byla fládoucí jen v rámci francouzského národa, nikoli vně. Proto měla možnost stát se součástí národního tělesa prostřednictvím naturalizace, a princip špráva země (*ius soli*) usnadňoval přístup k občanství jejich dťem². Stoupající počet cizinců v zemi však provokoval i nelibost a obavy domácích obyvatel, takže se přítomnost a konkurence cizích důlníků brzy staly významným politickým tématem. Od 80. let 19.

---

² Francouzskému přístupu k příslušnosti se podrobněji vnuje 3. kapitola.

století byla přijímána opatření ve smru národního protekcionismu, například administrativní kontrola migračních pohybů prostřednictvím obanských příkazů, pracovních povolení a smluv, i nové zákony v oblasti sociální ochrany, které byly v cíli cizinců, jejichž počet v zemi p itom neustále rostl, výrazně diskriminační [Noiriel 2001: 164].

Vývoj ve 20. století ó od ekonomické k osidlovací imigraci

Druhá vlna imigrace do Francie započala po první světové válce, jež znamenala pro francouzskou populaci i ekonomiku obrovské ztráty. Nábor pracovníků ze zahraničí začal být racionalizován ve spolupráci státu (který posílil administrativní opatření ke kontrole cizinců na svém území) a zaměstnavatelů (kteří vytvářeli vlastní soukromé náborové organizace) na základě smluv se zeměmi, jež se staly oficiálními šodavateli pracovní síly ó nově například o Tmanlsko, Portugalsko, Polsko i další země východní Evropy. Během války také započalo vyuffívání vojenské i pracovní síly obyvatel francouzských kolonií, zatím ovšem v menší míře. Roku 1921 byl počet cizinců ve Francii odhadnut na 1 130 000 osob (2,8 % populace), o deset let později již 2 890 000 osob, tedy 7 % celkové populace [Temime 1999: 61]. Ke zdatnému odlivu cizinců ze země došlo však již během krize ve 30. letech, i vzhledem k rostoucí nezaměstnanosti, xenofobii a restriktivním opatřením ó p íliv nové pracovní síly ze zahraničí byl oficiálně zastaven roku 1935, cizincům ve Francii byl následně zapovězen přístup k n kterým profesím (advokáti, architekti), který ostatně trvá dodnes [Héran 2012: 10].

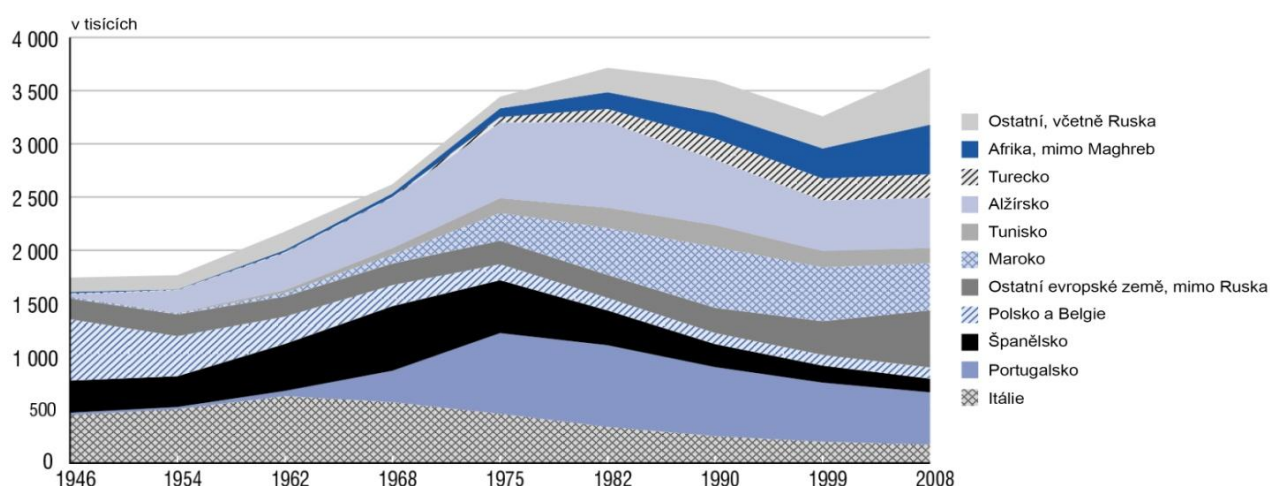
Konec druhé světové války a nutnost obnovy země i její populace p irozen vyvolaly větší rozsáhlou vlnu imigrace do Francie, a to především z Portugalska a zemí Maghrebu, postupně i z dalších afrických zemí. Roku 1945 byla s cílem povzbudit demografický růst zákonem ustanovena možnost pro zahraniční pracovníky usazené ve Francii po splnění série podmínek přivést do země i svou partnerku a nezletilé děti. V rámci této praxe slu ování rodin přišel do Francie mezi lety 1946 ó 1974 zhruba jeden milion přistěhovalců [Khamès, Paoletti 1993: 16]. Francouzský model vyuffívání laciné a výhodné pracovní síly z ciziny se p itom v dekadách poválečného ekonomického rozmachu stal inspirací i pro další západoevropské země, do té doby dotčené pouze emigrací. Pracovníci se p itom ve stále větší míře rekrutovali z bývalých kolonií a dalších zemí tzv. třetího světa, pro ně jako by tehdejší Evropa představovala totéž, co Amerika

pro předcházející generace Evropan [Barová, Bara 2005: 95]. Ekonomický tlak vedl ke značné toleranci nelegální migrace a obcházení státních úad kontrolujících cizince, což byl další z faktorů obrovského rozmachu mezinárodní migrace ve druhé polovině 20. století.

Panovalo přitom zdání, že je-li nábor pracovní síly zajištěn z velké části na smluvním základě, bude možné migraci snadno kontrolovat a v případě potřeby i zastavit či obrátit [Lapeyronnie 1992: 81]. Konec této iluze přinesla ekonomická krize následující ropný šok roku 1973, která souasn ukončila i tu dekádu nebývalé prosperity západních zemí. Státy ať dosud masivně vyuffívající zahraniční pracovní sílu přistoupily v reakci na strmý propad výroby a rychlý růst nezaměstnanosti k uzavření svých hranic pro další pracovní imigraci (ve Francii se tak stalo na ízení z července roku 1974) a k pobízení cizinců usazených v zemi k odchodu. Toto zdánlivě racionální řešení krize přineslo neekanzý dledek – o stabilizaci a sedentarizaci populace přistěhovalců. Uzavření hranic vedlo mnoho imigrantů k rozhodnutí raději v zemi zůstat než odejít do země původu (v níž v naprosté většině případů také nepanovala příznivá ekonomická situace) bez možnosti vrátit se zpět. Politika pobízení k návratu do vlasti byla cílená především na populace těchto šnejméně fládoucích (v případě Německa Turky, v případě Francie Alžířany) a neslavila přílišné úspěchy – o z Francie na jejím základě odešlo především mnofství Tunisů a Italů, naopak imigranti z Maghrebu nebyli mezi navrátilci příliš početní a spolu s přistěhovalci ze subsaharské Afriky nejvíce trpěli z možnosti přivést k sobě svou rodinu [Lapeyronnie 1992: 48, 81].

Přiliv přistěhovalců do země se tedy nezastavil, nebo dále pokračoval v íjímání kvalifikované pracovní síly, uprchlíků, studentů a především rodinných příslušníků v rámci praxe sluování rodin. Pokračovala také nelegální imigrace, nejastěji započatá legálním pobytem. Ekonomická imigrace charakteristická především mufl v produktivním věku předcházejících výhradně za účelem práce se proměnila v osidlovací imigraci rodinných příslušníků předcházejících do země flit. Podíl pohlaví i věková skladba populace přistěhovalců se za krátkou dobu dostaly do vyváženého stavu běžné populace. Mezi lety 1974 a 1991 přišlo do Francie na 460 000 imigrantů za prací a 713 000 imigrantů v rámci sluování rodin, počet naturalizací dosáhl v tomto období jednoho milionu (tzn. stejné mnofství jak za předcházejících 30 let) [Khamès, Paoletti 1993: 16, 17]. Na druhou stranu lze jen velmi těžko odhadnout, kolik přistěhovalců zemi opustilo. Graf 1 ukazuje vývoj populace cizinců (nikoli tedy včetně imigrantů) ve Francii po druhé světové válce.

Graf . 1 / Populace cizinců ve Francii podle země původu od roku 1946

Zdroj: INSEE, s ústředním úřadem
převzato z [Bouvier 2012: 4]

V souvislosti s ekonomickou krizí probíhající od 70. let došlo také k tomu, že se přitomnost přistěhovalců ve francouzské společnosti stala mnohem viditelnější. Imigranti evropského původu i osamělí muži pohybující se v sociální izolaci na trase mezi ubytovnou a zaměstnáním byli v podstatě šneviditelní, takže s příchodem rodin imigrantů, především z Afriky, jako by náhle skutečnost imigrace byla viditelná v ulicích, ve školách, ve zdravotnických zařízeních, v obchodech. Přistěhovalci se stali typickým obecním beránkem, na kterého byly svalovány všechny problémy plynoucí z ekonomické krize. Otázka imigrace se ve Francii od druhé poloviny 70. let stala zásadním národně-politickým, celospolečensky diskutovaným tématem. Politické úsilí se přitom soustředilo do dvou směrů: pokud možno nezvyšovat počet přistěhovalců v zemi a ty, kteří zůstanou, zapojit do chodu majoritní společnosti prostřednictvím rozličných verzí integračních politik. Nepříznivý ekonomický vývoj a poměrně vysoká míra nezaměstnanosti přitom soustavně přispívaly na růst napětí a xenofobních nálad ve společnosti, od roku 1983 oficiálně artikulovaných extrémně pravicovou politickou stranou *Front National* (Národní fronta). Rétorika se přitom v 80. letech, když vstoupila na scénu tzv. třetí generace³, postupně přesunula od špe problému imigrace ke špe problému integrace.

Lze konstatovat, že rozsah mezinárodní migrace nadále roste. A kolik Francie roku 2006 znovu otevřela své hranice pracovní migraci, její podíl se v celkovém migračním

³ Potomci imigrantů je v nová 5. a 8. kapitola této práce.

p ír stku nijak výrazn neprojevil ó od roku 2006 do Francie ro n p íchází zhruba 20 000 cizinc za prací, spolu s dalšími zhruba 80 000 cizinci v rámci slu ování rodin a zhruba 100 000 cizinci p ícházejícími z d vodu studia, azylu í za svým partnerem. Legální imigranti tedy p edstavují zhruba 200 000 p íchozích ro n (p í emfl každý rok se ve Francii narodí 800 000 d tí ó tedy ty íkrát více), dalích 55 000 osob p edstavují ob ané zemí Evropské unie, kte í nepot ebují povolení k pobytu. I kdyfl tedy v tína imigrace v dne ní dob probíhá legální cestou, neustále se reprodukuje i nelegální imigrace, jefl je v podstat nevy íslitelná, a na nífl se dle odhad nejvíce podílejí imigranti ze zemí Maghrebu, západní Afriky a íny [Héran 2012: 13, 14, 38, 41].

Zem s nejdel í historií imigrace v Evrop

Zám rem této kapitoly bylo zd raznit, fle v p ípad Francie byla na rozdíl od ostatních (západo)evropských zemí jifl od 19. století imigrace mnohem d leflit j í nefl emigrace. D sledky této skute nosti jsou patrné na mnoha rovinách. Na základ výzkumu francouzského Státního demografického ústavu (*Institut national d'études démographiques*, INED) z roku 1991 byl vytvo en odhad, fle bez imigrace by francouzská populace ítala namísto tehdejších 53 milion pouze 45 milion obyvatel. Roz í ení a omlazení francouzské populace p ítom nebylo jen p ímým p ínosem naturalizovaných cizinc , ale i nep ímým p ínosem potomk p íst hovalc [Khamès, Paoletti 1993: 33]. Roku 2008 bylo p ís ítání lidu ve Francii zji-t no zhruba 5 milion imigrant (z nich 40 % Francouz) a p íblifl 6,5 milionu dosp lých i nezletilých potomk imigrant (z nich 92 % Francouz). Tyto dv generace dohromady tedy tvo í p ítinu sou asné francouzské populace [Héran 2012: 15]. Za nezanedbatelné lze pokládat téfl ekonomické p ínosy imigrace ó odhaduje se nap íklad, fle po druhé sv tové válce ve Francii imigranti postavili 90 % dálnic, jeden d m ze dvou a jeden stroj ze sedmi [Noiriel 2002: 48]. D leflitá pak byla p edev ím skute nost, fle p íst hovalci pouhou svou p ítomností rozhybali pracovní trh a umofnili Francouz m p esunout se do lépe placených zam stnání, nebo vytvo ili nejspodn j í t ídu nekvalifikovaných pracovník : šve francouzském p ípad lze vyuffití imigrace v masovém m ítku vysv tlit nutností získat proletariát, bez n hofl by francouzská ekonomika nebyla schopna udržet svou úrove ů⁴ [Noiriel 2002: 18].

---

⁴ « Dans le cas français, le recours massif à l'immigration s'explique par la nécessité de trouver le prolétariat sans lequel l'économie française n'aurait pas pu garder son rang. »

Ve francouzském národním sebepojetí p itom nebyla skute nost imigrace dlouhou dobu fládným zp sobem reflektována. Je to pochopitelné vzhledem k podob francouzské národní tradice. Na rozdíl od zemí jako USA, které vznikly fúzí rozli ných migra ních vln a na zku-enosti imigrace postavily základ své kolektivní identity, byl francouzský národ pom rn pevn zformován a p edev-ím symbolicky zakotven jifl p ed p íchodem první velké vlny p ist hovalc . Aby v-ak tento dokonalý model národa se starými ko eny, homogenní populací, pevnými politickými principy a vysp lou kulturou mohl dále vzkvétat, musel p ijmout masivní množství cizinc , cofl pozm nilo p vodní skladbu jeho populace [Noiriel 1992: 334]. Tato skute nost by nebyla problematická sama o sob , av-ak stala se takovou vlivem historických okolností, zejména trvající tendence ššsociální pojmát jako národní; cofl vytvá í zna nou epistemologickou p ekáfku porozum ní fenoménu, který radikáln problematizuje obraz národní jednoty⁵ [Noiriel 2001: 68]. Jinými slovy, ztotofl ování spole nosti a národního státu vede k tomu, fle je obtíflné v bec p emý-let o n em, co právn není sou ástí národního státu, ale evidentn je sou ástí spole nosti. Proto byl fenomén imigrace dlouhou dobu ve francouzském kolektivním v domí tak ka neviditelný, a to se krom demografie týkalo i francouzských spole enských v d. Zatímco ve Spojených státech se imigrace ve svém velkom stském kontextu stala díky tzv. Chicagské -kole jifl v mezivále ném období privilegovaným p edm tem sociologie, francouz-tí historikové a sociologové byli ke skute nosti postupujícího zako e ování cizinc v zemi ve své práci dlouho slepí. Skute nou tradici sociologie imigrace ve Francii založil afl ve druhé polovin 70. let sociolog Abdelmalek Sayad, sám imigrant z Alfrírka a blízký spolupracovník Pierra Bourdieu [Noiriel 2001: 70; Rea, Tripier 2003: 25].

Pro porozum ní tomuto opofld ní nejen celospole enské, ale i sociáln v dní reflexe existence imigrace za skute ností je nyní vhodné se podrobn ji zam ít na francouzský model zacházení s cizinci v kontextu -ír-í problematiky ozna ované jako šintegrace imigrant ō.

---

⁵ « [La tendance persistante à] špenser le social à travers le nationalõ constitue l'obstacle épistémologique majeur pour la compréhension d'un phénomène mettant radicalement en cause le thème de l'unité nationale. »

3 / IMIGRANTI A NÁRODNÍ STÁT

ŠIntegrace imigrant ō ō o jde a pro p edstavuje problēm

Z pohledu sociologie p edstavuje integrace imigrant sociální fenomén vyplývající z migra ních pohyb v moderním sv t . Ve své podstat se jedná o proces zako en ní p ist hovalc v rámci šhostící ō spole nosti, který ideáln ůstí v jejich plnohodnotnou a plnoprávnou participaci na v-ech dimenzích jejího fungování. Analyticky k n mu lze p istupovat jako k procesu, který probíhá ve t ech rovinách: v rovin biologického mísení populací, v rovin akulturace, tzn. p iblifování vzorc chování standard m v t-inové populace, a kone n v rovin ob anské a politické inkluze [Rea, Tripier 2001: 85].

P edev-ím je t eba zd raznit, ůe to, co se obecn nazývá šintegrace imigrant ō, p edstavuje *dlouhodobý, samovolný a nev domý* strukturální proces, jenů je do zna né míry nezávislý na jakémkoli cíleném úsilí (zejména politickém). To znamená, ůe ze své podstaty nem ůe být výsledkem v le aktér , ale pouze vedlej-ím d sledkem jednání zam eného jiným sm rem [Sayad 1999: 315]. Úsilí spole nosti integrovat ani úsilí p ist hovalc integrovat se tedy nem ůe p inést okamžitě ovoce. Podcen ním této skute nosti lze vysv tlit deziluze panující v západoevropských spole nostech v podstat jifl od p elomu 70. a 80. let nad tím, jak je proces integrace problematický a pomalý. Nejd leůit j-í roli v-ak hraje as ō zako en ní ve spole nosti se nejzásadn ji prohlubuje afl s p íchodem nových generací, jeho dovr-ení je tedy moůné konstatovat afl zp tn a nemá smysl tak init v jeho pr b hu. Jde p itom o proces, který je náro ný pro v-echny jeho aktéry (p ist hovalce i hostící spole nost), krom praktických problém p edev-ím v rovin transformace vlastní identity.

Sayad vysv tluje, ůe imigrace p edstavuje p edev-ím výzvu tradi nímu pojetí evropských národních stát . Postkoloniální migrace probíhá prakticky výlu n mezi samostatnými národními státy, a tak se emigrace/imigrace stává národní skute ností specifického druhu, nebo p edstavuje p ímou, praktickou zku-enost konfrontace s národním ádem spo ívajícím v odd lení p íslu-ník vlastního národa ode v-ech ostatních. Imigrace vytvá í situaci, kdy se v rámci národní spole nosti dlouhodob ě trvale vyskytují p íslu-níci jiných národ . Emigrace pak vede k tomu, ůe se lidé nacházejí mimo vlastní národní rámeč. Tento p echod mezi národy a národnostmi p edstavuje jistý druh transsubstancializace, která je v b fln sdílených kategoriích my-lení utvá ejících sociální a politický sv t (jde samoz ejm zejména o opozici *nationaux* a *non-nationaux*, my versus

oni) nemyslitelná. Nejedná se p ítom pouze o praktické potífle plynoucí z jazykových i kulturních bariér, ale také o samotnou skute nost p ítomnosti radikální jinakosti uvnit národní homogenity, o to, fle do národního celku, jenfl je považován za uzav ený, pronikají cizorodé prvky, které ru-í jeho p edpokládanou jednotu. ŠImigrant p edstavuje pro národní ád šrozbu÷; nebo vede k p emý-lení o tom, co je nemyslitelné, o tom, co nemá existovat i o em se nesmí p emý-let, aby to existovat mohlo; vede k odhalení jeho arbitrárního (tedy ne nezbytného) charakteru a p edpoklad , na nichfl spo ívá; odkrývá pravdu o jeho vzniku a pravidla jeho fungování⁶ [Sayad (1984) 1991: 299]. Dlouhodob usazení cizinci flíjí mimo spole ný (tedy národní) sv t, proto je jejich p ítomnost politicky i eticky skandální a je považována za nelegitimní.

Nicmén vzhledem k tomu, fle byla pot ebná, byly vytvo eny zp soby, jak ji legitimizovat ó na jedné stran prost ednictvím rychlé asimilace cizinc , jejich ú ední i kulturní prom ny v p íslu-níky národa tak, aby jeho jednota nebyla naru-ena, a na druhé stran prost ednictvím práce jakořto jediného d vodou a ospravedln ní jejich p ítomnosti. Podle Sayada tak tvo ilo základní podmínku umofl ující hladké fungování systému pracovní imigrace d sledné skrývání jejího bytostn politického charakteru prost ednictvím v-eobecn sdílené fikce, fle se jedná o import a export pracovník , a nikoli p íslu-ník národa. Iluze nepoliti nosti byla posilována faktem, fle imigranti jsou oboustrann zbaveni politických práv: v zemi, z nífl emigrovali, fakticky, a v zemi, do nífl imigrovali, právn (nebo nejsou sou ástí národa). Vymezení národních hranic, tzn. omezení p ístupu k politickým práv m, tedy umofnilo smí ení demokratického ideálu rovnosti s faktickou situací diskriminace [Sayad 1991: 17; Sayad (1979) 1991: 72; Sayad (1984) 1991: 2916292, 295, 299, 3026303].

Integrace imigrant p edstavuje nanejvý- citlivé téma nejen vzhledem k vn j-ím i vnit ním tlak m, jimfl jsou v jejím rámci podrobena samotní imigranti, ale i vzhledem k tomu, fle jejich p ítomnost v hostící spole nosti v dlouhodobém horizontu vede ke znepokojivým otázkám nad tématy povahy spole nosti, národní identity i samotné podstaty národa. Debaty, které imigrace vyvolává, šse totiž ve skute nosti netýkají š ch druhých÷; netýkají se *jinakosti* (í), ale vlastní totořnosti, *identity*. V tom spo ívá jedná ze

---

⁶ « L'immigré met en péril-l'ordre national en forçant à penser ce qui est impensable, à penser ce qui n'a pas à être ou ce qui ne doit pas être pensé pour pouvoir être ; en forçant à dévoiler son caractère arbitraire (i.e. non nécessaire), à en démasquer les présupposés ; en forçant à révéler la vérité de son institution et à porter au jour les règles de son fonctionnement. »

základních funkcí diskurzu o imigraci: když je o jiných, objektivně se mluví o sobě.⁷ [Sayad 1991: 20]

Fakt, že ve Francii došlo k šňáhlému procitnutí a uvdomení si skutečnosti imigrace v podstatě až v 70. letech 20. století, lze tedy vysvětlit i tím, že přestaly fungovat prostředky, které do té doby sloužily nejen k legitimizaci, ale i ke zneviditelní imigrace a asimilace cizinců (ve smyslu potlačení jejich odlišností, což je nemožné u populací, které jsou odlišné na první pohled) a pracovní imigrace (nebo v rostoucí míře začaly přicházet celé rodiny a samotní imigranti byli často stísněni nezaměstnaností). Jednalo se o novou situaci oviditelnou, trvalou a nijak a níím nelegitimizovanou přítomnost velkého množství cizinců. To vedlo jednak k rozbourání veřejného mínění, ale také k dosud nevídané politické pozornosti danému fenoménu, ústící v tvorbu integrační politiky. Tím se zpravidla ekonomické i sociální problematiky imigrace promínila též v problematiku národně-politickou.

Francouzský model proměn cizinců v občany

Způsob, jakým se státní moc v různých případech staví k otázce přistěhovalců a jejich integrace, závisí především na sebezpojetí příslušného národa. Na základě obrazu vlastního vzniku a historie, koncepce občanství a vztahu ke kulturní odlišnosti se vytváří i obecný přístup k imigrantům a jejich postavení ve společnosti. V rámci západoevropských zemí tak lze rozlišit tři ideálně-typické modely integrace: francouzský, britský a německý model [Barba 1999: 10].

Francouzské pojetí národa se vyznačuje asimilacionistickým přístupem k cizincům a vychází především z principu Velké francouzské revoluce o francouzský národ je právním konstruktem společnosti svobodných občanů, kteří se stejným právem bez jakékoli diskriminace i privilegií. Členství v tomto společenství je určeno statusem občana/neobčana, o občanství rozhoduje stát a nikoli pokrevní pouta (jako v případě německého o etnického pojetí národa). Podmínkou je pouze respekt k hodnotám, jež jsou považovány za univerzální, lidské o svoboda, rovnost a bratrství. V domění příslušnosti k národu není samozřejmé, naopak je cíleně přestavováno prostřednictvím veřejných institucí,

---

⁷ [(...) les discours actuels sur l'immigration (...)] « qui portent, en réalité, non pas sur les « autres », sur l'altérité (...), mais sur soi, sur l'identité de soi o c'est là une des fonctions essentielles du discours sur l'immigration : on parle objectivement de soi quand on parle des autres. »

p edev-ím -kolství. Mechanismy národní integrace se ve Francii rozvíjely primárně k hlavnímu politickému ú elu vytvo it národ uvnitř státu [Obin, Obin-Coulon 1999: 34; Temime 1999: 56, Bar-a 1999: 8]. Druhým východiskem francouzského sebepojetí se stalo elektivní pojetí národa, které p edstavil francouzský u enec Ernest Renan v 80. letech 19. století a záhy se stalo p edm tem v-eobecního konsenzu: šNárod je velká pevná pospolitost, podložená sdílením ob tí, které byly podstoupeny a které jsme je-t schopni podstoupit. P edpokládá minulost, nicméně hmatatelná ústí v p ítomnost: souhlasem, jasně vyjádřeným p áním pokračovat ve společném životě. Existence národa je, promiňte mi toto p írovnání, každodenní plebiscit, stejně jako existence individua je neustálé p ítakávání životu. [Renan (1882) 2003: 34] V této definici se p ítom skrývá rozpor, zda je pro p íslušnost k národu (tzn. i distribuci francouzského občanství cizincům) důležitější minulost (tedy francouzští p edci) i p ítomnost (a zejména národně-integrační instituce jako -kola, vojna atd.) [Noiriel 2001: 163]. Bytostně politický charakter francouzského národa dokládá i fakt, že francouzský výraz *nationalité* jakožto oficiální, úřední charakteristika individua spojuje v e-tině b řím rozli-ované charakteristiky *narodnost* a *občanství*.

Toto pojetí národa tedy implikuje specifickou koncepci univerzálního veřejného prostoru, jehož aktéry jsou občané jakožto občané, tzn. osoby charakteristické pouze svou politickou p íslušností k národu, a nikoli jinými důležitými charakteristikami ó například náboženským vyznáním. Francie totiž za-ti uje svou politiku modelem individuální integrace, kdy je cílem začleňovat do společnosti *jednotlivce* jako rovnoprávné, univerzální občany, jejichž kulturní a etnický p ívod je irelevantní. Ve francouzském veřejném prostoru totiž oficiálně žádné takové komunity neexistují [Rea, Tripier 2003: 99]. Naproti tomu země jako Velká Británie i Nizozemí zakládají své integrační politiky na myšlence kolektivní integrace ó do společnosti se integrují celé etnické skupiny, jež jsou považovány za homogenní celek a legitimní aktéry veřejného života, v němž obhajují vlastní nároky v í nárokům jiných skupin. Zatímco ve Francii jsou imigranti po naturalizaci považováni za členy francouzského národa, v Británii hraje stále důležitější úlohu jejich p íslušnost ke skupině p ívodu. Proto je z francouzské pozice tato šmultikulturalistická politiky kritizována jako návrat ke kmenovému myšlení [Bar-a 1999: 10-12; Lapeyronnie 1992: 9]. Německý národ je definován etnicky, pokrevními pouty, takže v ideologické rovině nemá stát v podstatě žádný zájem na integraci cizinců a jejich mísení s domácí populací. Nicméně i zde se vlivem sedentarizace rodin *gastarbeiter* a rostoucího podílu cizinců v zemi pravidla pro p ídávání občanství uvolnila [Rea, Tripier 2003: 98]. I přes tyto

rozdíly je však fakticky situace ve všech těchto zemích dosti podobná. Dobré úmysly oficiálně deklarovaných integračních politik (zajistit rovnost i zachovat kulturní svébytnost) ve skutečnosti plodí zvrácené důsledky – v důsledku asimilacionistické integrace se přehlídí skutečné diskriminace i rasistické jednání a znevažují se původní kulturní identity, v důsledku kulturního pluralismu je po generace institucionálně udržována separace mezi domácími a cizinci, kteří jsou uzavíráni do pasti etnické identity, což v podstatě institucionalizuje i posiluje rasismus a nemecká politika pak vede jednoduše k segregaci [Lapeyronnie 1992: 9].

Francouzský univerzalizmus je prakticky viditelný například v obnovení občanství – historicky se prosadila kombinace práva krve (*ius sanguinis*) a práva země (*ius soli*). Buď se tedy dědí po rodičích, nebo je přiznáváno automaticky s dosažením plnoletosti (je-li člověk narozen ve Francii a jeho rodiče v cizině) i s jím narozemím (jsou-li i rodiče narozeni na francouzské půdě – to platilo například pro potomky Alfréda) [Massot 1985: 9610]. Pro cizince, kteří přijedou do Francie v dospělosti, je několik cest k získání občanství – prostřednictvím manželství s Francouzem/Francouzkou (které musí trvat alespoň 4 roky, dále musí uchazeč prokázat bezúhonnost, znalost francouzštiny a od roku 2011 je nutný i podpis dokumentu zvaného *Charte des droits et devoirs du citoyen*, Listina práv a povinností občana). Dále je možná naturalizace na vlastní žádost, vyžadující alespoň pětiletý pobyt v zemi, osvědčení integrace do francouzské komunity a podpis zmíněné Listiny. [Héran 2012: 6869; Obin, Obin-Coulon 1999: 40]. Rozlišuje se tedy občanství získané úředním postupem (*Français par acquisition*) a občanství získané automaticky narozemím (*Français par naissance*), přičemž legální diskriminace naturalizovaných cizinců zmizela až kolem 80. let 20. století [Noiriel 2002: 23].

Francouzský model bývá označován jako asimilacionistický, nebo asimilace (ve smyslu zapomenutí vlastních kulturních a náboženských kořen, například i prostřednictvím pofrancouzování jmen) byla až do konce 2. světové války (nejen) ve Francii považována za jediný možný způsob existence cizinců v národním státě a byla též oficiální doktrínou francouzské koloniální politiky [Noiriel 2001: 164]. Tento pojem se tedy stal v důsledku dekolonizace tabu, termíny jako začlenění (*insertion*) i integrace, které jej nahradily a měly být méně normativní a více respektovat původní identitu imigrantů, ovšem oznaují naprosto tentýž proces [Sayad 1999: 309; Schnapper 1991: 83]. Přiblížení přijímání cizinců do národní komunity je vředy podmíněno kritérii, které stanovuje tato komunita, a je tedy zásadně nerovný. Součástí je z její strany předmětem

normativního hodnocení: ten, kdo se dle oficiálních kritérií šneintegruje, je společností považován za patologický, nefunkční element [Khellil 1997: 113; Rea, Tripier 2003: 99].

Oficiální kritéria integrace, jak je vymezuje francouzská legislativa, jsou následující: na individuální úrovni jde o trestní bezúhonnost, minimální příjem, znalost a používání francouzského jazyka, opuštění kulturních zvyků porušujících lidská práva (jako je polygamie, nucené uzavírání sňatků a šizofrenie) a narušujících zásady fungování veřejného prostoru (za něž je považován například zátek zahalující celý obličej u muslimských žen). Na statistické, kolektivní úrovni se jedná o počet smíšených manželství, opuštění mateřského jazyka, oslabování pout s rodnou zemí, proměnu náboženských praktik a celkový přiblížení životního stylu k francouzskému průměru. Počínaje rokem 2006 byla zavedena možnost pro nově příchozí imigranty uzavřít se státem Smlouvu o přijetí a integraci (*Contrat d'accueil et d'intégration*, CAI), která nabízí mimo jiné jednodenní odborné kurzy francouzštiny. Dle odhadů ji podepíše zhruba polovina cílené populace [Héran 2012: 82].

V této souvislosti je vhodné zdůraznit fakt, na nějž upozorňuje Gérard Noiriel: zásadním fenoménem spojeným s integrací jednotlivců do národní komunity, na který se často zapomíná, je vnější donucení [Noiriel 2001: 132]. To je možné spatřit i v pořádku projevit (alespoň navenek) respekt k šuniverzalistickým hodnotám francouzského národa, což je funkcí podpisu zmíněné Listiny práv a povinností občana i CAI. Tato smlouva je přitom nabízena jen těm státním občanům ze zemí mimo Evropskou unii, přičemž z EU nejsou vedeni k tomu, aby se naučili francouzsky, nemusí podepisovat smlouvu o integraci ani skládat přísahu hodnotám republiky, jako by se předpokládalo, že jsou automaticky šintegrováni [Héran 2012: 47]. Smyslem těchto procedur je vymezit závazné minimum zásadních hodnot, které musí všichni členové společnosti respektovat, a to, že Francouzi ani občané EU nic takového podepisovat nemusejí a že cílenou populací jsou především státní občané z mimoevropských (především afrických) zemí, odráží skutečnost, že navzdory republikánským proklamacím se i na oficiální úrovni prosazuje šetnické myšlení, například v podobě stereotypního přesvědčení, že šneevropská kultura (a především islám) je neslučitelná s evropskou koncepcí lidských práv [Khellil 1997: 34].

Záměrem této podkapitoly bylo poukázat na fakt, že a jsou politický diskurz a související politické úsilí týkající se integrace imigrantů jakékoli, jejich efekt na skutečný proces začleňování populací cizího původu, který se mezitím v sociální realitě odehrává, může být jen značně omezený [Sayad (1994) 1999: 308]. To je zřejmé ve všech evropských zemích dotčených imigrací, a v praktické rovině ideologická zdůvodnění

integračních politik nehrají žádnou roli, nebo hlavním problémem zůstává fakt, že navzdory deklarované dobré vůli se nedají vymýtit jevy jako rasismus a diskriminace proti hostům a jejich potomkům, které tímto novým *nationaux* neustále dávají najevo, že k plnoprávnému členství v komunitě a participaci na symbolickém národním identitě jim vědecky bude něco chybět. Jedná se i o celoevropskou úroveň kolektivní reprezentace rozliující mezi historickými Evropany, legitimními členy z evropského identitě, a širšími Evropany (převodem především z Afriky a Asie), kteří jsou sice právně občané evropských států, ale jejich přítomnost v Evropě je stále považována za nelegitimní [Rea, Tripier 2003: 98, 102-103].

Sociologické zkoumání zakotvení imigrantů v hostitelské společnosti

Nejen citlivé otázky národní identity a francouzského pojetí národa, ale i vliv mnoha dalších faktorů způsobily, že diskurz týkající se šintegrace imigrantů (a především těch ze severní a subsaharské Afriky) získal ve francouzském veřejném prostoru téměř výlučně normativní ráz. To vede k obecnému způsobu kladení zavádějících a zjednodušujících otázek: *Je integrace úspěšná? Proč je integrace neúspěšná? Proč se tyto lidé nechtějí integrovat?* V oblasti sociologie však lze vymezit následující normativní požadavek sociologie by neměla být normativní. Sociologické zkoumání imigrace a integrace imigrantů potom přináší jiné, konstruktivnější otázky: *Jaké podmínky pro zapojení imigrantů do společnosti existují? Jaké strukturální nerovnosti tento proces ovlivňují? Jakou roli hraje legitimita vázaná na národní stát? Jakou roli hraje diskurz a politika spojené s imigrací a integrací?*

V úvodu kapitoly již bylo naznačeno, že pod obecným označením šintegrace imigrantů je možné rozumět proces zapojování populace imigrantů do chodu hostitelské společnosti. Za jeho dovršení lze tedy považovat pocit, že jsou její plnoprávnou a plnohodnotnou součástí, který sdílí samotní příslušníci populace imigrantů i tzv. majoritní společnost v okamžiku dovršení integrace ostatně toto rozlišení ztrácí smysl a vytrácí se z obecného povědomí. Bylo také poukázáno na to, že se jedná o proces dlouhodobý a samovolný, tzn. že nutně překračuje horizont individuálního lidského života a ze subjektivního hlediska se jeví jako ve své komplexitě nepostifitelný a tudíž obtížný a problematický.

Přede vším je tedy třeba uvědomit si rozdíl a souasně propojení mezi objektivními okolnostmi situace imigrantů ve společnosti a subjektivním vnímáním a hodnocením této situace. Analyzovat lze jak vytvoření a využití podmínek pro začlenění do společnosti, tak utváření pocitu příslušnosti k této společnosti (respektive akceptování jejich nových členů) spojené s proměnou vlastní identity. Zohlednění subjektivní dimenze integrace ve výzkumu vyžaduje použití kvalitativních, interpretativních výzkumných metod. Za příkopníka šholistického výzkumu imigrace lze považovat A. Sayada, který prováděl výzkumy jak ve společnosti emigrace (v Alžírsku) tak mezi imigranty na francouzské půdě, a mezi jeho nejvyužívanější metody patřilo biografické narativní interview, umožňující propojit subjektivní prožívání situace imigrace s jejími objektivními okolnostmi [např. Sayad (1979) 1991b; Sayad 1993].

Míra šintegrace u různých hoveckých populací se nejastěji zjišuje prostřednictvím srovnávání jejich charakteristik s národním průměrem na základě zpravidla kvantifikovaných indikátorů, což umožňuje stanovit případnou odchylku v naměřených charakteristikách [Garson, Thoreau 1999: 27]. V rovině kultury lze zjišovat například proměny v rodinném chování, zejména příbřívání francouzskému modelu reprodukce a výchovy dětí, dále například sportovní chování, způsob trávení volného času, podobu bydlení apod. Na úrovni občanské-politické participace se jedná přede vším o zapojení do života občanské společnosti, například formou členství i aktivity v nějaké organizaci nebo sdružení (dřívešitou rolí pro integraci různých hovec hrálo ve Francii dlouhou dobu odborové hnutí). V případě imigrantů, kteří získali občanství dané země a mají tedy politická práva, se dále pozornost zaměřuje na jejich využívání těchto práv, volební chování, členství v politických stranách [Khellil 1997: 114-120]. Socio-ekonomická integrace různých hovec se zjišuje prostřednictvím analýzy jejich postavení v sociální struktuře, v systému sociálních pozic dané společnosti. Hlavní rolí zde tedy hraje přede vším práce, která je jednou ze základních dimenzí jedincova hodnocení vlastního postavení ve společnosti. Pozornost se přitom nezaměřuje jen na aktuálně dosažené socio-profesní postavení, ale i na existenci možnosti změnit a na pravděpodobnost této změny. Na tom je postaven koncept sociální mobility, který bude podrobněji představen v analytické části práce.

Pro účely analýzy je velmi důležité rozlišovat mezi jednotlivými rovinami i dimenzemi integrace, nebo představa společnosti integrované v jeden pevný celek, z níž vycházelo Durkheimovo pojetí sociální integrace, které následně přejalo mnoho francouzských sociologů jako normativní ideál, zdaleka neodpovídá skutečnosti.

Francouzský sociolog Didier Lapeyronnie již před dvaceti lety hovořil o souasných společnostech jako o post-národních, které již nejsou integrované v tomto klasickém smyslu, protože v nich probíhá jak –tění v ekonomické sféře (v důsledku prostorové segregace a sociální exkluze, které v rámci společnosti vytvářejí skupiny marginalizovaných jedinců, jež se stále více vzdalují od lidí šovinistické společnosti), tak fragmentalizace ve sféře kulturní (jednota národních kultur byla zásadně zpochybněna jako diversifikací a partikularizací norem a způsobů života v důsledku rostoucí rozmanitosti populací, tak rozdílným nadnárodní masové kultury). Rozvoj a růst ekonomiky jsou podle něj oproti dřívějšímu stavu závislé nikoli na integraci společnosti, ale na exkluzi těch nejslabších. Na druhé straně snahy o zachování národních kultur a identit tváří v tvář masové kultuře a kultu individualismu se opírají o stejné partikularistické základy jako například mobilizace etnických skupin, čímž posilují jejich legitimitu a souasně pozbývají svého kdysi specifického spojení s moderním univerzalismem [Lapeyronnie 1993: 46651]. Integrační kapacita moderních států je tedy zásadně oslabena tím, že ekonomická a kulturní sféra se vlivem turbulencí ve vlastním rámci jedna od druhé vzdalují a tím tak udržování sociální koheze značně obtížným [Rea, Tripier 2003: 101]. Proto Lapeyronnie navrhuje v rámci procesu integrace imigrantů, jak se o něm obecně hovoří, analyticky rozlišovat dvě různé problematiky: socio-ekonomickou participaci, tedy zapojení do ekonomického, politického a národního života, a kulturní integraci, která odkazuje k problematice akulturace a z ní plynoucích kulturních konfliktů [Lapeyronnie 1993: 99; Rea, Tripier 2003: 101]. I na základě empirických studií se potvrzuje, že vývoj v těchto dvou dimenzích probíhá jiným způsobem a především jiným tempem.

Na to ukazuje i francouzský vývoj problematiky. Dlouhou dobu panovalo přesvědčení, že nejlepší rolí pro úspěšné zapojení přistěhovalců do společnosti hraje jejich integrace v rovině kultury [srov. např. Obin, Obin-Coulon 1999: 55]. V tomto smyslu byla koncipována i integrační politika, která měla se u imigrantů povážovat osvojení národní kultury, nejlépe zpečetěné získáním francouzského občanství a národní socializace jejich dětí ve školách. Dá se však konstatovat, že dlouhodobé zdrazování kulturního aspektu integrace vedlo k tomu, že šlo o stejnostní převládání nad pořádkem rovnosti⁸ [Rea, Tripier 2003: 102]. Dle výzkumů integrační proces prokazatelně postupuje co do míry potu smíšených manželství, frekvence užívání francouzštiny v každodenním životě i přebírání rodinných strategií od majoritní

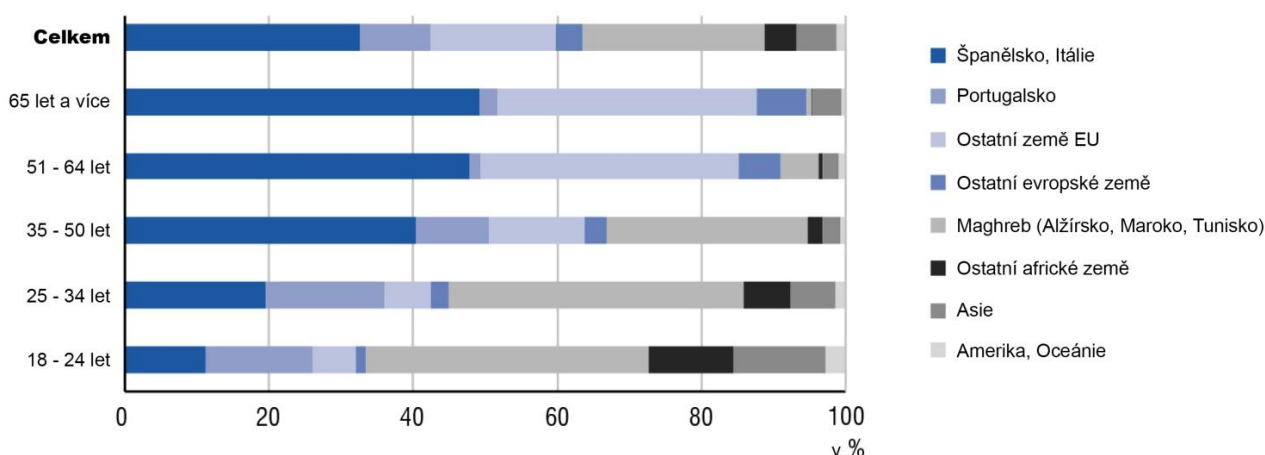
⁸ « L'exigence de la similarité l'emporte sur celle de l'égalité. »

společnosti, tzn. celé populace přistěhovalců se kulturně přibližuje francouzskému standardu. Současně se však ukazuje, že akulturace je navzdory obecnému mínění nakonec zřejmě tou nejnázornější částí integračního procesu a nebo i přes kulturní adaptaci se stále reprodukuje zásadní rozdíly v ekonomické i sociální rovině, což je zřetelné i v situaci plně akulturované generace potomků imigrantů z Maghrebu [Garson, Thoreau 1999: 29; Barou 2001: 111]. Té se podrobněji věnuje 8. kapitola této práce.

4 / POTOMCI IMIGRANTŮ

Francouzská praxe, která dle těchto cizinců narozených a vychovaných na území Francie se stávají Francouzi již v momentě narození i ve chvíli dosažení plnoletosti, potvrzuje univerzalistické principy, na nichž je francouzská republika založena a v právní síle k národu hraje hlavní roli socializace v národním rámci, nikoli štetnický přístup prováděný v generacích. Z toho plyne základní odlišnost situace imigrantů a situace jejich potomků ve francouzské společnosti a imigranti jsou stále považováni za příslušníky své země původu, v jejím národním rámci byli socializováni, a nemohou (a to ovšem ani nechtějí) tedy být vnímáni jako plnohodnotní Francouzi a to potvrzuje například i fakt dvojitý občanství u naturalizovaných Francouzů [Noiriel 1992: 336; Khellil 1997: 15]. Jejich potomci, socializovaní ve Francii, mají nárok získat francouzské občanství automaticky. V současnosti tvoří potomci přistěhovalců zhruba 11 % dospělých ve věkové kategorii 18 až 50 let, což znamená, že 3,1 milionu osob žijících ve Francii má matku i otce přistěhovalce [Héran 2012: 32]. Za potomka imigrantů přitom francouzská demografie a statistika považuje každou osobu narozenou ve Francii, jejíž alespoň jeden rodič je imigrant (tedy i člověk narozený v cizině jako cizinec, dlouhodobě žijící ve Francii) [INSEE 2012: 95]. Graf 2 znázorňuje skladbu populace potomků imigrantů dle jejich věku a původu rodičů a názorně ilustruje následnost imigračních vln ve Francii a nárůst podílu potomků mimoevropské i především maghrebské a africké imigrace v mladších generacích.

Graf . 2 / Populace potomk imigrant ve Francii dle v ku a p vodu rodi

Zdroj: INSEE, INED, výzkum *Trajectoires et Origines* pro populaci 18-50 let a INSEE, výzkum *Emploi 2008* pro populaci od 51 let výše
p evzato z [INSEE 2012].

Srovnání situace rodi a potomk

Postavení potomk imigrant (nejen) ve francouzské společnosti s sebou nese několik specifík jak vzhledem k majoritní populaci, tak vzhledem ke generaci vlastních rodi ó podmínky flivota imigrant a jejich potomk tak nemohou být v fládném p ípad ztotofl ovány, nebo se v naprosto zásadních ohledech li-í. Je proto třeba krátce se zastavit u srovnání flivotní situace imigranta se situací jeho potomka.

Obecně se dá říci, že flivotní zkušenost imigrace je především zkušeností velké nejistoty, jejímfl základem je vyko en ní ze známého světa (národního) společnosti, poskytujícího každodenní základní oporu a orienta ní body, do neznámého světa, v němfl tyto opory chybí. Tuto vyko en nost je možné interpretovat například v kontextu pojetí socializace, vycházejícího z teorie sociální konstrukce reality P. Bergera a T. Luckmanna. Proces zapojování do nové společnosti, poznávání jejich chodu a fungování lze totiž považovat za proces sekundární socializace, tedy šjakýkoliv následný proces, který uvádí jifl socializovaného jedince do nových oblastí objektivního světa společnosti, v nífl flijeõ [Berger, Luckmann (1966) 1999: 129]. Co p sobí situaci p ist hovalc v tomto ohledu obtíflnou a dá se říci i bolestnou je fakt, že svět, který dít poznává v pr b hu primární socializace (tzn. v zemi p vodu) je internalizován jako *šjediný možný svět*, svět jediný existující a jediný p edstavitelný, svět se v-ím v-udy. Práv proto je (í) vtisknut do v domí mnohem pevn ji než svět internalizované p i sekundární socializaciõ [Berger,

Luckmann (1966) 1999: 133; zvýrazněn v originále]. Za le ování do nové společnosti, do nového šsv taě, tedy ásto zasahuje samotné sociální bytí individua a hluboce p sobí na jeho identitu, tím spí-e, fle fakt imigrace je zpravidla spojen i se zm nou sociálního postavení. Nejedná se jen o otázku jazyka, jeho osvojení m fle být ásov i jinak obtíflné, ale nap íklad i o setkání s odli-ným pojetím individua, s nutností osvojit si novou, právn stanovenou identitu (jefl nap íklad není v tradi ních zem d lských společnostech samoz ejmostí), se zku-eností nejistoty tvá í v tvá byrokratickým ma-inerím, obav o udržení zam stnání i prodloužení povolení k pobytu apod. Zkrátka, imigrant se nachází v pod ízené a devalorizované pozici a pln si své postavení uv domuje, tím spí-e, fle sou asn poznává, co obná-í skute nost být šcizíö, být vystaven pohledu a odsudku majoritní společnosti, jejífl normy je nucen p íjmout. Reakce na toto znehodnocení obrazu sebe sama (které m fle být tím bolestn j-í, ím vy-í postavení m l jedinec v zemi p vodu) sahají od úporného úsilí o asimilaci a odvržení p vodní kultury až ke vzpou e a vzdoru, jefl jsou jedním z faktor kriminality cizinc . Imigranti jsou tak kařdopádn nuceni v jistém smyslu pop ít ur itou ást sebe sama [Noiriel 1992: 160ó169]. Jejich identita je zásadn poznamenána situací na pomezí mezi dv ma sv ty a pocitem, fle ani do jednoho pln nepat í. Robert E. Park, p edstavitel první generace Chicagské -koly, v této souvislosti hovo il o šmarginálním lov kuö (*marginal man*): ten je jakýmsi prototypem moderního lov ka, nebo jeho situace na rozhraní mezi dv ma společnostmi je n ím typicky moderním. Je vytvá ena podmínkami modernity (mobilitou, organizací práceí) a sou asn p íná-í reflexivitu, nebo p íst hovalce staví do situace pozorovatele, který hledí na ob společnost z odstupu nezbytného pro racionáln j-í pohled na moderní sv t [Le Breton 2008: 31ó32].

Taktéfl situace potomk imigrant se dá charakterizovat rozpolcením mezi dv ma sv ty, by v pon kud jiném smyslu. Zásadním rozdílem oproti situaci rodi je fakt, fle konfrontace mezi společnostmi p vodu (rodi) a šhostícíö společností se odehrává práv v období nesmírn d leflitého procesu primární socializace [Noiriel 1992: 213]. Prvních zku-eností se sv tem dít nabývá v rámci své rodiny a blízkého prost edí ó záleflí tedy na tom, do jaké míry je v rodin udržfována p vodní kultura (a p edev-ím na tom, jaký jazyk si osvojí jako mate ský). A m fle být p sobení rodiny a jejího kulturního prost edí velmi silné, p sobení společnosti není o nic slab-í ó její normy a kultura jsou prosazovány nespo etným mnořstvím kanál a jsou interiorizovány nej ást ji nev dom (p edev-ím prost ednictvím jazyka). Vedle médií, skupin vrstevník a obecn d ní ve ve ejném

prostoru je nejdlehlitjím kanálem primární socializace bezpochyby –kola i obecn vzdávající instituce.

TKola je především hlavní zprostředkovatel národní kultury. Je to také místo, kde se dítě poprvé dostává do kontextu –ir–í společnosti a uvdomuje si své postavení v ní ó v případě potomků původních obyvatel (i imigrantů z téhož vku) se jedná především o uvdomění si vlastní odlišnosti od ostatních. Ta je dána nejen šetnickou odlišností a vyloučením z národního společenství, ale především původní sociální, vzhledem k tomu, že rodiny imigrantů jsou často rodinami cizinců a součástí (nekvalifikovaných) dělníků [Noiriel 1992: 216; Rea, Tripier 2003: 61]. Práv sociální původ rodiny je také nejastjím íinou potíží ve –kole. Na první pohled by se mohlo zdát (a takové též panuje obecné přesvědčení), že vysoké procento dětí původních obyvatel, které mají se zvládnutím učení i s docházkou problémy, je dáno jejich šetnickou odlišností i jejich šetnicí kulturou. Děti tak nejsou hodnoceny samy o sobě, jako osobnosti, ale prostřednictvím představ, které panují o jejich původu a kultuře, jako by byly jejich typickými reprezentanty. Ve skutečnosti však ze srovnání v rámci stejných socioprofesionálních kategorií vyplývá, že děti imigrantů si nevedou o nic hůře než děti Francouzů. Vysoké procento školních problémových dětí je dáno vysokým procentem rodin původních obyvatel, které se nacházejí na dně sociálního řebíčku a kumulují znevýhodnění s tím související [Garson, Thoreau 1999: 30; Khellil 1997: 69; Noiriel 2001: 354; Rea, Tripier 2003: 67]. Základním zdrojem problémů je v tomto případě původní neznalost francouzského jazyka (která se však týká spíše dětí, které emigrovaly se svými rodiči óneťch, které se v zemi ufl narodily), proto byla na konci 70. let zavedena série pozitivních diskriminačních opatření, aby byly tyto jazykové překážky odstraněny. Nejen to však vedlo také k tendenci automaticky spojovat v t–í počet dětí imigrantů ve –kole s úpadkem výuky a následným neúspěchem všech řáků. V n kterých případech došlo skutečně k mechanismem sebeaplikujícího se proroctví k úpadku –koly vlivem odlivu nadaných řáků [Rea, Tripier 2003: 68].

Argumenty o kulturní odlišnosti, které byly často používány jako vysvětlení obtížné šintegrace imigrantů, tedy v případě jejich potomků ztrácejí opodstatnění. Tyto děti vyrůstají obklopeny národní kulturou, jejífl vliv je mnohem mocnjí než vliv kultury domácí: šV–ecké seriózní výzkumy se shodují v tom, že ani náboženství, ani jazyk, ani tradice země původu významně neovlivují proces integrace druhé generace.ó [Noiriel

---

⁹ « Toutes les études sérieuses sur le sujet convergent pour conclure que ni la religion, ni la langue, ni les traditions du lieu d'origine n'influent de façon décisive dans le processus d'intégration de la deuxième génération. »

2002: 56]. V naprosté většině případů interiorizují stejné hodnoty a normy jako v t-ínová populace, by v některých dílčích ohledech mohou zachovávat vlastnosti kultury svých rodičů.

5 / PROBLEMATIKA MEZIETNICKÝCH VZTAHŮ

Proces mezinárodní migrace dal vzniknout donedávna unikátní situaci soužití lidí ze všech koutů světa v rámci téže společnosti. Západoevropské národní státy se tedy ocitly v situaci rostoucí kulturní, národnostní, jazykové a etnické diverzity, na níž nebyly institucionálně ani symbolicky připraveny. Zkoumání imigrace je tedy zkoumáním šmultikulturního i šmultietnického soužití, a odkazuje tak k nejzákladnějším mechanismům, které řídí uspořádání sociálního světa. Především se jedná o dynamiku meziskupinových (v tomto případě tedy šmezietnických) vztahů, z nichž vyplývá systém sociálního rozvrstvení společnosti, jehož vybraná dimenze (možnost pohybu v jeho rámci či sociální mobilita) je předmětem analýzy ve zbylé části této práce.

Logika sociální diferenciaci a etnicizace

Nekonečná komplexita světa musí být lidmi redukována tak, aby byl tomuto světu dodán nějaký řád. Tato redukce probíhá tvorbou sociálního řádu, který vychází z provázaného mechanismu diferenciaci a hierarchizace, jehož výsledkem je existence sociálních kategorií. Vždy jde o proces simplifikace: na základě selekce rysů, které jsou považovány za významné (tedy za smysluplné), probíhá typifikace a z agregace těchto rysů jsou vytvářeny typy, jež jsou označeny jako sociální kategorie. Vzhledem k tomu, že vztahy mezi lidmi nejsou neutrální, ani proces sociální kategorizace nemůže být neutrální a nutně je spojen s hodnocením, na jehož základě je mezi kategoriemi ustavena hierarchie, to znamená nerovnost, která se pak odráží v přístupu k moci, prestiži a zdrojům bohatství. O řádné společnosti nelze říci, že by byla naprosto rovnostářská. Platí přitom, že sociální řád slouží jako základní opora vnímání a jednání všech členů společnosti a právě neustále opakované jednání v jeho intencích zajišťuje jeho nekonečnou reprodukci. To budí přesvědčení, jako by šlo o něco p-írozeného, nemenného, jednou provždy pevně daného shora (např. Bohem) i naopak šzdolaš (např. biologicky). Tato naturalizace sociálního

ádu spojená s naturalizací odlišností, na jejichž základ jsou sociální kategorie konstruovány, slouží jako legitimizace hierarchie, kterou mezi nimi ustavuje. Je-li sociální řád vnímán jako přirozený, pak jsou i odlišnosti mezi lidmi a z nich plynoucí nerovnosti vnímány jako přirozené, a tudíž nezpochybnitelné. Naprosto klíčové je tedy zdůraznit fakt, že navzdory obecní rozdílnosti přirozenosti je sociální řád vytvářen *en sociálně*. Jeho vysvětlení nelze hledat nikde jinde než v sociální síle tedy ve vztazích mezi lidmi, které jsou vždy poznamenány mocenskou nerovností [Simon 1997].

Francouzský sociolog Pierre-Jean Simon uvádí čtyři hlavní kritéria, jež slouží jako základ diferenciací, to znamená neustálého procesu (včetně nevdomeho) tíd ní vlastního okolí: věk, pohlaví, pívod (skutečný i předpokládaný) a místo se jednat o etnickou příslušnost, národnost, náboženství i rasu) a konečně postavení a funkce v produkčním procesu (ty jsou základem konstrukce sociálních tíd) [Simon 1997]. Tato kritéria jsou tedy základem tvorby hierarchií ve společnosti a zatímco dle práce dává vzniknout socio-ekonomickým nerovnostem, šnerovnosti mezi muži a ženami, představiteli různých ras a etnik a věstění i generační nerovnosti jsou především sledkem symbolického hodnocení části společnosti (i) jako nerovnoprávného a jsou ukotveny v hodnotovém systému společnosti, tj. v její kultuře a proto se hovoří o sociokulturních nerovnostech [Mánderová 2004: 24].

V kové, genderové, etnické i rasové kategorie jsou konstruovány na základ biologických odlišností, které reálně existují, samy o sobě však nemají žádný sociální význam a ten získávají až dosazením do rámce sociálního řádu, v němž slouží jako ospravedlnění jím ustavené hierarchie. Fredrik Barth popsal mechanismus tvorby hranic etnických skupin následovně: etnické skupiny vznikají prostřednictvím neustálého procesu klasifikace osob dle jejich fundamentální, šetnické identity, za jejíž základ je považován kulturní pívod, to znamená, že lidé používají etnické identity k zařazení sebe i ostatních do rámce symbolického sociálního řádu. Příslušnost k etnické skupině je tedy dána buď preskripcí zveně, anebo vlastním pívhlážením, a rysy, jež se stávají základními kritérii rozlišení jednotlivých identit, nejsou žádnými objektivními danostmi, ale pouze kulturními rozdíly, které jsou v daném kontextu považovány za významné. Kultura není konstitutivním elementem etnických skupin, ale naopak dle sledkem konstrukce a udržování hranic mezi nimi. Identita nepřechází sociální interakce, ale rodí se až v jejich rámci a hranice mezi etnickými skupinami tedy nejsou přirozenými bariérami, ale hranicemi konstruovanými sociálně, udržovány neustálým jednáním dle pravidel upravujících sociální kontakty mezi jednotlivými šetniky. Etnické skupiny jsou tedy principem sociální

organizace [Barth (1969) 1995: 2106216]. Jinými slovy, kategorie jako etnicita i gender nejsou primární, ale důsledkem sociálních vztahů, často se však chápou opačně [Kolářová 2008: 83]. Jsou-li tedy bytostně sociálně-psychologické faktory (jako například neúspěch dítěte ve škole, jak bylo naznačeno v předchozí kapitole) vysvětlovány etnickými odlišnostmi, jedná se o proces etnicizace.

Platí přitom, že proces kategorizace je založen na zdrazování podobností v rámci kategorie a souasných odlišností mezi jednotlivými kategoriemi, přičemž členství vlastní skupiny se stává nejistotou cizí skupiny [Merton (1968) 2000: 203] a z toho plyne jak tendence negativně stereotypizovat obraz ostatních, tak tendence nadhodnocovat obraz vlastní [Simon 1997]. Tento proces navíc funguje tak, že dominantní skupina ve společnosti vyvíjí svou moc k alterizaci těch, které ovládá a konstruuje je jako šjině, podřízené a šhoršivé ve vztahu k referenční skupině, tedy k sobě. Etnocentrické přesvědčení o vlastní nadřazenosti je přitom charakteristické pro všechny lidské společnosti. Výmluvným příkladem dominantního jazyka je například výraz šbarevní v protikladu k šbezbarvým bledochům [Guillaumin (1972) 2002: 232]. Kategorizováni jsou tedy pouze lidé, kteří se nacházejí v podřízeném, ovládaném postavení: jejich odlišnost je objektivována v jazyce, je jim připisována identita a očekávaný způsob chování. Slovo uzavřené v kategorii se pak stává typem, přičemž o své univerzální lidství, je singularizován ve své odlišnosti [Khellil 1997: 98; Rea, Tripier 2003: 83684; Simon 1997]. Tento mocenský rozměr kategorizace je nadměrně důležitý.

Vztah vztínové společnosti (tedy dominantní skupiny) k imigrantům a jejich potomkům sleduje právě tuto logiku a jsou dlouhodobě vykazováni do podřízeného postavení prostřednictvím konstrukce jejich odlišnosti a *nelegitimity*. Odlišnosti mezi přistěhovalci a příslušníky národní společnosti jsou sociální konstrukcí sloužící k udržování ekonomicky i sociálně výhodných bariér mezi šními a šními. Ve francouzském případě se tyto sociálně významné odlišnosti odvozují jednak od národnosti, ale především od škultury přvodu. Etnicizující argumentace tedy není založena na biologických předpokladech, ale na důležitosti společného kulturního základu (historie, hodnot, způsobů života) předávaného z generace na generaci [Noiriel 2001: 40, 85]. Kultura země přvodu imigrant je brána jako jejich šdruhá přirozenost, a předpokládána kulturní smíšená výchova jejich potomků je tedy neustále vystavuje podezření z nedostatečné šfrancouzskosti. Jedním z prostředků udržování sociálního řádu je i proces stigmatizace, jehož teorii rozpracoval americký sociolog Erving Goffman.

Stigmatizace

Stigma je podle Goffmana šsituace jedince vylou eného z plného společenského prostředí [Goffman (1963) 2003: 7]. Jako stigma označuje určitý atribut individua, který je v daném kontextu vnímán jako silně diskreditující (avšak sám o sobě má nulovou sociální hodnotu), nebo je výrazem neférové odlišnosti od toho, co od sebe očekávají šnormální lidé. Mimo tělesných ovlivnění a vad charakteru lze mezi stigmatizující odchylky v šnormalitě zařadit i špovědění tedy škmenová stigmata rasy, národa a náboženství [Goffman (1963) 2003: 12]. Stigmatizace je tedy procesem probíhajícím v rámci sociálních interakcí š jeho cílem a efektem je odlišit a inferiorizovat určitou skupinu osob na základě šisouzení negativní hodnoty jednomu z jejích společenských rysů. To znamená, že individuální charakteristiky jedince jsou zcela opomíjeny ve prospěch kolektivního stereotypu, jehož funkcí je udržovat hranice (nejméně) kulturních a rasových odlišností. To avšak také znamená, že tělesný proces stigmatizace leží na veřejnosti, v anonymních vztazích mezi lidmi, nebo v soukromém životě se obraz individua skládá z více dimenzí do jedinečnosti každé osobnosti [Goffman (1963) 2003: 108; Rea, Tripier 2003: 80]. Takové jednání má tedy dalekosáhlé důsledky: šZcela samozřejmě v šíme, že osoba se stigmatem není tak docela šlovkem. O tento předpoklad opíráme různé formy diskriminace, jejichž prostřednictvím de facto šjakkoli avšak nevdomy šsnifujeme její životní šance. Vytváříme teorii stigmatu, ideologii vysvětlující méněcennost osoby se stigmatem a objasňující nebezpečí, jež představuje, a někdy jí odvodíme animozitu založenou na jiných odlišnostech, například na těch, jež souvisí se společenskou těídou [Goffman (1963) 2003: 13]. Mechanismus stigmatizace tedy přebíhá, že na základě jedné švodní odchylky od normy mají šnormální tendenci špisovat dané osobě celou řadu dalších nedokonalostí. I její špřipadná odmítavá reakce je nakonec vnímána jako důkaz její vady, a tedy legitimizace stigmatizujícího jednání [Goffman (1963) 2003: 13].

Goffman zdůrazňuje, že stigmatizace je všudypřítomný sociální proces, v jehož důsledku se každý může ocitnout v obou situacích ššnormální a šstigmatizovaný š jsou pouze úhly pohledu, nikoli skutečné osoby špevně dané kategorie [Goffman citován in Khellil 1997: 49]. Stigmatizovaní si přitom ve většině případů své stigma uvědomují. Stejně jako ostatní žijí v špřesvědčení, že jsou normální lidé a mají nárok na rovné šance jako každý jiný, avšak jsou šasně poznávají, že společnost je jako takové nepřijímá, a díky zvlnění jejich norem také rozumí proč. Vědí, který jejich atribut, která ze sociálních

informací, je-li automaticky předávájí pouhým svým bytím, jsou okolím považovány za stigmatizující znamení hanby. Je-li tento atribut viditelný na první pohled (jako barva kůže), je člověk diskreditován automaticky. Jedná-li se však o atribut, který přímo rozpoznatelný není, ocitá se člověk v situaci diskreditovatelného, a může se tedy pokoušet kontrolovat přenos informací, které by jeho obrazu v očích druhých mohly uškodit [Goffman (1963) 2003: 10, 15616]. V této souvislosti Goffman rozlišuje dva typy sociální identity – identitu skutečnou, jíží cítí člověk samotný jako v domě a obraz sebe sama, a identitu virtuální, která je mu připisována, přisouzena zvenčí. Rozpor mezi vlastním vnímáním a obrazem, který o člověka panuje ve společnosti (například prostřednictvím médií i institucí), je základem situace stigmatizovaného, na němž buduje strategie, jak tento rozpor zmírnit [Goffman (1963) 2003: 10; Khellil 1997: 29]. Člen může být například uchýlit se do bezpečí komunity osob stížených stejným stigmatem, nebo stigma plně přijmout a uinit z něj součást vlastní identity – to může ústít například v okázalou deviaci i alespoň ve využívání stigmatu jako ochrany před společenskou odpovědností, jako omluvy ve kterých vlastních neúspěchů [Goffman (1963) 2003: 19].

V případě imigrantů a jejich potomků může být tedy stigmatem nejen jejich odlišný etnický původ, ale především samotná skutečnost imigrace – ta je podle Sayada prvotní vinou, jíží s sebou přistěhovalec nese celou dobu svého pobytu v hostičí společnosti a která mnohokrát násobí vážnost jakýchkoli jeho problémů i selhání [Rea, Tripier 2003: 78]. Také Goffman hovoří o tom, že stigmatizovaný člověk má v každodenních kontaktech pocit, jako by byl pod lupou, a musí být stále ve střehu: „Jeho zcela drobná selhání a nahodilá nevhodná projevy budou vykládány jako přímý výraz jeho stigmatizující odlišnosti.“ [Goffman (1963) 2003: 25] V tomto smyslu je možné vykládat přehnané nároky běžných lidí, ale například i politiků, na konformitu imigrantů se stereotypně vnímaným širším společenstvím.

Nástrojem stigmatizace jsou v tomto případě především média a politický diskurz, které hrají největší roli ve vytváření negativního obrazu imigrantů i jejich potomků. Jedním z prostředků je šexotizace – cizinců, například tak jako zoologickým stylem popisu každodenního života imigrantů, která má zapůsobit především v podvědomé, emocionální rovině: upozornit na jejich odlišnost, ale také určitou nevyzpytatelnost, nebezpečí [Noiriel 1992: 265]. Další cestou je spojovat obtížnou sociální situaci, v níž se část imigrantů nachází, spolu se všemi přirovnávanými jevy (jako problémy dětí ve škole, nezaměstnanost rodičů) především s etnickým původem imigrantů. Tento negativní obraz (či stigma) následně zasahuje všechny osoby, je-li možné označit jako spřízněné – tzn. celou

populaci imigrantů i jejich potomků. Ti pítom stigmatizací trpí více než jejich rodiče a zatímco generace pítomhovalců cítí hlavně vykořenění, jemufl se brání udržováním kontaktů v rámci komunit stejného postavení, generace jejich potomků si pítom nárokuje plné sociální i symbolické pítomjetí v jejich vlastní společnosti, jehoff se jim vlivem stigmatizace na základě pítomvodu nedostává [Khellil 1997: 97; Rea, Tripier 2003: 81]

Sociální reprezentace a sebenaplující se proroctví

Lze se jen dohadovat, do jaké míry všechny široce medializované problémy s pítomhovalci vyplývají právě z tohoto základního procesu alterizace a stigmatizace. Výrok J.-P. Sartra, že šířící se jsou produktem antisemitismu je možně vztáhnout i na imigranty a ti jsou produktem diskurzu o imigrantech [Noiriel 1992: 9; Obin, Obin-Coulon 1999: 36]. Pozornost je proto třeba vnovat pítomedevím obecnému mínění, jeff v souvislosti s imigrací v dané společnosti panuje, tím spíše, že mediální i politické debaty na toto téma výrazně upřednostují symbolické prostředky před analýzou konkrétních situací, takže šhrají na city, vyvolávají mentální schémata, a nikoli fakta [Simon 2002: 180]. Jiff v tina bfl i odborně používaných termínů (imigrant, druhá generace, integrace, asimilace) vzešla pítomedevím z politických diskusí, a tak ani jejich nekritické a nereflektované pítomejímání není neproblematické [Noiriel 2001: 221]. Zpítom soby oznaování druhých lidí jsou součástí mechanismu jejich kategorizace a sociální reprezentace, tedy ono šobecné mínění, jeff z něj vycházejí, hrají v sociálním životě zásadní roli.

Teorie sociálních reprezentací, jiff vypracoval francouzský psycholog Serge Moscovici, se zabývá tím, jak vznikají a jakých podob nabývají šanonymní, obecně sdílené výklady, představy a názory, tedy šobecné mínění, které je nezbytným předpokladem mezilidské komunikace i individuálního vnímání. Jde o spontánní, šnaivní v dění (v protikladu k v dění vdeckému), které se utváří na hranici mezi psychologickým a sociálním a jeho podobu ovlivují jak vlastní zkušenosti individua, tak modely myšlení, informace a představy, které jsou sociálně vytvářené a sdílené mnoha kanály sociální komunikace, z nichff jsou v moderní společnosti bezpochyby nejdleffit jší masové sdílovací prostředky, které tak zásadním způsobem formují každodenní vnímání svých recipientů. Sociální reprezentace nelze považovat za duplikát reality i její subjektivní výklad, ale spíše za proces, v něm se ustavuje vztah mezi reprezentovaným objektem a aktéry, kteří vytvářejí a svým jednáním i udržují jeho reprezentaci [Farr 1984: 380; Jodelet

1984: 360, 362]. Strukturu sociální reprezentace Moscovici popisuje jako jádro pevně zafixovaných představ (například v případě etnických reprezentací je to především o stálosti kulturních a biologických rysů a charakteristik skupin popisovaných), na němž se nabaluje mnoho rozmanitých elementů, jež volně cirkulují v komunikačních sítích obecného mínění. Tyto reprezentace jsou následně objektivizovány a stávají se skutečností: každá reprezentace vytváří skutečnost toho, co označuje.¹⁰ [Moscovici 2010]

Jak mohou sociální reprezentace reálně ovlivňovat lidské jednání vysvětluje Thomas v teorém, vyjadřující základní mechanismus lidského jednání: Jestliže lidé definují situace jako reálné, jsou tyto reálné ve svých následcích. [Thomas citován in Merton (1968) 2000: 196] Ve které jednání tedy může vycházet pouze z vlastní definice situace, z vlastní interpretace reality, jež je kombinací subjektivního vnímání a filozofických zkušeností s objektivními podmínkami dané situace. Lidé jednají podle toho, jaký situacím přikládají význam a šve stejné definice situace (například sociální reprezentace, obecné mínění o T.M) se stávají integrální součástí situace, čímž ovlivňují následný vývoj. Robert K. Merton popsal krajní podobu tohoto mechanismu jako tzv. sebenaplující se prorockví: Počátkem sebenaplujícího se prorockví je *nesprávná* definice situace, jež vyvolává nové chování, díky kterému se původní mylná představa stane *pravdivou*. [Merton (1968) 2000: 199] Je nasnadě, že fungování sebenaplujících se prorockví výrazně ovlivňuje podobu mezietnických vztahů imigranti, s nimiž se na základě objektivace jejich odlišnosti a podílenosti tím nejzákladnějším způsobem o jazykem o jedná, jako by byli podíleni vlivem své odlišnosti, nakonec končí v podílených postaveních například v práci a potvrzují tak výchozí nesprávný předpoklad. Ostatně sám Merton uvádí, že tato prorockví lze považovat za hlavní zdroj dynamiky etnických a rasových konfliktů v tehdejší Americe. Jediné řešení za urovaného kruhu vidí ve zpochybnění původní domněnky a prosazení nové definice situace [Merton (1968) 2000: 201].

Další aspekt této logiky, který se skutečností spojených s imigrací také úzce dotýká, popisuje tzv. etiketizační teorie (*labelling theory*), jež vypracoval americký sociolog Howard Becker ve své práci v nované sociální deviaci (*Outsider*, 1985). Tato teorie spočívá v tom, že je-li individuum i celá skupina zvaná označena jako problémová (tzn. šuká se na ni prstem) a to i pod záminkou jí pomoci a stává samotné toto označení, aby se předpoklad stal realitou. Stigmatizace, jež je takovým nálepkováním vyvolána, sama vede k vytváření problémů. Označit určitou sociální skupinu, která se musí

---

¹⁰ « Chaque représentation crée la réalité de ce qu'elle désigne. »

šintegrovať, je tak samo o sob zásadní p ekáfkou její integrace. šProblémová š identita je p ípsána zven í (institucemi, médií, ve ejným mín ními), a dot ení jedinci se asto nespokojí jen s jejím p íjetím í odmítutím, ale mohou si vytvo ít a nárokovat vlastní, negativní identitu v opozici k t m, jejichfl normy nehodlají p íjímat [Le Breton 2008: 81; Khellil 1997: 28; Noiriel 2001: 46, 2246225]. A ufl jde o ku áky marihuany (které studoval Becker) í o potomky imigrant z Maghrebu, jedná se o stejný za arovaný kruh sebenapl ujících se prorocví. Proto je celá problematika imigrace tolik citlivá ó vy le ovat tuto kategorii z okolní spole nosti, by pro výzkumné ú ely a špro jejich dobroš, znamená poukazovat na její jinakost, výjime nost, a tím pádem jen dále posilovat logiku stigmatizace.

Tato práce p esto vymezuje generaci potomk p íst hovalc z Maghrebu jako zvlá-tní sociální skupinu ó nikoli proto, aby se na jejím základ kategorizovali jednotlivci, ale aby mohl být osv tlen do zna né míry specifický historický a sociologický proces, jenfl je v tradi ních kategoriích (*nationaux x étrangers*) nepostihnuteľný [Noiriel 1992: 212] a jemufl bude v nován následující oddíl této práce.

II. IMIGRANTI Z MAGHREBU VE FRANCOUZSKÉ SPOLE NOSTI

5/ VZÁJEMNÉ VZTAHY FRANCIE A ZEMÍ MAGHREBU V HISTORICKÉ PERSPEKTIV

Okolnosti kolonizace

Specifické postavení imigrantů ze zemí Maghrebu ve francouzské společnosti vyplývá v první řadě z faktu, že se jedná o imigraci koloniální a postkoloniální. K porozumění této situaci je proto nezbytné krátce se zastavit u historie vzájemných vztahů Francie a zemí, které jsou známy pod souhrnným označením Maghreb (z arabského *el Maghrib*, západ, ve smyslu nejzápadnější výspy arabské kultury a islámu). Nejedná se přitom jen o geografické vymezení konkrétní oblasti v severozápadní Africe, ale především o konstatování určité historické dynamiky, která spojila podobným osudem tyto státy, jež jsou dnes víceméně shodně¹¹ považovány za šzem Maghrebu – o Tunisko, Alžírsko a Maroko. Tímto společným osudem je především základní vliv vodní společnosti berberských kmenů, jež byl zásadně modifikován příchodem islámu a etnické arabské kolonizace (v 7., respektive 11. století), který byl spojen s prosazením nového jazyka, náboženství i kultury. Organizace v rámci kmenových svazů pod vládou mocných dynastií svázaných s islámem byla ukončena na konci 16. století, kdy byla oblast dobyta expandující Osmanskou říší. Právě tehdy došlo k vymezení správních hranic, které až na několik detailů zůstávají platí jako politické hranice maghrebských států dodnes [Beránek 2007: 30]. Osmanská nadvláda přitom byla ukončena až rozhodujícím prosazením francouzského vlivu a vytvořením francouzské kolonie v Alžírsku a protektorátů v Maroku a Tunisku.

K vojenské intervenci do Alžírsku přistoupil francouzský režim restaurované monarchie roku 1830, a to zejména s cílem posílit vlastní mocenskou pozici, ale i postavení francouzských obchodníků v oblasti (kteří již tak ovládali značnou část dovozu i vývozu na severoafrických územích) proti konkurenci z jiných evropských zemí [Beránek

---

¹¹ A jako například Svaz arabského Maghrebu, politické sdružení založené roku 1989, zahrnuje kromě Alžírsku, Maroka a Tuniska i Libyi a Mauritánii, o vhodnosti zřízení těchto dvou států pod souhrnné označení Maghreb se dlouhodobě vedou diskuse [Ellyas, Stora 1999: 215]. V kontextu této práce je důležité především především historická spřízněnost těchto zemí s jádrem Maghrebu v důsledku francouzské koloniální vlády, a proto je tento geografický pojem používán ve svém užitím významu.

2007: 39; Ferro 2003a: 490]. Alžírsko se tedy stalo především obrazem a referenčním bodem veškeré následující francouzské koloniální politiky. Předešlé okolnosti jeho obtížného a velmi násilného dobývání Francouzy umožnily vyvarovat se takového postupu v případě dalších zemí. Úplné dobytí a následná pacifikace celého dnešního alžírského území trvaly v podstatě několik desetiletí a provázelo je neobyčejně kruté jednání, například mučení i vyvraždění celých vesnic, a vzhledem k tomu, šlo se o politiku totální okupace spojené s taktikou španělé země. Cílem se v podstatě stal postupný rozklad struktur domácí společnosti a budování základů nové společnosti z francouzských kolón. Nejúčinnějším prostředkem této politiky byla konfiskace půdy (která byla vlastněna jednotlivými kmeny, náboženskými bratrstvy provozujícími půdy i v případě nejúrodnější půdy přímo vládcem, který ji spravoval v podstatě feudálním způsobem) a její následné rozdělávání jak do rukou mocných soukromých firem, tak mezi jednotlivé osadníky. V roce 1848 byla dobytá celá severní část země, která byla následně rozdělena na 3 departementy a připojena k Francii [Beránek 2007: 43, 45; Ferro 2003a: 491, 495; Laroui 1975: 74678]. Výjimkou Alžírska mezi francouzskými koloniemi spočívala především ve značném množství evropských osadníků, jimiž byla země cíleně zabydlována. Ze 7813 osob roku 1833 se jejich počet vyvíjel na 430 000 roku 1886 a roku 1926 již na 828 000 osob (přičemž v Tunisku bylo roku 1931 zjištěno 195 000 Evropanů, v Maroku 172 000) [Beránek 2007: 45; Laroui 1975: 103]. I vlivem nátlaku kolón byla v roce 1870 definitivně odmítnuta koncepce protektorátu, již prosazoval císař Napoleon III, a zůstala idea šfrancouzského Alžírska a šalžírské Francie (jako doplněk k metropolitní Francii).

Po zahájení dobývání Alžírska bylo celé 19. století v nově upevnění francouzského vlivu i v dalších částech Afriky, které na jeho sklonku vyústilo v kolonizaci rozsáhlých subsaharských území, roku 1895 spojených ve Francouzskou Západní Afriku [Beránek 2007: 44]. Pod francouzský vliv se dostaly i obě země sousedící s Alžírskem, k jejichž získání Francie použila taktiku postupného upevnění především ekonomické závislosti, vyvíjející nepříznivého ekonomického i demografického vývoje v Tunisku a dezorganizace tradičního marockého státu v důsledku mezinárodního vlivu. Negativní zkušenosti s obrovskými náklady přímé správy Alžírska vedly k volbě režimu protektorátu nad Tuniskem byl vyhlášen roku 1883, kdy došlo k pacifikaci země po vojenské invazi, která pod banální záminkou začala o dva roky dříve, a nad Marokem roku 1912, čímž se stalo francouzské koloniální impérium v Africe kompletní [Girgle 2007: 68669]. Ani Tunisko, ani Maroko nepřišlo svou suverenitu jako Alžírsko, nebo monarchie a část tradičních institucí (jako islámské soudy a vliv kmenových a náboženských autorit a

lokálních kmenových vdc) zstaly zachovány, aby byla správa země a její ekonomická exploatace co nejmén nákladná, avšak co nejefektivnější [Girgle 2007: 68672]. Vyhlášení protektorátu bylo přitom v obou zemích prezentováno jako záchranná mise na pomoc skomírající zemi, jako způsob, jak jí pomoci dohnat historické zpoždění a prostřednictvím zásadních reforem ji zařadit mezi vyspělé partnery evropského obchodu [Rivet 2002: 215]. Podobně jako v Alžírsku však byli Francouzi v Maroku nuceni překonat odpor místní populace, dobovávací válka s odbojnými kmeny na jihu země trvala od roku 1907 až do roku 1934 [Rivet 2002: 1656174, 216, 221].

Proměny společnosti v kolonizovaných zemích

Kolonizace maghrebských zemí probíhala v ideologické rovině zcela v rámci tehdejší velké evropské civilizace, kolonisté vycházeli z předpokladu, že díky evropské vyspělosti je jejich vláda v cizích zůstávajících zemích nepochybným přínosem a nepotřebuje další legitimizaci [Ferro 2003a: 492, 497]. Je skutečností, že tradiční společnosti maghrebských zemí doznaly pod francouzským vlivem zásadních změn, jak co se týče budování moderního státu s centralizovanou správou, tak budování moderní infrastruktury (železnic, elektrického a telegrafního vedení apod.). Skutečný rozvrát tradiční organizace společnosti však znamenal především vyvlastnění nesoukromé půdy, jehož následkem bylo rozvolnění tradičních i kmenových pout, pauperizace venkovského obyvatelstva a jeho migrace do rychle rostoucích měst [Beránek 2007: 45; Girgle 2007: 75]. Zaváděné civilizační vymoženosti sloužily především potřebám francouzského průmyslu a obchodu a relativně komfortnímu životu evropských kolonů. Původní obyvatelstvo bylo z jejich užívaní takřka vyloučeno, což platilo i v případě kolonů.

Sí základních náboženských kol byla v důsledku vyvlastnění půdy fakticky zlikvidována (v Alžírsku) či alespoň dosti narušena a nově budované kolony evropského typu a vyší sekulární vzdělání byly potomky původních obyvatel přístupné jen stěží. Zatímco před příchodem Francouzů dosahovala gramotnost v Alžírsku zhruba 40 % populace, v předvečer 1. světové války navštívilo francouzské základní školy necelých 5 % muslimských dětí [Beránek 2007: 50]. Uvádí se, že roku 1939 navštívilo v obou sousedních protektorátech základní školy pouze 2 % muslimských dětí [Laroui 1975: 117]. Rolí hrály i odpor rodičů, nebo původní kultura, arabština a islám byly cíleně potlačovány

a ve výuce na francouzských kolách na n nebyl brán ohled. Kolóni si dobe uv domovali, fe vznik vzd lané t ídy p vodních obyvatel by mohl p sobit velké problémy [Beránek 2007: 50, 54; Girgle 2007: 78]. To se ukázalo v p ípad alfírské oblasti Kabýlie, v nífl fiila populace nep íli– islamizovaných Berber , z nichfl se francouzská politika pokou–ela u inít vlastní spojení proti Arab m. Ve snaze o pofrancouz–t ní a šodislamizování berberských obyvatel bylo v oblasti zakládáno zna né množství základních i vy–ích kol. Práv z Kabýlie odcházeli (i vlivem silné pauperizace v d sledku vyvlast ování p dy) do Francie první emigranti, kte í dosáhli významn j–ho po tu jifl na po átku 20. století (roku 1914 byl jejich po et v zemi odhadnut na 10 000 osob z celkových 13 000 imigrant z Alfírsku) [RECIF]. P edev–ím z tohoto regionu také pozd ji vze–la elita vysoko–kolsky vzd laných Alfí an . Neo ekávaným d sledkem francouzské politiky se tedy stal fakt, fe namísto spojenc se z ad Kabyl pozd ji rekrutovali v dci alfírského národního hnutí [Beránek 2007: 50, Ferro 2003b: 26].

Národní hnutí, která se v zemích Maghrebu rozvíjela postupn od po átku 20. století, vycházela p edev–ím z neudrflitelné situace podmínek souflití majority p vodního obyvatelstva a minority evropského p vodu, která byla charakteristická pro v–echny koloniální spole nosti. V rozporu s republikánskými egalitá skými ideály platila francouzská ob anská a politická práva jen pro osadníky francouzského p vodu a pro šdomorodceø byl roku 1881 v Alfírsku vydán zvlá–tní šZákon o domorodcíchø (*Code d'indigénat*), který byl pozd ji aplikován ve v–ech francouzských koloniích v Africe. Tyto p edpisy vymezily n kolik desítek p estupk a trestných in týkajících se pouze domorodého muslimského obyvatelstva, jejichfl ú elem byla p edev–ím moflnost bezd vodného zastra–ování a znep íjem ování kaflodenního flivota t chto lidí. Místní správa, sloflená z ásti i z školaborujícíchø místních, m la v zacházení s šdomorodciø v podstat tedy volné ruce ó kdokoli mohl být bez soudu zat en, p i emfl vymezené p estupky se pohybovaly na –kále od nedovoleného pohybu mezi regiony i vycestování do zahrani í po uráflení státních ú edník . Výjimné nebylo uplat ování kolektivní viny a kolektivních trest . Toto zacházení bylo od vod ováno tím, fe islám je s demokratickou vládou neslu itelný a na jeho stoupence se tedy musí jedin silou [Beránek 2007: 47, Laroui 1975: 115].

Teoreticky bylo i pro p vodní obyvatelé moflné získat francouzské ob anství, ov–em pod podmínkou asimilace, jejímfl jádrem byla afl do roku 1905 (kdy do–lo ve Francii k oficiálnímu odd lení státu a církve) konverze ke k es anství. Status muslima a francouzského ob ana byly i p es pozd ji proklamovanou sekularizací francouzského státu

dlouho považovány za neslučitelné. Domorodci v Alžírsku získali plo-n roku 1863 francouzskou národnost, ov- em s up esn ním, fle je-li lov k muslim, nem fle se t -it francouzským ob anským práv m¹². Od té doby byli tedy Francouzi šdruhé kategorie, na p li cesty mezi špoddanými (*sujets*) a ob any [Khellil 1997: 16, 18; [Laroui 1975: 114]. Alží -tí fiidé byli p itom prost ednictvím automatického p id lení francouzského ob anství roku 1870 asimilováni: šPlné francouzské ob anství tak bylo de facto vázáno na etnický p vod, a nikoliv na náboženství, a lze tedy vlastn mluvit o rasové segregaci [Beránek 2007: 47648].

Ta nebyla sice legáln ustanovena jako v Jihoafrické republice, ale byla faktickým stavem ve v-ech kolonizovaných maghrebských zemích. Vzájemné kontakty byly omezovány na minimum, a to z v le obou stran. D leflitou roli hrál nepochybn í fakt, fle d lící linie mezi ovládanými a vládnuocími se kryla s historicky citlivou linií mezi muslimy a k es any, což jen p ispívalo k vzájemné odtaflitosti a ned v e. Rasismus ze strany kolonizátor , který byl jedním ze strukturních jev kolonialismu [Ferro 2003b: 27], se pak projevoval na v-ech úrovních spole nosti. Tou nejzákladn j-í bylo automatické tykání v- em šArab mō jako projev jejich pod adného, tak ka ne-lidského statusu v o ích Evropan [Bénot 2003: 525; Ferro 2003a: 499]. Domorodci byli z hlediska kolón (ale i obyvatel metropolitní Francie) tak ka neviditelní, byli vytla eni z ve ejného prostoru, byli jen pracovní silou, nem li jména, individualitu [Ferro 2003b: 29]. Práv frustrace z této situace u hrstky neasimilovaných muslim , kterým se poda ilo získat vy-í vzd lání a dosáhnout relativn vysokého sociálního statusu, se stala po átkem národních hnutí ve v-ech maghrebských zemích [Ferro 2003a: 499].

Boje za nezávislost

První sv tová válka se stala p íleflitostí prvního organizovaného odchodu v t-ého množství šdomorodc ō z maghrebských kolonií do metropolitní Francie ō ti byli rekrutováni jak do armády, tak do pr myslu. První sv tovou válkou tedy odstartovala pracovní imigrace, která s rostoucí intenzitou trvala afl do 70. let. [Meynier, Meynier 2011]. Stále po etn j-í komunity imigrant ō z maghrebských zemí ve Francii sehrály coby spojky mezi d ním v metropoli a koloniích zna n d leflitou roli v událostech vedoucích

---

¹² Zde je tedy z etelné odd lení národnosti (*nationalité*) a ob anství (*citoyenneté*), které francouzská správa ov- em uplat ovala jen v p ípad Alžírsko.

k nezávislosti všech tří zemí. V meziválečném období přitom národní hnutí v maghrebských zemích nabyla jistě masových rozměrů, a k jejich rozhodující radikalizaci pak přispěla především druhá světová válka a rostoucí očekávání zásadních reforem upravujících status vodního obyvatelstva, které však nepřicházely a respektive nepřicházely reformy pouze šnaokoř, které v podstatě potvrzovaly *status quo*. Například roku 1947 byl vyhlášen nový status Alžírsko, posouvající pokračování propojení obou teritorií a zavádějící svobodu pohybu mezi oblastmi Středozemního moře. V této souvislosti byl zaveden i systém dvojího voličstva, který první představovala milionová populace Evropanů, váha jejich hlasů odpovídala váze osmimilionové populace domorodců tvořící druhou část voličstva. Zákon o domorodcích však zůstal nadále v platnosti a muslimové byli stále oběma druhými kategoriemi [Stora 1992: 19620, 56, 59]. Se stoupající radikalizací národního hnutí v Alžírsku se ovšem postupoval i radikalismus kolón, kteří jistě byli v zemi pevně zakořeněni, dosáhli na metropolitní vládní autonomie a nehodlali se vzdát vlastního mocenského monopolu ani vlastní zemi, jak Alžírsko vnímali.

Události v Alžírsku se rozvíjely především v důsledku dění v obou sousedních protektorátech a nebo tam se od konce druhé světové války situace kontinuálně vyostřovala přes rozličné krvavé incidenty (zejména během protifrancouzských demonstrací) až k rozsáhlému protifrancouzskému povstání v Tunisku roku 1952 a vzbouření a partyzánskému odboji v Maroku o rok později. Příměří se v obou zemích podařilo vyjednat jistě nad programem jejich částečné autonomie [Girgle 2007: 89; Bénot 2003: 534; Rivet 2002: 401]. Radikální křídlo alžírského národního hnutí se tedy rozhodlo, povzbuzené úspěchy osvobozeneckých snah v sousedních i dalších arabských zemích, ale například francouzskými problémy ve Vietnamu, rozpoutat v zemi ozbrojené povstání. To vypuklo na podzim roku 1954 a zahájilo osm let trvající válku, kterou Francouzi dlouho nazývali špacifikací operací, její však byla charakteristická především brutalitou a mučením na obou stranách, včetně teroristických metod a vyizování útiskovanými školobratry z vlastních řad [Bénot 2003: 537]. Francouzi byli rozhodnuti zachovat francouzské Alžírsko za každou cenu, do jeho udržení naplnili své vojenské síly a ve strachu z otevření dalších front boje dělali rozsáhlé ústupky v případě ostatních kolonií i protektorátů. Válka v Alžírsku tak byla rozhodujícím faktorem osvobození celé francouzské koloniální Afriky: Tunisko i Maroko tak oficiálně dosáhly plné nezávislosti roku 1956 [Bénot 2003: 5346536]. Měla i zásadní konsekvence pro francouzskou domácí politiku a roku 1958 byla v reakci na alžírskou krizi vytvořena nová ústava, což znamenalo

za átek tzv. páté republiky a zavedení prezidentského systému. Prezidentem byl téhož roku zvolen Charles de Gaulle, který měl válku pro Francouze švyhřát [Beránek 2007: 85]. Válka však neskončila vojenským vítězstvím, ale vyjednáváním p ím í, které vstoupilo v platnost 19. března 1962 a znamenalo plnou alffírskou nezávislost.

Postkoloniální migrace

Koloniální minulost se záhy po traumatické zkušenosti dekolonizace ve Francii stala vysoce citlivým a tabuizovaným tématem. A byly zvrácené důsledky kolonizace, která se z civilizace v podstatě proměnila v barbarské útlak, všeobecně známé, byly postupně vytvářeny jako z jednoho diskurzu, tak z individuálních pamětí [Ferro 2003b: 12]. Ironií historie však bylo, že právě v době vrcholícího úsilí co nejrychleji na celý kolonialismus zapomenout, začali do země za prací přicházet v dosud nebyvalém množství obyvatelé bývalých kolonií, jejich přítomnost se stala každodenní připomínkou této kontroverzní etapy francouzských dějin [Hargreaves 2008: 18].

Samostatnost Alffírsko vedla především k nastolení otázky osudu pro etné populace zejména francouzských kolón. Dlouhodobá nedůvěra i přímá nepřátelství mezi oběma komunitami byla válkami událostmi (především teroristickými útoky radikálů obou stran) ještě prohloubena, a tak se rovnoprávné soužití v nově vzniklém státu nejevilo příliš reálné [Beránek 2007: 94, 97]. Krátce po vyhlášení přímí tedy došlo k masovému exodu francouzských kolón do Evropy. Zatímco roku 1954 bylo v Alffírsku se teno 984 000 Francouzů, na konci roku 1962 to bylo již jen 180 000, přičemž více než 670 000 jich odešlo mezi květnem a srpnem téhož roku. Francouzská přítomnost v Alffírsku tak postupně vymizela [Scioldo-Zürcher 2008: 99]. Tito kolóni získali následně ve Francii status tzv. *rapatriés* (navrátilci do vlasti), spojený s určitými výhodami, které měly usnadnit jejich (znovu)zakořenění ve francouzské společnosti. Sami kolóni však přišli do Francie nepovažovali za návrat, ale za exil. Pocit jejich cizosti ve Francii byl akcentován tím, že v obecném mínění se stali cizinci s koloniální, tedy šnelegitimní minulostí [Morin 2008: 1116114].

Do Francie byli šrepatriováni i přímí nepo etné muslimské koloniální elity o úředníci, přímí armády apod. Problematickou populací se stali tzv. *harkis*, muslimové především z prostých venkovských poměrů, kteří za války bojovali po boku Francouzů v pomocných vojenských oddílech. Tito lidé byli po skončení války Alffírany vnímáni jako

kolaboranti a jako takoví byli dosti krutě pronásledováni. Francouzská správa postupovala k jejich ochraně spíše laxně, nebo prioritou byla deportace evropských kolon. *Harkis* nebyli považováni za *rapatriés*, ale ani za imigranty či cizince, měli zvláštní status a byli podrobeni speciálnímu úřadu, jehož úkolem bylo v podstatě jejich pojetí ve Francii omezit na minimum. K povolení emigrace do Francie byla potřebována složitá administrativní procedura včetně dokazování skutečného ohrožení života, jíž následoval výběr spíše dle logiky pracovní imigrace. Úřednostovány byli silní muži v produktivním věku, nikoli lidé předstávající možnou zátěž pro systém sociální péče. Dle odhadů se do Francie nakonec přesunulo na 60 000 muslimských vojáků. Ačkoli oficiálně status šrepatriovaných francouzských muslimů, vzhledem k alžírské nezávislosti byli tyto lidé úředně Alžírany a museli tedy ve Francii žádat o šreintegraci do francouzského národa. Obecně se k nim navzdory jejich výjimečné historické roli postupovalo stejně jako k ostatním imigrantům z Maghrebu [Hautreux 2008: 105-109].

Ačkoli emigrace do metropole existovala již od vytvoření protektorátu Maroka a Tuniska, významných rozměrů dosáhla až po dosažení jejich nezávislosti, tedy v průběhu 60. let [Stora 1992: 108]. Emigrace do Evropy pak vyplynula především z rozsáhlých migračních pohybů v rámci nově nezávislých zemí samotných, zejména v důsledku rychlého demografického růstu, urbanizace a vyhledávání venkova, spojených s rostoucí nezaměstnaností [Rimani 1988: 62-63]. Tuniská imigrace byla méně početná, ovšem pro mnoho lidí z Tuniska se oproti Maroku a Alžírsku vyznačovala především vzděláním a kvalifikací a účastí v zaměstnání v terciárním sektoru (především obchodu a službách) [Rimani 1988: 129-130]. Imigrace z Alžírsku byla vždy početnější a měla zvláštní charakter především proto, že Alžírčané měli od roku 1947 do roku 1962 status francouzských občanů a mohli se tedy volně pohybovat po celém francouzském území, tzn. volně přejíždět mezi Alžírskem a Francií. Toto právo jim bylo ponecháno až do roku 1968. To znamená, že nebyli administrativně zahrnováni mezi cizince a pro zaměstnavatele představovali výhodnou pracovní sílu, nebo administrativně byli *nationaux*, ale bylo možné s nimi zacházet jako s imigranty [Khamès, Paoletti 1993: 23]. Proto jejich počet začal rapidně růst v 50. letech, avšak ani změna statusu Alžírsku po dosažení nezávislosti, kdy se z Alžírčanů stali cizinci, neměla na emigraci významný vliv. Ekonomický motiv vystředalo slušování rodin, ale například i emigrace z politických důvodů v souvislosti s občanskou válkou, která v Alžírsku probíhala v 90. letech [Meynier, Meynier 2011].

Obecně lze konstatovat, že imigranti ze zemí Maghrebu se během druhé poloviny 20. století stali jednou z nejvýznamnějších populací cizího původu ve francouzské společnosti. Zatímco roku 1946 tvořili pouze 2,3 % z celé populace imigrantů ve Francii, roku 1990 to bylo již 38,7 %, a roku 1982 například tvořili etnickou populaci cizinců v Paříži [Khellil 2004: 32; Rimani 1988: 12]. Od konce 70. let lze mluvit o tom, že imigranti z mimoevropských zemí ve Francii početně převládají nad imigranty z Evropy. Ti roku 1975 tvořili 66 % všech imigrantů, roku 2008 již jen 38 % [INSEE 2012: 100; Khamès, Paoletti 1993: 20]. Orientační pohled vývoje počtu imigrantů z maghrebských zemí dle jednotlivých národností podává tabulka 1. Je však třeba brát ohled na to, že jakékoli počty imigrantů mohou být jen velmi přibližné, i vzhledem k četnosti a odlišným mechanismům jejich sítání. Údaje v tabulce zahrnují pouze imigranty-cizince, a nikoli naturalizované Francouze, repatriované muslimské Francouze apod. Ve skutečnosti byl tedy počet osob pocházejících ze zemí Maghrebu ve Francii vždy o dost vyšší (v řádech desítek tisíc) [Khellil 2004: 33].

Tabulka 1 / Vývoj počtu imigrantů z Maghrebu ve Francii od roku 1946

	1946	1954	1962	1968	1975	1982	1990	1999
Alžírsko	22 114	211 675	350 484	473 812	710 690	805 116	614 207	475 216
Maroko	16 458	10 734	33 320	84 236	260 025	441 308	572 652	506 305
Tunisko	1 916	4 800	26 569	61 028	139 735	190 800	206 336	153 574
Celkem	40 488	227 209	410 373	619 076	1110 450	1437 224	1393 195	1135 095

převzato z [Khellil 2004: 32]

Francouzský Státní ústav statistiky a ekonomických studií INSEE (*Institut national de la statistique et des études économiques*) odhadl k roku 2008 počet Alžírčanů na 713 000 osob (13 % populace imigrantů), Maročanů na 654 000 osob (12 % populace imigrantů) a Tunisánů na 235 000 (4 % populace imigrantů) [INSEE 2012: 101]. Celkem tedy lidé disponující občanstvím jedné z Maghrebských zemí trvale žijící ve Francii tvoří zhruba 29 % všech cizinců. Ovšem počet osob žijících ve Francii, které mají maghrebský původ (tzn. i přes několik generací) je logicky mnohem vyšší, o k roku 2004 byl odhadnut na přibližně 11,35 milionů [Sabeg, Méhaignerie 2004: 31].

Specifika: pracovní imigrace z (bývalých) kolonií

Koloniální zkušenost, která byla strukturována nastíněna v předchozí podkapitole, je jedním ze základních konstitutivních rysů imigrace z Maghrebu do Francie. Práv kolektivní a právní reprezentace a kategorie, které vznikly vlivem ekonomických, politických i symbolických vazeb mezi metropolí a koloniemi, byly rámcem, v němž se rozvíjela imigrace z těchto zemí do Francie [Khellil 1997: 73]. Abdelmalek Sayad hovořil v souvislosti s podobou hořalci z Alžírsko ve Francii dokonce o šestiplánní imigraci, vzhledem k tomu, že se jednalo o první případ navázání oboustranně výhodného vztahu mezi evropskou zemí, jíž se nedostává pracovní síly, a zemí, která má v ní potřebu, je-li jí má přebytek [Sayad 1991: 19]. Ve své rané fázi (Sayad uvádí, že v alžírském případě do druhé poloviny 40. let, v případě Maroka a Tuniska pak do let 70.) imigrace ze zemí Maghrebu skutečně do značné míry představovala exemplární případ pracovní imigrace o odchod (často negramotných) venkovského z málo rozvinutých zemí i regionů do průmyslových společností, kde následně vykonávají takové práce a nejsou placeni za zaměstnání (zejména takovou fyzickou práci i práci u pásu), pro něž nelze nalézt dostatek pracovní síly mezi širší domácími a tvoří nejspodnější vrstvu proletariátu o vykořisťování, žijící na okraji společnosti, stíženou nejistotou ohledně práce i bydlení a přímou i nepřímou diskriminací. Tento systém dočasné migrace byl pro zaměstnavatele nesmírně výhodný, nebo pravidelné stěhování mladých mužů bez závazků znamenalo zásobu flexibilní pracovní síly, která vytvářela nadbytek aktivní populace a tím umožňovala dlouhodobě držet cenu práce na nízké úrovni. Výsledkem bylo mimo jiné rozdělení (respektive šrotrojení) pracovního trhu o nekvalifikovaná pracovní síla imigrantů je spravována odděleně od stálých zaměstnání a kvalifikovaných pozic vyhrazených pro domácí, přičemž nelegální imigranti tvoří vlastní segment pracovního trhu charakteristický zejména nejistotou a exploatací. Evropské státy tedy využívají pracovní síly imigrantů i v době vysoké nezaměstnanosti, nebo imigranti fakticky nenahrazují domorodce, oba pracovní trhy jsou paralelní [Rea, Tripier 2003: 34, 38-41; Noiriel 1992: 147; Noiriel 2001: 76, 183-184; Noiriel 2002: 18; Sayad (1979) 1991a: 69].

Jednou z podmínek, které umožňovaly kontinuální reprodukci imigrace z maghrebských zemí, byl fakt, že ve vnitřních podmínkách se udržela představa všeobecně výhodného provizoria, kdy jsou imigranti považováni za jakési šetrné

ptákyõ [Piore citován in Rea, Tripier 2003: 34], dlouho potom, co byl faktický stav v cíjfi dosti odli-ný. P edstava provizorního, nezávazného pobytu pracovník byla obrazem šne-kodněõ imigrace, která nenaru-uje fládný ád a naopak p iná-í samé výhody: pro zem d lskou spole nost emigrace se jednalo o zp sob, jak prost ednictvím vyslání n kterých svých len za prací do ciziny získat významný a dlouhodobý zdroj pen z a moci tak udržovat vlastní zp sob flivota; spole nost imigrace získala zdání, fle m fle neomezen vyufflívat lacinou pracovní sílu cizinc , anifl by z toho plynuly jakékoli následky pro její politický, sociální i etický ád; a kone n sami imigranti vysv tlovali svou situaci flivota mezi dv ma sv ty nutným provizoriem, sebeob továním pro domácí komunitu a zd raz ováním jejích okamflitých výhod, aby nemuseli nijak rezignovat na svou p vodní identitu [Sayad 1977: 60].

Abdelmalek Sayad svým zkoumáním alflírské emigrace do Francie výmluvn vyvrátil tyto stereotypní a idealizované p edstavy o pracovní imigraci a ukázal, fle populace imigrant je vysoce r znorodá a svou skladbou odráflí proces vnit ní transformace tradi ní alflírské spole nosti ó od šprvní generaceõ mufl vyslaných do ciziny pro zaji-t ní prost edk pro domácí komunitu p es šdruhou generaciõ mufl unikajících z domácí komunity šza lep-ímõ afl po št etí generaciõ emigrant dlouhodob usazených ve Francii ve spole enství relativn sob sta ném jak vzhledem k alflírské, tak k francouzské spole nosti [Sayad 1977: 61, 65ó66].

Pohled francouzské spole nosti

Proces p íjetí a zapojování konkrétních cizinc do konkrétní národní spole nosti siln závisí na tom, jaké vzájemné kolektivní reprezentace se v pr b hu historie mezi ob ma stranami vytvo ily ó kde existují spí-e vzájemné antipatie, politická v le k šintegraciõ nem fle sta it [Barou 2001: 9]. 5. kapitola této práce byla v nována tomu, jak probíhají v rámci symbolického sociálního ádu procesy sociální kategorizace ó vytvá ení a udržování obrazu šimigranta z Maghrebuõ ve francouzské spole nosti lze považovat za konkrétní p íklad tohoto procesu, podporovaného tvorbou sociálních reprezentací. Ty vycházejí ze specifických historických a sociálních podmínek dlouhé historie kontakt a konflikt mezi arabským sv tem a Evropou, mezi islámem a k es anstvím, mezi kolonizátorem a kolonizovaným. Nelze v-ak podce ovat fakt, fle kolektivní pam vyzdvihuje z minulosti p edev-ím ty momenty, které ospravedl ují sou asnou situaci.

Představám, které jsou o p íst hovalcích ze zemí Maghrebu konstruovány, tedy dává smysl p edev-ím jejich sociální a kulturní postavení v rámci francouzské spole nosti dnes a v nedávné minulosti [Zehraoui 1997: 9]. P íst hovalci z Maghrebu jsou spojováni p edev-ím s následujícími atributy: cizinec, proletá , kolonizovaný, Arab, Alfi an, muslim, které dávají dohromady zna n devalorizovaný obraz. Je v-ak t eba upozornit, fe se jedná o sociální reprezentace, tedy p edstavy, které *p evládají v obecném mín ní*, a fe je tedy nutn nesdílí kařdý len francouzské spole nosti. Existuje p írozen mnoho smí-ených manfelství, mnoho p átelských svazk , mnoho projev sympatií a solidarity, ale skute ností z stává, fe obecn je obraz p íst hovalc z Maghrebu spí-e negativní, a to v d sledku následujících reprezentací s nimi spojovaných.

Prvotním faktorem vysv tlujícím jejich obecn devalorizovaný obraz je dlouhodobá zku-enost koloniální nadvlády spojená s obrazem naprosté pod adnosti kolonizovaných. Ten nezmizel ani po dosaření nezávislosti maghrebských stát , nebo hladce zapadl do logiky ekonomické nadvlády řvysp lého Západuõ nad řrozvojovými zem miõ. Tendenci p etrvávání pocitu výsadního postavení nad ostatními, která se jeví v tomto p ípad z etelná, výstifn na americkém p íkladu shrnul Alexis de Tocqueville: řExistuje p edsudek, který lov ka vede k pohrdání nad tím, kdo byl dlouho jeho pod ízeným, i potom, co se stali rovnými. Skute nou nerovnost, která je dílem majetku i zákona, vřdy st ídá imaginární nerovnost, pramenící ze zvyku.õ¹³ [Tocqueville cit. in Zehraoui 1997: 15]

Dal-í reprezentace se pak vytvá ely na základ jejich postavení nekvalifikovaných, nejpod adn j-ích pracovník , sociáln i prostorov vylou ených na okraj spole nosti. Tvo ilí zvlá-tní, výlu n muřská spole enství v ubytovnách i nouzových koloniích na okrajích m st, odd lení od b řného chodu spole nosti ó to jen posilovalo obraz jejich odli-nosti a cizosti vzbuzující strach. Na tomto obrazu systematicky pracovala média ó skandalizující reportářle upozor ovaly na jejich kriminalitu i na nuzné podmínky, v nichř mnoho z nich řlije. V p ípad Arab platilo nejvíce ze v-ech imigrant , fe byli osobn ztotoř ování s degradovaným prost edím, v n mř řili. Tento znepokojivý, siln maskulinní obraz imigrace z Maghrebu p ítom p etrval i poté, co logika pracovní imigrace ustoupila logice imigrace rodinné [Zehraoui 1997: 12ó14]. Jak vřhledem ke svému nízkému a nejistému sociálnímu postavení, tak vřhledem k negativnímu obrazu v o ích francouzské ve ejnosti imigranti z Maghrebu byli a jsou siln stifeni nezam staností.

---

¹³ « Il y a un préjugé qui porte lřhomme à mépriser celui qui a été son inférieur longtemps après quřil est devenu égal ; à lřnégalité réelle que produit la fortune ou la loi succède toujours une inégalité imaginaire qui a ses racines dans les mœurs. »

Jejich pobyt je však v obecném mínění legitimován prací, takže jejich setrvávání v zemi bez práce je vnímáno jako něco skandálního, jako nemyslitelný paradox. Za skandální je však považován i fakt, že imigranti stále pracují v situaci, kdy se mnoho Francouz ocitlo mezi nezaměstnanými, a ať je trh s pracovní silou imigrantů od širšího pracovního trhu v podstatě oddělen, sílí diskreditující přesvědčení, že za nezaměstnanost mohou právě pracovníci z ciziny, kteří berou ostatním práci [Sayad (1979) 1991a: 58659].

Obecné označení *Maghrébins*, jímž jsou imigranti z Alžírsko, Tuniska a Maroka nazýváni, automaticky evokuje dvě charakteristiky se silnými historickými konotacemi: Arabové a muslimové. Národní identita imigrantů je ignorována ve prospěch kolektivního obrazu etnika a náboženství. Imigranti sami se přitom co do své identity odkazují nejčastěji ke své zemi původu a nikoli k Maghrebu jako celku (i proto, že vztahy mezi těmito zeměmi jsou dlouhodobě politicky napjaté). Jako prvek stmelující širší maghrebskou identitu může být tedy vnímáno pouze společné náboženství a koloniální minulost [Khellil 2004: 46]. Taková automatická ztotožňování s Araby je také dosti nepřesné, nebo významná část imigrantů z Maghrebu je berberského, a nikoli arabského původu. Odhaduje se, že berberských původu tvoří ve Francii 30-40 % populace alžírského původu a 40-50 % populace marockého původu. Celkově se může jednat o 1 až 2 miliony osob berberského původu, ve Francii obecně nazývané Kabylové [RECIF].

I když termín *Maghrébins* je obecně značně devalorizující, dá se konstatovat, že nejhorší obraz ve francouzské společnosti panuje o Alžírčanech. Ti se následkem dlouhé války a traumatizující zkušenosti ztráty části vlastního území (za níž bylo Alžírsko v té době Francií považováno) stali ve francouzském kolektivním vědomí širšími národními nepřáteli. Návist k Alžírčanům během války i v poválečné době byla ve Francii zřejmě z mnoha rasistických útoků, ale například i z chování policie i z výzkumů veřejného mínění [Noiriel 2002: 26]. K obrazu národního nepřátele (který často zasahuje i všechny *Maghrébins* bez rozdílu) se pojí i další prvky diskvalifikující tyto imigranty, a to, že v zemi nejsou usazeni ještě dlouho, a to, že nepocházejí z Evropy, ale z širšího světa. Nejhorší vnímání byli vždy imigranti pobývající v zemi nejkratší dobu a pocházející ze vzdálených, neevropských zemí. Proto jsou také lidé z Maghrebu (společně s Turky) zpravidla hodnoceni jako populace imigrantů, která je nejméně integrovaná [Noiriel 2002: 25].

Nelze se však domnívat, že nedůvěra, nepřátelství a negativní stereotypy převládají jen v pohledu Francouzů na *Maghrébins*. Koloniální zkušenost a okolnosti dekolonizace zasyly averzi vůči Francouzům ve všech maghrebských společnostech. Proto představovalo

přijetí francouzského občanství (které znamenalo další prostředek sociálního vzestupu) pro imigranty z Maghrebu často velmi citlivé téma. Francouzi měli po válce v Alžírsku stejné postavení širších nepřítelů jako Alžířané ve Francii a naturalizace znamenala širší hnutí na druhou stranu. Lidé spolupracující s Francouzi byli v kolonizovaných společnostech vnímáni často jako zrádci, kteří zahodili svou muslimskou identitu ve prospěch francouzských výhod [Khellil 2004: 37]. O tom, že přijetí francouzského občanství se mohlo v rámci komunity alžírských imigrantů stát skutečným stigmatem, svědčí například biografická studie zprostředkovaná Sayadem [Sayad 1993].

Zdá se, že nejvíce je v případě přistěhovalců z Maghrebu akcentována kulturní odlišnost daná jejich příslušností k islámu, což je obecně považováno za nejsilnější složku jejich identity [Khellil 2004: 14]. Právě tento další sudek jejich trvalého usazení ve Francii o přitomnost dalšího velkého monoteistického náboženství se ukázala jako jeden z největších problémů pro její republikánské uspořádání. To je přitom již od roku 1905 založeno na odloučení církve od státu, tedy na oddělení záležitostí týkajících se náboženství od politiky. Ve stejný prostor a život však zůstal nadále ovlivněn tradicemi křesťanstvím, nebo například zůstalo zachováno slavení křesťanských svátků i neděle [Khellil 1997: 68]. I když se tento princip od roku 1907 oficiálně vztahoval i na islám, skutečnost ve francouzském Alžírsku byla dlouho odlišná, neboť status muslima byl až do roku 1947 podmínkou pro získání francouzských občanských práv. Organizovanou náboženskou komunitu také z muslimů paradoxně vytvořila sekulární francouzská republika, která potřebovala partnera pro jednání, jež by zastupoval všechny ve Francii žijící muslimy. V téžina muslimů přitom svou víru praktikuje v soukromí a k tomuto šoficiálnímu islámu se nehlásí [Khellil 2004: 49]. Je třeba skutečně rozlišovat islám jako víru, zdroj etických principů, příslušnost ke kultuře, který je osobně prožíván, a politický islám, který je spojen s historií a kterých muslimských zemí jako princip řízení sociálního a politického života [Sellam 2000: 95; Morineau 2000: 101]. Písňá pravidla ovlivňující každodenní život, která prosazují některé proudy politického islámu, nejsou v jeho šdomácí, soukromé formě zdaleka dodržována a ve Francii o tom svědčí například rostoucí počet manželství muslimek s nemuslimy, které je tradičním islámským právem zakázáno [Sellam 2000: 95].

Přede vším vlivem rozmanitých historických okolností (existence fundamentalistických diktátorských i vojenských režimů v některých arabských zemích, války v Perském zálivu, v Afghánistánu a Iráku, izraelsko-palestinský konflikt, útoky teroristů hlásících se k islamismu na americké i evropské půdě) je islám v Evropě již

delší dobu vnímán nikoli jako významné monoteistické náboženství, ale jako politická ideologie spojená s potlačováním svobod, násilím a terorismem [Zehraoui 1997: 19]. Jeho viditelnost přitom se zakládáním mešit, kulturních center a sdružení roste v mnoha evropských zemích. K negativnímu obrazu islámu velkým dílem přispívají široce medializované kauzy jako šátkové aféry a případy krutého jednání (nejméně páchaného na ženách), ospravedlněného tradičním islámským právem. Toto vše posiluje představu o nemožnosti integrace muslimských populací do evropských národních států, kterou ve Francii šířila *Front National* od 80. let a argumentuje se neslučitelností islámu s evropskou koncepcí lidských práv, jeho nepřátelstvím k náboženskému pluralismu, k hodnotám republiky, a jeho neschopností oddělovat náboženství od práva a politiky [Morineau 2000: 101-102; Zehraoui 1997: 19]. To jsou však zjednodušené představy vycházející spíše z obrazu fundamentalistických islámských *politických* hnutí a reflexí, nikoli ze skutečného života běžných praktikujících i nepraktikujících muslimů. Navzdory jejich obecnému vnímání jako horlivých náboženských fanatiků zdaleka ne všichni lidé přivedeni z Maghrebu jsou aktivně praktikující věřící a významná část se deklaruje jako širší vyznání [Jazouli 1995: 20-24]. Práv hluboce nedvěřivý přístup a negativní stereotypy spojené s muslimy a islámem spolu se lpěním na republikánském mýtu kulturní homogenity jako předpokladu jednoty a přetrvání národa představují jednu z nejvýznamnějších překážek plnohodnotného začlenění populací přivedených z maghrebských zemí do francouzské společnosti [Morineau 2000: 100].

Imigrace z Maghrebu jako základ konstrukce sociálního problému imigrace ve francouzské společnosti

Je pouze zdánlivě paradoxní, že právě ve chvíli, kdy většina populace přivedených z Maghrebu začala dosahovat významnějšího sociálního, kulturního i ekonomického zapojení do francouzské společnosti, začal být tento fakt vnímán jako zásadní problém [Morineau 2000: 100]. Mnoho indicií totiž nasvědčuje tomu, že odpor a nedvěra vůči této populaci je nepřímou úměrou míry její širší integrace [Khellil 1997: 110]. Čím více se přistěhovalci z Maghrebu zapojují do společnosti, čím více se podobají Francouzům co do norem a stylu života, tím více se upozorňuje na jejich nepřekonatelnou odlišnost. Lapeyronnie soudí, že imigranti z bývalých kolonií nejsou odmítáni proto, že jsou *cizí*, ale naopak proto, že s národní kulturou udržují specifické spojení. Stejně tak netkví problém

v tom, že jsou *jiní*, ale v tom, že jsou vnímáni buď jako *proletariát* i jako *proletariát moderní*, a hrozí tedy, že by do kultury dominantní skupiny, je-li si uzurpuje moderní univerzalizmus, mohli zasít zárodky nevládnoucího špátě nictví i naopak kosmopolitismu [Lapeyronnie 1993: 68-70, 132].

Francouzský sociolog Michel Wieviorka vysvětluje zrod problematizování imigrace spojeného s rase a rasismu historickými okolnostmi: Francie byla v 70. letech stíhena ekonomickou krizí, transformovala se v post-industriální společnost a i vlivem velkého přetoku cizinců ve vlastním rámci cítila oslabování síly univerzalistické národní kultury obohatěním beránkem, na němž je možné svalit vinu za všechno zlé, se tedy stali imigranti z mimoevropských zemí. Ti přestali být vnímáni jako pracovníci, tedy ve spojení se s většinou práce charakteristickým pro industriální společnost, ale začali být definováni jako problém, zdroj nejistoty a obav [Wieviorka 1992: 28]. Diskuse, které provázely obtížné přijetí faktu existence trvalé přítomnosti značného množství imigrantů z maghrebských zemí francouzským kolektivním v domě, se v podstatě tedy netýkaly přímých hrozeb, ale samotné francouzské společnosti, jejíž *status quo* byl již rozkolísán vlivem mnoha jiných okolností [Sayad 1991: 20]. Více než stoletý fenomén imigrace začal být tedy ve Francii na přelomu 70. a 80. let považován za první velký sociální problém.

Náhle vyvstání sociálního problému přitom není nic, co by jakkoli vyplývalo ze skutečnosti samotné. Sayad se odkazuje na amerického sociologa Herberta Blumera, když hovoří o tom, že v různých dobách a kontextech jsou konstruovány odlišné sociální problémy. Charakteristický je fakt, že se objevují až dlouhou dobu poté, co fenomén samotný dlouho a poměrně bez povímnutí existuje, a mizí i často ve chvíli, kdy je stále aktuální i chudoba se stala vážným sociálním problémem ve 30. letech a v 60. letech se objevil závažný sociální problém rasismu [Sayad (1979) 1991a: 62]. Sociální problém vzniká jednoduše tak, že se o něm jako o takovém začne mluvit. Mediální a politický diskurz se postaraly o spojení problémů charakteristických pro všechny industriální společnosti výlučně s jednou skupinou obyvatel i začalo se hovořit o problematice imigrantů a práce, imigrantů a nezaměstnanosti, imigrantů a krize bydlení, imigrantů a krize školství, imigrantů a integrace, imigrantů a zdraví, potomků imigrantů a násilí a podobně [Simon 2002: 180]. Slovem šimigranti se přitom již delší dobu odkazuje pouze na populace neevropského původu, ve Francii zejména původem z Maghrebu, Turecka a subsaharské Afriky, nebo jen ty jsou vnímány jako šproblémové [Ouali 1997: 23].

Potomci imigrant z Maghrebu na sebe poprvŠ upozornili v souvislosti s nŠsilnŠmi nepokoji na pŠedmŠtŠch francouzskŠch mŠst v lŠt roku 1981 a na druhé stranŠ v souvislosti s ŃPochodem pro rovnost a proti rasismuŃ, jeŃl byl v prosinci 1983 ukonŠen stotisŠcovou demonstracŠ v paŠtŠfskŠch ulicŠch [Jazouli 1995: 667]. PŠedevŠm tyto dvŠ udŠlosti pŠedstavovaly pro francouzskou veŠjnost znepokojivŠ zjiŠtŠnŠ, Ńle v rŠmci spoleŠnosti dorŠstŠ generace, jeŃl pŠiŠluŠnŠci se necŠtŠ bŠt považovŠni za jeŃj plnohodnotnŠ leny, a zatŠmco nŠkte Ńi se domŠhajŠ svŠch prŠv upozorŠovŠnŠm na francouzskŠ rasismus a diskriminaci, jinŠ vybŠjeŃj svou frustraci velmi nŠsilnŠm a ŃanomickŠmŃ zpŠsobem: ŃSto let po tom, co byla ŃvynalezenaŃ imigrace, uzrŠly okolnosti k ŃvynalezenŠŃ druhé generaceŃ¹⁴ [Noiriel 1992: 293].

NelegitimnŠ Francouzi

Jako Ńdruhá generaceŃ za ali bŠt oznaŠovŠni prŠv aŃl potomci pŠist hovalc z Maghrebu (pozdŠji takŠ potomci pŠist hovalc z jinŠch africkŠch zemŠ, ale nikoli potomci ItalŠ, ŃpanŠlŠ, PolŠkŠ i PortugalcŠ Ń jejichŃl imigrace a sedentarizace se pŠitom asovŠshoduje s AlŃiŠany). Ve VelkŠ BritŠnii se toto oznaŠenŠ takŠ uŃlŠvalo a uŃlŠvŠ vŠhradnŠ pro potomky imigrant z mimoevropskŠch zemŠ. MluvŠ-li se o ŃdruŃe generaciŃ, pak v souvislosti s problŠmy, jeŃl jsou nejŠastŠji pŠipisovŠny faktu jeŃj ŃobtŠfŠnŠ integraceŃ. PŠiŠiny tŠchto obtŠfŠ jsou obecnŠ spatŠovŠny v kulturnŠ vzdŠlenosti Ń ve francouzskŠm pŠipadŠ jde o pŠiliŠnou odliŠnost arabsko-muslimskŠ kultury od kultury francouzskŠ. To nahrŠvŠ argumentaci, Ńle dŠlŠve ŃlŠdnŠ problŠmy s ŃdruŃmi generacemiŃ nebyly, nebo se jednalo o imigranty pochŠzejŠcŠ z kulturnŠ blŠfŠch zemŠ. VysvŠtlenŠ vŠjime nŠ problŠmovŠho potenciŠlu potomk z Maghrebu vŠak leŃlŠ ŃplnŠ jinde. OstatnŠ historicky lze dokŠzat, Ńle otŠzka potomk imigrant se eŠila jŠfŠ v 19. stoletŠ, napŠklad v souvislosti s redakcŠ obŠanskŠho zŠkonŠku [Noiriel 1992: 212]. Situace ŃdruŃe generaceŃ se nŠhle stala palŠivŠm problŠmem pŠedevŠm v dŠsledku promŠnŠ samotnŠ francouzskŠ spoleŠnosti a vleklŠ ekonomickŠ krize, jeŃl vyostŠily a zviditelnily vŠechny

¹⁴ « Un siŠcle aprŠs ŃlŠnventionŃ de lŠmmigration, toutes les conditions sont rŠunies pour ŃlŠnventionŃ de la deuxiŠme gŠnŠration. »

existující sociální problémy. Nezaměstnanost, násilí, delikvence, nejistota a sociální napětí nejsou problémy imigrace i šdruhé generace, ale problémy komplexních (post)moderních společností obecně [Khellil 2004: 52]. To, že jsou spojovány s jednou skupinou obyvatel, nevypovídá o charakteristikách členů této skupiny, ale o klasifikačních mechanismech společnosti jako celku. Noiriel navíc upozorňuje, že nezanedbatelnou příčinou náhlé viditelnosti všech problémů spojených s generací potomků imigrantů z Maghrebu v 80. letech byl obrovský rozvoj státního sektoru sociální péče. Zatímco fakt integrace předcházejících šdruhých generací probíhal nikým nepovšimnut, v případě této generace z něj byl učiněn jeden z nejzásadnějších problémů své doby, nebo se stal předmětem zájmu i přímo pracovní náplní značného množství lidí, od sociálních pracovníků až po sociology, jejichž úsilí tento problém analyzovat a řešit jej vzhledem k logice etiketizace paralelně vytvářelo [Noiriel 2001: 2266227].

Za zamyšlení stojí ufi samotné označení šdruhá generace (imigrant), a to nekriticky přijímané i v odborném diskurzu. Tento termín nemá žádnou přesnou definici, nevznikl ve vědeckých kruzích a nelze jej považovat za období speciálních demografických kategorií, které jsou pro potomky přistěhovalců používány v USA (*Afro-Americans, Latino Americans*), nebo francouzský republikánský model neumohl uje oficiálně rozlišovat individua na základě jejich původu [Noiriel 1992: 213]. Označení imigrant v sobě přitom nese dvojí sdělení: jeho jinakost jako cizince šdruhá uje kulturní i etnickou vzdálenost, je-li nás od něj daleko, zatímco jeho status imigranta je vyjádřením sociální vzdálenosti, je-li jej situuje do podřadné pozice v socio-ekonomické hierarchii¹⁵ [Khellil 1997: 46]. Je přitom jistým jevem, že potomci imigrantů dají tento status svých rodičů, a to primárně prostřednictvím jazyka, jakým se o nich hovoří. Je třeba tedy zdraznit, že toto označení je nesmyslné, pokud hovoříme o imigraci, když je řeč o lidech narozených a celý život žijících ve Francii? V případě šdruhé generace je absurdita tohoto titulování zcela zřejmá. Vzniká tak zajímavý paradox, kdy je ve Francii na jedné straně přisn vyžadováno, aby byly *komunity* imigrantů prakticky neviditelné, a na druhé straně se na jejich existenci a jejich jinakost neustále upozorňuje tím nejzákladnějším, nejvíce viditelným způsobem: jazykem [Rea, Tripier 2003: 74]. Navzdory oficiálnímu zapírání se tedy ve Francii, stejně jako v ostatních zemích dotčených imigrací (je-li se tím ovšem nijak netají), k imigrantům přistupuje především z hlediska jejich

---

¹⁵ « [L'extranéité de l'Autre] souligne l'écart ethnique ou culturel qui nous sépare de lui tandis que son statut d'immigré mesure la distance sociale qui le place dans des positions inférieures par rapport à la hiérarchie socio-économique. »

šetnického p vodu, a to například i skrýváním za různé eufemismy, jako šmládeři z p edm stíů (*jeunes de banlieue*) i šcitlivé tvrtiů (*quartiers sensibles*), které okamžitě prozrazují, o kom je e [Rea, Tripier 2003: 6]. Existují i další označení jako šmladí lidé p vodem z imigraceů (*jeunes d'origine immigré*), šmladí imigrantiů (*jeunes immigrés*), mladí lidé (p vodem) z Maghrebu (*jeunes Maghrébins*, *jeunes d'origine maghrébine*) i *Beurs*¹⁶, d sledkem jejichfl pouflívání jsou potomci imigrant symbolicky vy len ni z okolní spole nosti, stejn jako z ní byli jako šimigrantiů vy len ni jejich rodi e. Jde o systematické upozor ování na cizí (ne-národní) p vod lidí, kte í jsou p itom ve velké v t-in Francouzi. Vzhledem k principu práva zem , který byl roku 1962 roz-í en i na bývalé francouzské kolonie, se potomci imigrant z Alflírka narození ve Francii stávají francouzskými ob any v moment svého narození, potomci imigrant z Maroka a Tuniska pak v d tství i dnem dosaflení plnoletosti [Héran 2012: 69]. Dle údaj INSEE je v populaci osob mezi 18 a 50 lety francouzskými ob any 98 % potomk imigrant z Alflírka, 98 % potomk imigrant z Maroka a 94 % potomk imigrant z Tuniska [INSEE 2012: 115]. Zp sob, jakým se o t chto lidech hovo í, p edstavuje jeden z nejmocn j-ích prost edk jejich diskvalifikace v symbolické rovin , nebo je prost edkem jejich permanentní alterizace, vy le ování z národní spole nosti poukazem na jejich p vod ó etnický (arabsko-muslimský) i sociální (imigrace).

Potomci imigrant ze zemí Maghrebu byli ve Francii v naprosté v t-in národn integrování a socializování prost ednictvím vzd lávacích institucí stejn jako jejich šnormálníů vrstevníci. P esto jako by byli stále podezírání z nedostate né loajality, jako by jejich p ítomnost v zemi byla považována za nelegitimní (stejn jako p ítomnost jejich rodi) a jejich ob anská p íslu-nost tedy za šnezaslouflenou. P ípady, kdy n kte í rodi e alflírského p vodu ú edn své d ti hlásili jako Alflí any, nebo nev d li, fl se Francouzi stávají automaticky (a nev d ly to ani samy tyto d ti), daly podn t k debatám, zda m fl být lov k Francouzem, pokud si toho není v dom. Následn bylo zákonem z roku 1993 zru-eno automatické p íd lování ob anství potomk m imigrant z bývalých kolonií a byla zavedena povinnost, aby ve v ku 16ó21 let projevíli svou v li francouzské ob anství p íjmout. V t-ina z nich tedy do svých 16 let nedisponovala jistým právním statutem, legitimita jejich p ítomnosti na francouzském území byla tímto opat ením zásadn zpochybn na. Na ízení bylo zru-eno roku 1998, nebo se ukázalo jako zbyte né [Héran 2012: 69; Zehraoui 1997: 18ó19]. Pokus zavést tuto povinnost zaslouflit si n co, co ostatní

---

¹⁶ P vod tohoto výrazu je vysv tlen na stran xxx.

získávají samozřejmě a automaticky jasně ukázal, v něm spoívá skutečný problém druhé generace – v postupu majoritní společnosti, která považuje potomky imigrantů z Maghrebu *a priori* za podezřelé: „Tito mladí lidé, kteří jsou podezříváni z nedostatku loajality, ve skutečnosti trpí nedostatkem legitimacy v rámci francouzské společnosti.“¹⁷ [Zehraoui 1997: 18] Znamená to, že Francie nedokáže plně symbolicky a sociálně přijmout část svých občanů, kteří v ní byli narozeni a vychováni, získali v ní vzdělání a snaží se o pracovní kariéru [Rea, Tripier 2003: 81]. Potomci imigrantů v podstatě díí sociálně devalorizovaný status svých rodičů spojený s nelegitimitou přítomnosti cizinců v národním rámci. Jednou z věcí, která jejich situaci charakterizuje nejvýstižněji, je paradoxní požadavek, aby se šintegrovali do společnosti země, v níž se narodili a žijí v naprosté většině považují za svůj domov [Noiriel 1992: 234].

Krise identity?

A коли tedy problémy šintegrace druhé generace spoívají hlavně v rovině socio-ekonomické i občanské participace a v rovině symbolické, to znamená spíše na straně společnosti jako celku, nejvíce je mediálně a politicky zdrazována rovina kulturní, která společnost umocňuje klást požadavky samotným potomkům imigrantů a alarmisticky upozorovat na jejich kulturní nepřizpůsobivost. Dá se tak například zdánlivě neutrálním zájmem o škrizi identity, je-li je mladým potomkům imigrantů zvenčí popisována vzhledem k předpokládaným zásadním rozporům mezi štradiční kulturou rodiny a šmoderní kulturou francouzskou. Ve prospěch kulturních odlišností se opomíjejí faktory jako je například šbřlný mezigenerační konflikt i obtížná sociální situace rodiny. [Rea, Tripier 2003: 73]. Je skutečností, že potomci imigrantů, stejně jako jejich rodiče, se nacházejí v nelehkém postavení mezi dvěma zeměmi a dvěma kulturami. V případě zemí Maghrebu a Francie je tato situace ještě ztížena jednak faktem historického dědictví kolonialismu a za druhé vzájemnými sociálními reprezentacemi, je-li jiní z druhé kultury něco zásadně odlišného i dokonce protikladného, hlavně v důsledku dlouhodobých náboženských resentimentů. Rozpolcenost mezi oběma zeměmi je často potvrzena i oficiálně, nebo na potomky vlastních emigrantů si prostě dnictvím práva krve jiní nároky i maghrebské země převodí a dvojí občanství u nich tedy není výjimkou. 34 % potomků

¹⁷ « Ces jeunes que l'on soupçonne de manque de loyalisme souffrent en réalité d'un manque de légitimité au sein de la société française. »

Alfí an , 36 % potomk Maro an a 38 % potomk Tunisian m lo k roku 2008 dle údaj INSEE (pro populaci mezi 18650 lety) francouzské a minimáln jedno dal-í ob anství [INSEE 2012: 115].

Svalovat vinu za šobtífnou integraciõ na rozdílly mezi francouzskou a arabsko-muslimskou kulturou je v-ak nesmírn zjednodu-ující, nebo ve skute nosti v-e vychází z logiky sociální diferenciac. Potomci emigrant /imigrant šse bezpochyby nenacházejí rozpolcení ani tak mezi dv ma kulturami, jako spí-e mezi dv ma systémy kategorizace, které je definují na základ toho, co v nich jedna skupina odhalí jako stopu druhé. Ve skute nosti v-e nasv d uje tomu (í), že specifické problémy, s nimiž se musejí potýkat, nespo ívají tolik v individuálních potíffích smít hodnoty dvou kultur, ale v sociálních reakcích, které vyvolává samotný fakt tohoto dvojího odkazování jak ve francouzské spole nosti, tak v maghrebských zemích, odkud pocházejí jejich rodi e.õ¹⁸ [Streiff-Fénart 1985: 129] Tento mechanismus potvrzuje i Sayadem zprost edkované sv dectví dcery imigrant z Alfírsku. Dívka v interview hovo í o tom, že mezi rodi í a star-ími sourozenci, kte í vyr stali v Alfírsku, a jí samotnou a mlad-ími sourozenci, kte í vyr stali jíř ve Francii, cítí z etelnou štrhlinuõ, která jako by rodinu d lila na dv odli-né generace. D ti narozené ve Francii jsou podle ní nejen v Alfírsku, ale i v rámci emigrantských sousedských a p íbuzenských komunit ve Francii ter em velké podez ívavosti a despektu spojených se silnou skupinovou sociální kontrolou. íká se jim šd ti Francieõ a upozor uje se na jejich p íli-nou šfrancouzskostõ, která je vid na ve v-em, co je odli-uje od norem komunity. Každému je z ejmé, že se svým my-lením, jednáním a vnímáním jíř nacházejí úpln mimo její rámeç. Uv domují si to i rodi e t chto d tí ó dívka hovo í o tom, jak otec (podobn jako jiní imigranti zd raz ující svou arabskou odli-nost od Francouz , aby obhářil vlastní nep íznivou sociální pozici) svým mlad-ím d tem vy ítal, že v bec nejsou Alfí ani, protože jsou moc Francouzi. Dále vysv tluje, že tíse otce vlastn chápe, nebo sama cítí onu propast, jeř je odd luje. Rodí e se totiž ve svých d tech, vychovaných v pro n cizí kultu e, nepoznávají, jistým zp sobem cítí, že tyto d ti nejsou tak úpln jejich pokračováním, že jsou svým zp sobem šnelegitimníõ, jako by to byli cizinci, av-ak jejich vlastní krve. Sou asn jsou v-ak nesmírn py-ní na v-echny úsp chy, kterých jejich d ti ve

---

¹⁸ « C'est sans doute moins entre deux cultures qu'ils sont déchirés qu'entre deux systèmes de catégorisation qui les définissent à partir de ce qu'un groupe décèle en eux de la trace de l'autre. Tout indique, en effet, (...) que les problèmes spécifiques qu'ils ont à affronter tiennent moins à la difficulté individuelle de concilier les valeurs de deux cultures qu'aux réactions sociales que suscite le fait même de cette double référence, tant dans la société française que dans celles du Maghreb d'où proviennent leurs parents. »

francouzské společnosti dosáhnou, jako by si přáli, aby byli součástí šejchů i šcíů [Sayad (1979) 1991b: 197-199, 219, 232, 252].

Na druhou stranu pro francouzskou společnost jsou tyto šd ti Francie šd tmi Maghrebu, o odlišnosti od norem francouzské komunity jsou interpretovány jako důdictví arabsko-muslimské kultury severoafrických zemí. Jak již bylo řečeno, kanály šíření francouzské kultury (i masové západní kultury obecně) jsou mnohem mocnější než možnosti předávání kultury z rodu, a naproti tomu potomci imigrantů z Maghrebu je tedy v mnoha ohledech špo francouzští. Rozpory mezi oběma kulturami jsou tedy v podobě mezigeneračních konfliktů nejpalčivější pociťovány především v soukromí jednotlivých rodin. Je třeba upozornit, že aby se dle hojné medializace extrémních případů konfliktů v rodinách (nejčastěji mezi dívkami a mužskou částí rodiny), které končí násilím i útoky z domova, mohlo zdát, že jde o běžnou realitu rodin imigrantů z Maghrebu, není tomu tak. Až uhl se jedná o postavení ženy v rodině, o svobodný výběr partnera i o styl života celkově, vždy jde o vyjednávání mezi rodiči a dětmi, hledání kompromisu a postupnou redefinici hodnot, nebo generace potomků opírající se nejčastěji o univerzalistické hodnoty dominantní společnosti získává v rodině imigrantů z Maghrebu doposud nebyvalou moc [Streiff-Fénart 1985: 133]. S délkou pobytu si v tina přilíštradicionalistických rodičů uv domuje, že není dobře možné autoritativně prosazovat hodnoty, které společnost, v níž žijí, (etnocentricky) zavrhuje i přímě zakazuje. Dlouhodobě lze tedy konstatovat, že s postupujícím časem pobytu v zemi se rodiny emigrantů z Maghrebu výrazně přiblížují francouzskému modelu nukleárních rodin s menšími početněmi a děti se emancipují od tradiční otcovské autority [Khellil 2004: 25].

Lze se tedy domnívat, že ona předpokládaná škrize identity u potomků imigrantů z Maghrebu nepřamení ze střetu dvou kultur, který v jejich okolí ztlesují, ale špíše z pocitu nelegimity vlastní přítomnosti jak ve společnosti, v níž se narodili, tak v níž kterých případech i ve vlastní rodině. Z tohoto důvodu mají potíže cítit a prosadit se jako plnoprávní obyčejní občané [Zehraoui 1997: 17]. K jejich dobrému pocitu také třeba mohou přispět sociální reprezentace a stereotypy, které o nich ve francouzském kolektivním vědomí přetrávají.

Problematika mládeže z p edm stí

Nepokoje na p edm stích velkých francouzských m st se od 80. let staly pro ást mládeže pocházející z imigrace specifickým vyjád ením vlastní frustrace. Poslední p ípad této švzpoury mládeže z p edm stí na podzim roku 2005 se p ítom ukázal jako zdaleka nejváfn j-í. T i týdny trvající vlna násilí jak v podob st et s po ádkovými slufbami, tak v podob zapalování aut a budov (ter em útok se stalo 255 -kolních za ízení) i fhá ských útok na dopravní prost edky, zachvátila postupn více nehl 300 francouzských obcí. I její výjime ná délka, intenzita a rozsah p ísp ly k tomu, že se stala tak ka celosv tovou mediální senzací [Kokoreff, Steinauer, Barron 2007]. Práv tyto akce radikálního násilí výraznou m rou p ísp ly a p íspívají ke zhor-ení jifl tak dosti devalorizovaného obrazu potomk p íst hovalc ze zemí Maghrebu, a koli byly vedeny jen naprostou men-inou z nich. Postava mladíka z p edm stí, který byl vyhozen ze -koly a te se protlouká flivotem pomocí kriminality a drog se od jisté doby stala sociální reprezentací imigrace z Maghrebu obecn . Kdyfl se hovo í o bezpe nosti ve m stech, myslí se p edev-ím na tuto šmládefl z p edm stí (p í emfl pod tímto eufemismem se skrývají šjeunes Maghrébinsõ), která je vnímána jako potenciální hrozba pro obecný po ádek a sociální ád [Zehraoui 1997: 17ó18]. Frustrace t chto mladých lidí je výsledkem jedine né kumulace diskvalifikujících faktor . Jedná se o potomky imigrant (devalorizovaných sociáln), šArab õ (devalorizovaných šetnickýõ) a muslim (devalorizovaných kulturn), kte í jsou vldy mezi prvními ob mi ekonomické krize a masivní nezam staností, nedosahují vysokého vzd lání a nej ast ji pocházejí z p edm stí, která bývají ozna ována jako šghettaõ. V-echny tyto atributy sloufí jako základ jejich stigmatizace a diskriminace [Rea, Tripier 2003: 76].

P edm stí velkých m st jsou jifl od 80. let místem, kde sociální problém šdruhé generaceõ nachází své napln ní. Rozsáhlé komplexy sociálních byt za aly být ve velkém konstruovány v 70. letech, aby poskytly bydlení rodinám zahrani ních pracovník , kte í afl dosud flili v obrovských šnouzových koloniíchõ (*bidonvilles*) na okrajích m st. A se tímto úrove bydlení imigrant relativn zlep-ila, stále zna n zaostávala za francouzským standardem [Noiriel 2002: 30]. Nejv t-ím problémem t chto p edm stských sídlí- je jejich v-eobecný úpadek v d sledku prostorové a asto i sociální izolace, absence jakýchkoli ekonomických i kulturních aktivit a skladba samotných jejich obyvatel: jde o lidi nacházející se na dn spole enské hierarchie, kte í si nemohou lep-í bydlení dovolit. Prostorovou koncentrací imigrant tedy nelze vykládat jako touhu seskupovat se na

etnickém základě, ale spíše jako důsledek okolností, zejména toho, kde sídlí a představují nejhorší, a tedy také nejhlavnější bydlení. První příčinností jejich opouštění je tedy v naprosté většině případů okamžitá vyhlídka, jak potomky, tak samotnými imigranty. Komunitární sdružování, které v jejich rámci může fungovat, je třeba chápat spíše jako obrannou reakci v situaci segregace, a nikoli jako touhu udržovat původní identitu flivotem na okraji společnosti [Khellil 1997: 82; Maurin 2004: 19].

Francouzský sociolog a ekonom Éric Maurin na základě analýzy sociálně-prostorového rozmístění francouzské populace hovoří o městské segregaci, jejímž nejviditelnějším projevem jsou právě upadající předměstí obydlená imigranty. Tato segregace je prostorovým vyjádřením rozmanitých forem nerovnosti (v příjmech, vzdělání, individuálních možnostech). Koncentrace těchto nejchudších je přitom dána jednáním kulturně a materiálně bohatších a nejbohatších, o neviditelným mechanismem městské segregace je totiž podle Maurina touha šbýt mezi svými a strach z deklasování, které ústí v hledání co nejlepšího sousedství. Dá se tedy říci, že ghettoizace navzdory obecnému mínění postupuje shora a nejvíce prostorově koncentrováni jsou lidé z nejvyšších vrstev, kteří se aktivně snaží izolovat od zbytku společnosti, zatímco nejnižší vrstvy pouze pasivně ují dynamiku sociálního sestupu. Bohatství totiž není tak viditelné jako chudoba, která je tím viditelnější, pojí-li se s cizí národností a etnikem [Maurin 2004: 667, 13, 15]. Dlouhodobá existence těchto kontrastů v rámci města podle Maurina budí zdání, že prostorová segregace je pro společnost švnějším problémem, který dokáže vyvolat správně cílené politické úsilí. Problém bude z tohoto hlediska vyřešen, až zmizí jeho viditelné projevy, tedy čtvrti, kde se koncentrují švylouění chudí lidé a imigranti. Proto se městské politiky soustředí na několik set nejvíce znevýhodněných čtvrtí (ažto eufemisticky nazývaných *quartiers sensibles*, šcitlivé čtvrtě), kam smuje série podporných opatření ke zlepšení prostředí v místě (oprava budov, větší rozpočet pro školy, vytváření pracovních příležitostí, daňové úlevy pro místní podniky). Toto úsilí je ve skutečnosti kontraproduktivní a jeho důsledky poukazují na platnost logiky etiketizace teorie H. Beckera. Tím, že se určité čtvrti určují jako privilegovaný cíl sociální práce, se souasně označují jako čtvrti problematické, jíí se lidé, kteří mají tu možnost, přirozeně raději vyhnou. Stejně tak je-li škola zahrnuta do programu podporné vzdělávací politiky, za ne se postupně snifovat podíl flák ze středních a vyšších vrstev, které jejich rodiče požádají do šneproblémové školy, a škola se skutečně dostane do problémů. Právě cílení podpory na konkrétní území, které vychází z republikánské univerzalistické nechtě

problémy šetnicizovatõ, se tedy ukazuje jako zásadní faktor stigmatizace celých tvrtí, z nichž spojení šcitlivéõ = problémové, jifl nikdo neodpá e [Maurin 2004: 28629, 65].

Maurin ze své analýzy vyvozuje, fle v dnešní Francii je právm stský prostor p edm tem boje o co nejlepší osud, nebo bydli-t jedince do zna né míry p edur uje jeho budoucnost. Územní -t pení se p itom podle n j vyvíjí jen pomalu, takfle významné zhor-ení stavu segregace za posledních dvacet let nelze konstatovat. Mezera se zv t-uje p edev-ím mezi elitou a st ední t ídou a nífl-í vrstvy st ední t ídy jifl mohou jen t fko zabránit svému mísení s nífl-í t ídou, které je tím potupn j-í, fle je vnímáno i jako šetnickéõ deklasování (práv zde lze spat ovat zdroj silných resentment v i imigrant m i šl zeõ, které se projevují hlavn vysokými preferencemi extrémní pravice mezi p íslu-níky nífl-í st ední t ídy) [Maurin 2004: 16]. Politická podpora by podle n j m la sm ovat ke konkrétním jedinc m ó zlep-ování situace jednotlivc postupn prosp je celému sousedství ó a p edev-ím d tem a mladým lidem, nebo prost edí, v n mfl lov k vyr stá, má zásadní vliv na jeho dal-í flivot. Faktory úsp chu a neúsp chu se p itom zvlá-t ve francouzském p ípad (podobn jako v USA) výrazn kumulují v prostoru. Pokud d ti vyr stají v šghettechõ, odmali ka obklopené úpadkem a neúsp chem v t-iny lidí ve svém okolí, t fko budou pozd ji hledat ke spole nosti pozitivní vztah [Maurin 2004: 34, 37; Rea, Tripier 2003: 67]. Pofladavek integrace imigrant i jejich potomk se tedy jeví nesmyslný v situaci, kdy je spole nost samotná vlivem prohlubování sociálních nerovností ohroflena nedostate nou integrací sociálního t lesa jako takového [Héran 2012: 22].

Je t eba upozornit, fle skute ná marginalizace i exkluze (spojená s chronickou nezam stnaností, absencí vzd lání a delikvencí) se týká jen výrazné men-iny populace potomk i imigrant z Maghrebu, a by se dle mediálního a politického diskurzu mohl zdát pravý opak. Je ov-em také pravdou, fle nezanedbatelná ást z nich se nachází v nejisté situaci, kdy jsou vlivem nezam stnanosti, selhávání sociální a rodinné pé e a diskriminace na základ etnického p vodu (p edev-ím v p ístupu k zam stnání) moflností exkluze reáln ohrofleni. V jejich p ípad je proto spí-e nefl o exkluzi vhodné hovo it o procesu postupného šodpojováníõ (*désaffiliation*) od sociáln -ekonomických struktur, jefl slouflí zbytku populace [Leclerc-Olive 1997: 96]. Frustrace zp sobená dlouhodob nep íznivou ekonomickou a sociální situací se p itom m fle projevit zam ením energie do oblasti kulturní a zvlá-t nábofenské [Leclerc-Olive 1997: 99]. P íchylnost k islámu, kterou je moflné u ásti (op t ov-em u výrazné minority) šfrancouzsko-maghrebskéõ mládefle konstatovat, je tedy moflné vykládat spí-e jako reakci na marginalizaci, kterou poci uje, a nikoli jako pokračování v kultu e p edk [Rea, Tripier 2003: 73]. Jedná se spí-e o zaujetí

politické pozice v situaci, kdy se lidé cítí systematicky odmítáni institucemi v t-ínové společnosti a islám jako takový i různé muslimské organizace se zdají být alternativními prostředky k dostojnému a smysluplnému životu. Této situace pak vyuffívají i organizace spojené s politickým islamismem, které své členy získávají právě díky jejich frustraci z devalorizovaného postavení ve společnosti [Jazouli 1995: 12; Leclerc-Olive 1997: 112]. Spojení s islamismem i s islámem obecně se tedy vlivem alarmistického diskurzu médií i v některých politických stranách stává stigmatem ulpívajícím na celé muslimské populaci ve Francii. Je přitom skuteností, že potomci imigrantů jsou socializováni nejprve v rámci lidových vrstev a přebírají jejich sekularizovaný styl života, aby si mohli ponechat jistě spíše šfolklorní a náboženská specifika [Noiriel 2002: 53].

Podobně zjednodušující je i automatické spojování potomků imigrantů z Maghrebu s kriminalitou a delikvencí. Jiří H. Becker ve své studii v nově sociální deviaci poukázal na to, že anomické chování je především záležitostí jedince, který už nemá co ztratit a již tedy nevidí smysl v tom, dobrovolně se podřizovat normám dominantní společnosti [Khellil 1997: 44]. Kromě toho bezdůvodných případů je možné vidět i u delikventů u části šmládeže z předem stížením například v tom, že vlivem socializace ve všeobjímající masové kultuře má stejné touhy a aspirace jako ostatní mládež, avšak nedostává se jí legálních prostředků, jak je uspokojit, proto se uchyluje ke kriminalitě¹⁹ [Khellil 2004: 51]. Dalším faktorem je chování policie a podobných složek. Téměř všechny nepokoje na předem stížených francouzských měst byly rozpoutány v reakci na brutální policejní zásah v jedné z šcitlivých částí, v nichž v některých případech skončil i smrtí jednoho či více z jeho obyvatel. Trestný čin vedoucí k takovému policejnímu jednání přitom v t-ínou nebyl později prokázán [Perrin 2008: 95]. Je skuteností doložitelnou mnoha případy policejního násilí [např. Perrin 2008: 96-99, Jobard 2006: 211], že policisté neváhají přistoupit k pronásledování a stíhání v případech drobné delikvence (jako jízdy na mopedu bez helmy) a občas dokonce i bez zjevného motivu, pokud se jedná o šautomaticky podezřelou mládež z šghettao obecně, a mladé potomky imigrantů z Maghrebu zvláště. Série policejních omylů, které často skončily smrtí mladých šmaghrébinsů, avšak málokdy vyvozením odpovědnosti příslušných policistů, přitom již od 80. let jistým způsobem legitimuje rasisticky motivované vraždy páchané beřnými oběťmi (jejichž počet byl mezi lety 1980 a 1985 odhadnut na více než 150 případů) [Perrin

¹⁹ Tento mechanismus deviacie popsal již Robert K. Merton [Merton (1968) 2000: 153-155] a za jeho zetelný projev lze považovat nepokoje v britských městech v létě roku 2011, při nichž mladí lidé, především potomci přistěhovalců (v mnoha ohledech srovnatelní se svými francouzskými protějšky) vyjádřili svou frustraci rabováním obchodů se značkovým zbořím.

2008: 100]. Mnohé výzkumy prokazují, že lidé, kteří mají vzezření šmaghrebského p̄vodu jsou policisty kontrolováni a nikoli výjime n̄ p̄ ímo –íkanováni výrazn̄ ast̄ ji neř šbílíř Francouzi a relativn̄ ast̄ ji neř lidé ěrné barvy pleti [Héran 2012: 73; Perrin 2008: 101]. By se pochopiteln̄ nejedná o jev, který by bylo možno generalizovat na chování v–ech francouzských policist̄ a len̄ po ádkových sloflek, jedná se p̄ esto o fenomén natolik roz–í ený, že zásadním zp̄ sobem ovliv uje vnímání doty ných mladých lidí. Historiky o beztrestném policejním násilí v í šjednomu z násō se stávají sou ástí kolektivní pam̄ti obyvatel p̄ edm stských sídli– a řiví obecn̄ sdílený pocit nespravedlnosti a útlatu [Jazouli 1995: 8]. Podobn̄ jako v p̄ ípad̄ cizinc̄ (u nichř se ostatn̄ jedná nej ast̄ ji o delikty spojené s absencí řpapír ō, které Francouzi z principu ani spáchat nemohou [Noiriel 2002: 21]), i mezi potomky imigrant̄ z Maghrebu je relativn̄ vysoká míra kriminality, na níř je asto upozor ováno, tedy dána i tím, že jak v obecném mín ění, tak v jednání policie a soud se t –í mnohem men–í tolerancí neř ostatní, p̄ ípadn̄ jsou p̄ ímo ob ěmi diskriminace [Jobard 2006: 2176219]. Sankce jsou v í nim uplat ovány p̄ ísn ěi jak z d̄vodu jejich nízkého sociálního p̄vodu (studie dokládají, že mladí lidé ze st edních t ěd jsou za srovnatelné delikty stíháni mén̄ asto, p̄ ípadn̄ dostávají níř tresty, neř mladí lidé z níř ěch t ěd), tak p̄ edev–ím z d̄vodu jejich p̄vodu v postkoloniální imigraci [Khellil 1997: 44, 78]. Provokativní chování ásti z nich je tedy t eba interpretovat i jako reakci na pocit nespravedlnosti, beznad je a p̄ evládající negativní obraz skupiny, do níř jsou okolím za azováni. V domí p̄ íslu–nosti ke stigmatizované skupin ěm že vyvolávat celou –kálu reakcí, od studu a snahy své stigma skrývat ař k úmyslné provokaci a zd raz ování vlastní odli–nosti s cílem p̄ ivodit konfrontaci [Khellil 1997: 97; Lapeyronnie 1993: 79]. Jako vytvá ění identity na základ̄ stigmatu je možné vnímat i kulturu ásti francouzské mládeře z p̄ edm stí, inspirovanou kulturou amerických ěrno–ských ghett. Jedním z jejích projev ů je i vlastní slang, nazývaný *verlan*, spo řívající v p̄ eskupování slabik francouzských slov do nových tvar ů. Odtud pochází i ozna ění *Beur* (vzniklé p̄ esmy kou z *Rebeu*, které je p̄ esmy kou z *Arabe*, Arab), které se v 80. letech stalo obecným pojmenováním pro potomky imigrant̄ z Maghrebu a od roku 1985 se nachází t ěř v oficiálním slovníku [Noiriel 2001: 228].

Od špráva na odli-nostõ k šprávu na (lho)stejnostõ

šPochod pro rovnost a proti rasismuõ (*Marche pour l'égalié et contre le racisme*) odstartovala skupinka mladých potomkõ imigrantõ z Maghrebu v Marseille v íjnu 1983 jako pacifistickou akci mající za cíl upozornit na to, že mladí *Beurs* (jak se sami ozna ovali) se z d vodu rasistických p edsudkõ a diskriminace nemohou cítit jako plnoprávní ob ané Francie, jeff je pro v t-ínu z nich jejich vlastí. Pochod zaznamenal triumfální úsp ch: jeho ukon ením byla stotisícová demonstrace v Pa íffli, v jejímfl ele stáli n kte í minist i tehdej-í vlády a jifl následovalo p íjetí ú astníkõ pochodu prezidentem Mitterandem [Rouadjia 2004: 18, 21]. Médii byla akce p ek t na na špochod *Beursõ*: mladí š*Beursõ* o sobõ poprvé dali v d t jako o pozitivní síle pofladující své právoplatné uznání ve francouzské spole nosti. Akce zásadním zp sobem p ísp la k politizaci tématu, ale napln ní jejich cílõ bylo zkomplikováno p ekroucením p vodních pofladavkõ v médiích i politiky. šHnutí *Beursõ* vyuffily pro zlep-ení svého obrazu politické strany (p edev-ím *Parti socialiste*, ale i jiné levicové strany) s pomocí na sebe napojených organizací jako *SOS-Racisme*, které vypíchlly pouze antirasistickou dimenzi protestõ a stranou ponechaly pofladavekõ šrovnosti a nového ob anstvíõ, který byl p ítom pro p vodní ú astníky hnutí klí ový. Také d raz na zlep-ení situace potomkõ imigrantõ z Maghrebu obecnõ zm nou hlediska francouzské spole nosti vyzn l do ztracena vlivem ínnosti t chto organizací, které kladly d raz na individuální úsp ch *Beurs* v profesní, kulturní i sportovní oblasti, s poselstvím, že díky individuální integraci dokázali usp t i navzdory svému devalorizovanému etnickému p vodu. Právõ etnicizace problematiky byla dal-ím mylným výkladem pofladavkõ protestujících, jimfl ne-lo tolik o šprávo na odli-nostõ (*droit de la différence*) ve smyslu jejího zhodnocení, jako o konec stigmatizace na jejím základ [Rouadjia 2004: 21, 33634].

Singularizace jejich odli-nosti v-ak pokračovala p edev-ím právõ díky médiálnõ hojnõ uflívanému ozna ení *Beurs*. St ední t ída, jeff z této generace vze-la, a p edev-ím první polití tí p edstavitelé, za ala být nap íkladõ ozna ována jako šbeurfloazieõ (*beurgeoisie*), pro jedince, kte í profesnõ a sociálnõ usp li, se vffilo pejorativní ozna ení *beurs de service* (tzn. ti, kte í jsou státem vyffíváni jako d kaz, že vzestup je moflný a diskriminace neexistuje), rozmanité kulturní projevy potomkõ imigrantõ z Maghrebu byly shrnuty pod nálepku škultura *Beurõ*. Ta bývá õsto charakterizována pomocí klí-é o um leckém vyjád ení rozpolcení mezi dvõ ma kulturami a hledání vlastní identity. Toto v-e dokládá, že ani socioprofesní vzestup, tedy nejlep-í ukazatel šintegraceõ, nedokáffe

zabránit tomu, aby byli jeho nositelé zbaveni stigmatizujících etiket. Z označení *Beur* se postupem času stalo stejně devalorizující označení jako šarabõ, proto je dotyčnými již dlouhou dobu odmítáno, médií i odbornou literaturou však stále hojně používáno [Rouadjia 2004: 35].

Označení *Beurs* je také značným nepřírodným, nebo homogenuje značnou různorodou skupinu (například již co do kulturního a sociálního původu potomky pracovních imigrantů, potomky *harkis*, dříve ze smíšených manželství) a vytváří zdání, že potomci imigrantů z Maghrebu disponují vlastní jednotnou identitou [Baillet 1999: 9]. Absenci této identity je přitom třeba připomínat nikoli nepříznivým okolnostem, ale nedostatkem zájmu jakoukoli společnou identitu konstruovat a udržovat. Zde se ukazuje, v čem spočívá past připisování zděděných a požívaných špráva na odlišnost. Je to totiž způsob, jak imigranty i jejich potomky uzavřít v logice útoku před okolní společností do vlastní kultury původu, která je následně označována za překážku jejich integrace a rasistické vlády právo na odlišnost vítali, nebo jejich nepřiznané heslo zní: Šsi jiný a takový zstaš. ²⁰ [Khellil 1997: 79] Avšak na rozdíl od svých rodičů, pro ně byla komunita krajanů důležitou oporou v situaci odtržení od domoviny, jejich potomci již nemají touhu vytvořit struktury na etnickém základě, ale pokud vůbec, angažovat se spíše v otázkách sociálních. Proto u nich lze mluvit spíše o požadavku špráva na lhostejnost (*droit à l'indifférence*) ve smyslu lhostejnosti k původu a různému uplatňování republikánské ideje rovnosti [Khamès, Paoletti 1993: 70].

Lze-li totiž konstatovat mezi potomky imigrantů z Maghrebu nějaký společný rys, pak je to jejich zkušenost stigmatizace a diskriminace [Noiriel 2001: 224]. A kolik se ve valné většině co do svého právního statusu, vzdělání, snahy a sociálních aspirací neliší od běžných Francouzů, na rozdíl od nich mají cestu k úspěchu vzhledem ke svému šetnickému původu značně ztíženou. Z výzkumu TeO²¹ vyplývá, že potomci imigrantů se cítí být diskriminací postiveni mnohem více než generace jejich rodičů, což je logické vzhledem k tomu, že za referenční bod považují svou rodnou zemi, tedy francouzskou společnost [Héran 2012: 85]. Projevuje se zde i na první pohled paradoxní situace, kdy jsou imigranti i jejich potomci terčem rasismu a diskriminace s poukazem na jejich odlišnost tím spíše, čím více se viditelně integrují, to znamená začínají se stále více podobat šdomácím. Ve francouzském případě to platí především pro populaci původem

---

²⁰ « Les racistes ont toujours été pour le droit à la différence car leur slogan inavoué serait: ŠTu es différent: restes-le! »

²¹ Detaily o tomto výzkumu jsou popsány v 10. kapitole.

z Maghrebu a subsaharské Afriky ó jako by zdrojem obav a odmítání byla spí-e neřli-
odli-nost jejich rostoucí podobnost. Vzhledem k tomu, že kulturní rozdílnost hraje ve
vztazích mezi lidskými skupinami zásadní roli, právě ve chvíli, kdy se hodnoty a zp sob
řivota šizizíó skupiny (nap íklad řetnické men-inyó) za nou nebezpe n p íblířovat
řnárodnímó normám, dochází k nap tí a propuknutí konflikt [Khellil 1997: 80]. Je-li
integrace nej ast jí ztotořivována s úsp řchem v profesním řivot , pak se právě tento
úsp řch stává zdrojem obav z nové konkurence. Projevuje se zde mechanismus, který p í
svém studiu imigrace odhalil jíř Robert E. Park ó funkcí rasových (í řetnickýchó)
p edsudk je udržřovat sociální vzdálenost mezi dominantní a pod řizenými skupinami. Za
ohroření stávajícího řádu jsou imigranti a jejich potomci považřvováni ařl ve chvíli, kdy
za nou t řít ze sociální mobility a ohrořovat stávající rozmíst řní sociálních pozic. Jejich
odmítání tedy nemusí být motivováno jen řrasistickyó, ale také konzervativn [Khellil
1997: 76].

Více forem diskriminace

Francouzský trestní zákoník definuje diskriminaci jako řkařřdřý p ípad zvlá-řního
zacházení s fyzickými (í právnickými) osobami z d řvodu jejich p řvodu, pohlaví, rodinné
situace, zdravotního stavu, handicapu, zvyk , politických názor , aktivity v odborech,
skute né í domn řlé p ířlu-nosti í ne-p ířlu-nosti k ur ítému etniku, národu, rase í
nábořřenství²² [Rouadjia 2004: 124]. Jako diskriminací je pak trestáno takové jednání,
které je motivováno uvedenými kritérii k odmítnutí poskytnout statky í sluffby, zam stat
í propustit jednotlivce nebo podmí ovat poskytnutí statku, sluffby í p íjetí do zam řtnání
jedním z vý-ř uvedených kritérií [Rouadjia 2004: 124]. Diskriminace potomk ímigrant z
Maghrebu ve francouzské spole nosti se p ítom dnes jíř zdá být p řesv řdiv
zdokumentovaným jevem. Jednání policie a jiných správních orgán jíř bylo popsáno
vý-ř. Dal-í formu diskriminace p ředstavují zákazy vstupu na ř zná místa (nap íklad do
no řních klub í jiných míst pro trávení volného řasu) [Perrin 2008: 69ó70]. Zásadní
formy diskriminace se pak objevují ve vzd řávacích institucích, na trhu s bydlením a

---

²² [Aux termes de l'article 225-1 constitue une discrimination] « toute distinction opérée entre les personnes physiques (ou morales) à raison de leur origine, de leur sexe, de leur situation de famille, de leur état de santé, de leur handicap, de leur mœurs, de leurs opinions politiques, de leurs activités syndicales, de leur appartenance ou de leur non-appartenance, vraie ou supposée, à une ethnie, une nation, une race ou une religion déterminée. »

v p ístupu k zam stnání, tedy v oblastech, které jsou naprosto klí ové pro b h i kvalitu flivota.

Ve -kole se jedná p edev-ím o nesmírn d lefitý proces volby dal-ého vzd lání i povolání ó fláci, jejichfl rodi e pocházejí z Maghrebu, jsou poradci pro volbu dal-ého vzd lání automaticky posílání studovat krátkodobé, málo náro né a málo kvalifikované u ební obory, a to i v ípadech, fle dosahují dobrých i vynikajících studijních výsledk [Perrin 2008: 33]. ŠNa základní a nífl-í st ední -kole vldy [tito poradci] Francouz m radí, aby ve studiích pokračovali, aby se vyhnuli u ebním obor m, kdefto nám ostatním, kte í máme cizí p vod, naléhav doporu ují jít na u ák²³, abychom prý rychle vstoupili do aktivního flivota²⁴ [Rouadjia 2004: 105] (dal-í sv dectví o diskriminaci p i volb profesní orientace viz [Rouadjia 2004: 1046121]).

Co se tý e p ístupu k bydlení, setkávají se potomci imigrant z Maghrebu stejn jako mnozí jiní mladí lidé s mnofstvím p ekáflek, jeft jsou spojeny s jejich nep íznivou sociální situací. asto nedisponují stálým a spolehlivým zam stnáním, ani se nemohou obrátit o podporu k rodi m, takfle nemohou poskytnout pot ebné garance své platební schopnosti, které soukromí pronájmátele pofladují. Diskrimina ní jednání soukromník i realitních agentur pak m fle spo ívat v odli-ném jednání s klienty pouze na základ jejich jména i vzhledu. Jednotlivci jsou asto automaticky spojováni s negativním obrazem, jaký v obecném mín ní panuje o celé skupin , do nífl jsou okolím za azení [Magueur, Barou 2003: 111, 130]. Znevýhod ující obraz potomk imigrant z Maghrebu m fle p itom vyplývat i z místa jejich dosavadního bydli-t , které se u velké ásti z nich nachází ve stigmatizovaných oblastech p edm stí. Politika p id lování sociálního bydlení asto namísto k proklamované šsociální promísenosti²⁵ p íspívá k prostorové segregaci, o nífl byla e v p ede-lé podkapitole, nap íklad tím, fle imigrant m, kte í stejn jako jejich potomci za ali být vzhledem k vysoké nezam stnanosti považováni za šnespolehlivou²⁶ kategorií nájemc , p id luje bydlení v t ch hor-ích i nejhor-ích, nejvíce devalorizovaných oblastech. Jejich potomci potom mají velmi ztíflené -ance získat slu-né bydlení nap íklad v centrech m st jak p es soukromníky z d vod uvedených vý-e, tak prost ednictvím p id lování sociálního bydlení, nebo jsou asto odmítáni s poukazem na napln ní

---

²³ Jedná se o nífl-í stupe odborného vzd lání, který je po dvou letech studia (tedy v 17618 letech) ukon en získáním tzv. BEP (*Brevet d'études professionnelles*, vysv d ení o absolvování odborné -koly). V eském kontextu je za odpovídající moftné považovat vzd lání na st edních odborných u ili-tích, v etn moftnosti zakon it studium po ro ní nástavb i maturitou [NICM 2008].

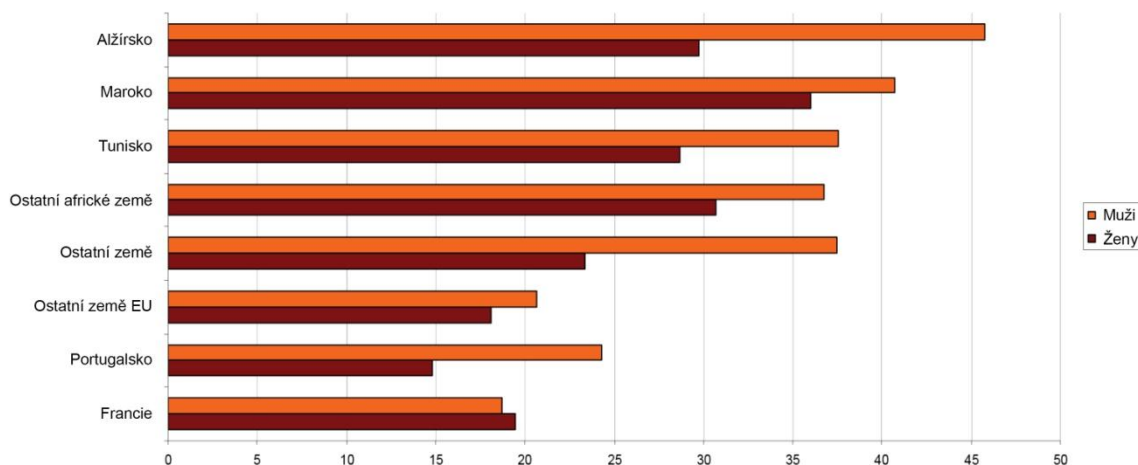
²⁴ « A l'école et au collège, on conseille aux français d'aller plus loin dans leurs études, d'éviter le BEP, mais à nous autres, d'origine étrangère, on conseille avec insistance de faire le BEP pour soi-disant aborder rapidement la vie active. »

limitního množství šizinců a šimigrantů v oblasti (vzhledem k ideálu šsociální promísenosti), případně posílání do nejvíce degradovaných oblastí. Člením se tak pro ty, kteří si ji mohou dovolit, stává koup vlastního bytu [Perrin 2008: 62, 64-65].

Zřejmě nejzávažnějším problémem představuje diskriminace potomků imigrantů z Maghrebu v případě zamětnání. Vzhledem k tomu, že se na základě dosavadních zkušeností dá konstatovat, že nejdřívejší dimenzí efektivního zapojení do společnosti (tedy šintegrace) představuje práce, pak lze také konstatovat, že exkluze z pracovního trhu často vede k níživé šociální exkluzi [Khamès, Paoletti 1993: 71]. Potomci imigrantů na rozdíl od svých rodičů, kteří do země ve velké většině případů přišli kvůli nedostatku nebyvalé ekonomické prosperity, vstoupili na pracovní trh v době masivní nezamětnanosti. Pro potomky imigrantů z Maghrebu a subsaharské Afriky je jifl tak nejednoduchá situace na pracovním trhu je-tě ztížena faktem, že se často při hledání zamětnání stávají obětmi diskriminace. Prvním diskvalifikujícím faktorem je v mnoha případech jifl šarabský a exoticky znějící jméno, jeffl vede k automatickému vyřazení uchazeče o danou pozici. Pofrancouzování jmen k dosažení výhodnějšího postavení na trhu práce tedy není výjimečný jev [Perrin 2008: 50]. Další faktory pak spoívají ve viditelném šmaghrebšském prostředí co se vzhledu týče a v bydlitě ve stigmatizované oblasti. Obecně stě jiflmi obětmi automatické nedvěry a pedsudků jsou piflto šArabové a mufti [Rouadjia 2004: 130]. Jifl v průběhu školní docházky jsou potomci imigrantů z Maghrebu smívání do méně perspektivních oborů, takže se při hledání zamětnání často potýkají s nedostatečnou kvalifikací. I vzhledem ke svému obecně nížšímu šociálnímu prostředí jsou tedy nejvíce zastoupeni v zamětnáních na spodku společenské šlechty jako dlníci, pracovníci ostrahy a bezpečnostních služeb, pracovníci úklidových služeb a zamětnanci v etážích rychlého občerstvení. Tato zamětnání jsou piflto často nestálá a pouze na krátký úvazek, a i v jejich rámci se projevuje diskriminace, například nemoflností kariérního vzestupu [Perrin 2008: 45, 47]. Ti potomci imigrantů z Maghrebu, kteří dosáhli vyššího a vysokoškolského vzdělání, však netrpí diskriminací v případě zamětnání o nic méně a často se po dlouhém hledání musejí spokojit s pozicí neodpovídající jejich kvalifikaci.

O značných problémech, s nimiž se potomci imigrantů z Maghrebu na trhu práce setkávají, svědčí i míra nezamětnanosti mezi nimi, která výrazně převyšuje národní průměr.

Graf . 3 / Míra nezaměstnanosti mezi mladými lidmi ve věku 15-24 let narozenými ve Francii podle pohlaví a země původu rodičů

Zdroj: INSEE, Průběh výzkum Emplou (Zaměstnanosti) 2007-2009
převzato z [Ministère 2011]

Z grafu . 3 je patrné, že nejvyšší se na trhu práce vede populace, na níž je zřetelný její mimoevropský původ, což dle různých názorů je nerovnému zacházení. Nejenže je velmi obtížné prokázat diskriminaci jednání na mikrosociální úrovni každodenních situací, ale prokázat skutečnost systematického znevýhodňujícího zacházení s určitou skupinou osob, i na strukturální, makrosociologické úrovni, je takřka nemožné. Obtížné potomkům imigrantů z mimoevropských zemí na trhu práce mají vysoce komplexní problémy plynoucí z kumulace znevýhodňujících faktorů, jejichž váhu lze jen těžko odhadovat. Nízký sociální původ, spojení s imigrací, přímé i nepřímé vzdělání, nízká kvalifikace, nestálé zaměstnání

Cílem analýzy, jejíž je v nově následující kapitola této práce, je tedy zjistit, zda je možné na základě dat z rozsáhlého dotazníkového šetření zaměstnaného na populaci imigrantů a jejich potomků potvrdit hypotézu, že potomci imigrantů z Maghrebu nemají vzhledem ke svému původu za srovnatelných výchozích podmínek stejné šance k vzestupu v profesní sféře jako jejich šnormální vrstevníci. Tento typ analýzy byl zvolen proto, že dimenze socioprofesionního zapojení se v šprocesu integrace z mnoha důvodů jeví jako zásadní. Jako naprosto klíčové se přitom zdá být především v domě možnosti úspěchu v pracovní sféře, kterou člověk disponuje *stejně jako v-ichni ostatní*. Toto v domě totiž obecně odkazuje k vnímání vlastního postavení ve společnosti na stejné úrovni s ostatními co do možností, jak vést vlastní život. Gérard Noiriel jí před dvaceti lety

nazna oval, fe zdroj výjime n problémového potenciálu tzv. šdruhé generaceø je mořné spat ovat práv ve faktu, fe tito lidé ve spole nosti nenacházejí p íleřitosti, jak se realizovat, jak prokázat vlastní hodnotu a zaslouřit si uznání druhých. P ítom práv mořnost seberealizace je z ejm nejsiln j-ím poutem, které jedince váře ke kolektivu ó p íchylnost k národu ve skute nosti nespo ívá na velkých my-lenkách, jakými se za-tí uje, ale na pocitu vlastní hodnoty plynoucím z d stojného místa ve spole nosti [Noiriel 1992: 355].

III. ANALÝZA VÝVOJE SOCIÁLNÍ MOBILITY POTOMKŮ IMIGRANTŮ Z MAGHREBU VE FRANCOUZSKÉ SPOLEČNOSTI

9 / KONCEPTUALIZACE FENOMÉNU SOCIÁLNÍ MOBILITY

Sociální mobilita a imigrace

Jak bylo konstatováno v 5. kapitole této práce, všechny společnosti jsou nutně hierarchicky uspořádány již z důvodu snahy o orientaci v heterogenní masě osob tvořících společnost. Společnost lze tedy uvažovat jako sociální prostor, jenž je vertikálně rozdělen do jednotlivých vrstev či štádů, seskupujících osoby na základě jejich situace z hlediska distribuce bohatství, zdrojů, moci a prestiže (tedy symbolického uznání). Jednotlivé vrstvy jsou pak charakteristické podobnou životní úrovní, stylem života i vyhlídkami do budoucnosti, kterými se souasně dostatečně liší od příslušníků jiných vrstev [Mánderová 2004: 25].

O sociální mobilitě se tedy hovoří v souvislosti s pohybem jednotlivců i skupin v takto stratifikovaném sociálním prostoru. Rusko-americký sociolog Pitirim Sorokin, který tuto problematiku do sociologie uvedl, vycházel z faktu, že všechny společnosti jsou stratifikovány. To znamená, že v nich existuje určitý typ štitá-propouštícího individua, kdy n kterým umohl uje vzestup a ostatní ponechává v nižších stavech a naopak [Sorokin cit. in Mánderová 2004: 139]. Kromě této vertikální formy sociální mobility lze také hovořit o mobilitě horizontální, spoívající ve změně sociální pozice, aniž by došlo ke změně sociální vrstvy. Jednou z jejích forem je pak pirozená i prostorová mobilita o migrace [Máfr 2003: 3106311]. Za výchozí pozici, od níž je sociální pohyb odvozován, se ve většině případů považuje sociální postavení rodičů, resp. rodiny. Zkoumá se pak jak proměna i reprodukce sociálního postavení napří generacemi (tzv. intergenerační mobilita), tak proměna tohoto postavení v rámci jednotlivého života (tzv. intragenerační mobilita). Podle toho, do jaké míry je aktuální sociální pozice jedince ovlivněna jeho sociálním původem, je společnost považována spíše za otevřenou i spíše za uzavřenou (ve smyslu, že jednotlivé sociální vrstvy nejsou pšíšpropustné a potomci tak dídí sociální postavení svých rodičů bez skutečné možnosti jej změnit) o ideálem (nikoli neproblematickým) je meritokratická společnost, v níž by byly sociální statusy odvozeny výhradně ze schopností a výkonu individua [Mánderová 2004: 140]. Sociální mobilita tedy není jen mechanismem proměny stratifikační struktury a reprodukce sociálních tříd,

ale propojuje také makroúroveň struktur s mikroúrovňi jednotlivých jednání, nebo p sobí na formování konkrétních zájmů a identit, z nichž každé jednání vychází [Třávr 2003: 309].

I z tohoto důvodu je nesmírně zajímavé zkoumat sociální mobilitu v souvislosti s imigrací. Samotná nedávná historie rozsáhlé mezinárodní migrace je ostatně názorným příkladem propojení horizontální a vertikální formy sociální mobility a přesun do nové země znamenal zpravidla nutnost šlápnout od nuly a člověk mohl tedy na společenském šlépítku oproti svému postavení v původní zemi značně propadnout. Situaci imigrant lze také považovat za ilustraci vzájemné souvislosti a posilování obou typů nerovností, jež ve společnosti vznikají a kdo disponuje nízkým sociokulturním statutem, má v ní potíže uplatnit se na trhu práce [Třávr 2004: 24]. Imigranti se přitom z mnoha důvodů, jimž se v nově přecházející oddíly této práce, nacházejí v ní na samém spodku sociokulturní hierarchie, což má výrazný vliv i na jejich postavení v socioekonomické hierarchii. Úspěch na socioprofesionálním vzestupu je přitom možné považovat za jedno z nejdůležitějších kritérií úspěšného zapojení a integrace do společnosti a setrvávání v ní. Podmínkami úspěšného zapojení a integrace do společnosti jsou zejména vysoká vzdělávací úroveň, nízká nezaměstnanost a pokud možno absence marginalizace a segregace, pak alespoň zpomalené nebo pouze částečné integraci [Barba 1999: 235; Khellil 1997: 116]. V případě imigrantů z Maghrebu ve francouzské společnosti lze konstatovat, že jejich sociální mobilita je nízká a ve Francii, a to hlavně z hlediska jejich zaměstnání, nicméně pomalá vzestupná mobilita u nich přece jen existuje [Khellil 2004: 31].

Postavení jejich potomků je také ovlivněno nízkým sociokulturním statutem, jež plyne z jejich spojení s imigrací a odlišným etnickým původem. Přede vším je však třeba zdůraznit, že mezi imigranty a generací jejich potomků existuje výrazná diskontinuita, jež v jiných situacích (například u analýzy intergenerační sociální mobility) takřka nesrovnatelnou. V případě imigrantů z Maghrebu jde přede vším o to, že rodiče-imigranti jsou plodem tradičních zemědělských společností maghrebských zemí (pod francouzskou koloniální nadvládou), zatímco jejich potomci jsou plodem francouzské (post)industriální společnosti a tento fakt je zásadní pro vysvětlení odlišnosti jejich postavení ve francouzské společnosti, ale i jejich postojů a aspirací. Imigranti například mohli svou situaci v hostitelské společnosti považovat za provizorium, a nemuseli se tedy vůbec snažit o kariérní vzestup, zatímco jejich potomci se zcela samozřejmě snaží co nejlépe ve společnosti prosadit jako všichni šarmátní občané. V případě hodnocení intergenerační sociální mobility potomků imigrantů nejde o její běžný případ, kdy rodiče s potomky sdílejí podmínky socializace v téže společnosti a jejich situace je tedy (samozřejmě

s v domím strukturálních proměn společnosti, například trhu práce i vzdělávacího systému) srovnatelná. Dleffitě je však podívat se na sociální mobilitu potomků imigrantů z Maghrebu a jejich životní dráhy ve francouzské společnosti se z hlediska mechanismů konstrukce jejich jinakosti a neplnohodnotného sociálního postavení, které byly popsány v předchozích oddílech této práce, a pokusit se zhodnotit, zda je lze považovat za zásadní faktory případné nerovnosti a neflexibilit.

Vzdělání a profese jako klíčové faktory analýzy sociální mobility

Analýzy sociální mobility tradičně konceptualizují sociální postavení i příslušnost k sociální třídě skrze profesi jedince, nebo šprofese stále patří mezi nejvýznamnější determinanty pozice ve stratifikačním systému. Navíc je operacionálně snadno měřitelná a reprezentuje mnoho aspektů mimopracovního života. Znalost povolání, které člověk vykonává, nám dává informaci o jeho symbolickém postavení na společenském schémě [Máfr, Holý 2012: 142]. Následující analýza se kromě profesní mobility zaměřuje i na mobilitu vzdělanostní, protože vzdělání se v moderních společnostech stalo klíčovým kanálem sociální mobility, který zásadním způsobem ovlivňuje životní dráhu. Přitom navzdory poměrně rozšířenému přesvědčení o tom, že vzdělávací instituce jsou nástrojem zrovnoprávnění, nebo selektují žáky a studenty striktně meritokraticky o základ dle přírodních nadání, je možné je spíše považovat za základní osu reprodukce sociálních nerovností. Katsák se opírá o poznatky francouzského sociologa Pierra Bourdieu když konstatuje, že kolektivně přispívá k udržování a legitimizaci sociálních nerovností tím, že potomky výše postavených rodin protežuje a tlačí vzhůru a naopak děti z nižších vrstev mnoha způsoby defavorizuje. Sociální nerovnosti jsou tak prostřednictvím kolektivně transformovány v nerovnosti vzdělanostní [Katsák 2004: 23624]. Stupeň vzdělání je přitom pro budoucí osud zpravidla zásadní a nedostatek vzdělání stahuje jedince ve stratifikačním systému dolů jako závažně, naopak vyšší vzdělání je zárukou prestižnějšího zaměstnání a vyšší životní úrovně [Katsák 2004: 19, 21]. Pro potomky imigrantů ve francouzské společnosti, vzhledem k obecně velmi nízkému i dokonce žádnému vzdělání jejich rodičů, je vzdělání naprosto klíčovým kanálem sociální mobility a dvě třetiny z nich díky němu dosáhnou v porovnání se svými rodiči vyššího sociálního postavení. Zbýlá třetina je ovšem v důsledku neúspěšného ukončení školní docházky vyloučena i sociálně [Rea, Tripier 2003: 67]. Vzdělání tak nejenže mnoha lidem otevírá dveře k perspektivní

budoucností, ale tím ostatním je naopak uzavírá. Proto je při zkoumání sociální mobility vhodné se na něj zaměřit odděleně od intergenerační mobility profesní.

Metoda výzkumu, hypotézy, výzkumné otázky

Vzhledem k povaze výzkumného problému, kterým je předpokládaná nerovnost plynoucí z rozdílnosti na základě pohlaví, existující v současné francouzské společnosti a postihující zejména potomky imigrantů z maghrebských zemí, byla k analýze sociální mobility zvolena metoda srovnávání mobilitních poměrů (*odds ratios*). Ta vychází z klasického zkoumání intergenerační vertikální mobility prostřednictvím analýzy mobilitních tabulek srovnávajících sociální postavení rodičů a potomků. Tyto tabulky totiž poskytují informace nejen o tzv. absolutní mobilitě, tedy o tom, jak velký podíl zkoumané populace změnil oproti rodičům sociální postavení, ale i o tzv. relativní mobilitě, která ukazuje, jak velké změny mají potomci z jednotlivých výchozích pozic na sociální vzestup, pokles či reprodukci postavení rodičů. Relativní mobilita tedy odkazuje ke kompetitivním výhodám spojeným s rozdílnými výchozími pozicemi a ukazuje míru otevřenosti a uzavřenosti výchozí struktury. Může být například nízká, i když je absolutní mobilita vysoká. [Katrálák 2005: 160]. Zjišťuje se jako poměr mobilitních poměrů, který vyjadřuje změny plynoucí z jedné sociální třídy dosáhnout určitého postavení oproti příslušníkovi třídy jiné. Tato metoda je v současnosti považována za jeden z nejvhodnějších nástrojů měření nerovností v životních poměrech, například plynoucí z postupu do jednotlivých výchozích pozic na základě sociálního pohlaví. Poměry poměrů se zjišťují z jader mobilitní tabulky, takže jejich velikost není ovlivněna ani marginálními četnostmi, ani velikostí zkoumaného vzorku [Katrálák 2005: 160, 162]. Hlavně však spočívá v tom, že měření sociální mobility pomocí mobilitních poměrů se zaměřuje na výchozí postavení respondenta, tedy na výsledek mobilitního procesu, a nikoli na jeho průběh. Nerovnosti ve výsledcích mobilitního procesu jsou tedy považovány za výraz nerovností v mobilitních poměrech. Problémem je, že výsledky mobilitního procesu nemusejí být pouze odrazem nerovností ve zdrojích a omezeních, ale mohou být rovněž výrazem nerovností v preferencích, intencích, zámech a úsilí, schopností nebo inteligence. [Katrálák 2005: 160] Při interpretaci srovnání mobilitních poměrů je tedy na místě určitá zdrženlivost.

Následující analýza je tedy zaměřena na zjištění mobilních –ancí potomků imigrantů z Maghrebu oproti jiným částem francouzské populace, a je vedena těmito hypotézami:

- Intergenerační mobilita (jak profesní, tak vzdělanostní) potomků imigrantů ze zemí Maghrebu ve francouzské společnosti je dosti výrazná a její míra je vyšší než u majoritní populace, avšak srovnatelná s ostatními potomky imigrantů.
- Na druhou stranu vzhledem ke svému šetnickému povodu mají potomci imigrantů z Maghrebu oproti majoritní společnosti nižší životní úroveň jak v oblasti vzdělání, tak v oblasti profesního uplatnění.
- Jejich životní úroveň jsou vzhledem ke specifickému sociálně-historickému kontextu imigrace z Maghrebu do Francie relativně nižší i oproti potomkům imigrantů z jiných zemí.
- V rámci populace potomků imigrantů z Maghrebu jsou nevýhodnou startovní pozicí plynoucí z nízkých životních úrovní postihováni především ženy.

Tyto hypotézy posloužily jako základ výzkumných otázek:

- Jaká je míra a podoba vzdělanostní a profesní intergenerační mobility u potomků imigrantů z Maghrebu žijících ve francouzské společnosti? Jaké rozdíly lze pozorovat oproti situaci potomků imigrantů z jiných zemí a oproti majoritní populaci?
- Jaké jsou mobilní úrovně potomků imigrantů z Maghrebu na intergenerační vzdělanostní a profesní vzestup? Jaký je jejich poměr k mobilním úrovním příslušníků majoritní populace a k mobilním úrovním potomků imigrantů z jiných zemí?
- Jak se míra vzdělanostní a profesní intergenerační mobility a mobilní úrovně liší v rámci zkoumaných populací podle pohlaví?

Rozsáhlé socio-demografické –et ení s názvem šTrajektorie a p vodě (*Trajectoires et Origines*, TeO) a podtitulem šVýzkum diverzity populace ve Francii, prob hlo roku 2008, a je druhým francouzským velkým výzkumem zam eným p ímo na populaci imigrant a jejich potomk (prvním byl výzkum šProstorová migrace a sociální zapojeně, MGIS, provedený pod vedením demografky Michèle Tribalatové roku 1993, jehoš explicitním cílem bylo šzhodnotit asimilaci p ist hovalc flijících ve Francii²⁵ [Tribalat 1996: 13], a jehoš výsledky nebyly p edm tem pouze badatelského, ale i politického zájmu). Cílem výzkumu TeO bylo nejen porozum t diverzit francouzské populace, ale vzhledem k rostoucímu v domí toho, fle integrace p ist hovalc se v zásadní mí e týká i úsilí hostící spole nosti jako takové, také poukázat na existenci diskriminace na základ p vodu, poskytnout prost edky pro její analýzu a tím p isp t k boji proti ní [Beauchemin, Hamel, Simon 2010: 5]. Výzkum probíhal ve spolupráci INED a INSEE a na jeho zaji-t ní se podílela i ada dal-ích státních organizací.

Zám rem výzkumu bylo získat jednak data o životních drahách jednotlivc , umofl ující retrospektivní analýzy pr b hu jejich šintegrace, ale také o zku-enostech s diskriminací. šDiverzita populace, tedy byla vztařena ke spojení s migrací a k p vodu ó a ufl sociálnímu, geografickému, kulturnímu i nábořenskému [Lhommeau, Simon 2010: 11]. Výzkum byl koncipován tak, aby umofnil odpov d t na –iroce diskutované otázky, do jaké míry p vod v imigraci ovliv uje podmínky p ístupu ke zdroj m a životním –ancím ve v-ech oblastech, ješ jsou pro postavení jedince ve spole nosti d leřité (bydlení, vzd lání, profesní kariéry a vzestupu, ve ejných a sociálních slufleb, zdraví, sociálních vztah , ob anství), a analyzovat p í iny p ípadných nerovností [Beauchemin, Hamel, Simon 2010: 5]. Aby bylo mořné rozli-it populaci potomk imigrant , byly ve výzkumu pouřity šetnické statistiky, zji-ované z otázek ohledn národnosti rodi , etnického p vodu a nábořenského vyznání. Údaje o šetnické p íslu-nosti, byly p ítom klasifikovány jako citlivé údaje, které mohou být vyuřřívány jen ve výzkumech slouřřících ve ejnému zájmu pod podmínku souhlasu doty ných a anonymizace ve-kerých dat [Héran 2012: 72]. Nakládání s nimi je omezeno i pro odbornou ve ejnost, a pro následující analýzu musela být tedy vyuřřita verze dat neobsahující tyto citlivé údaje.

²⁵ [Les résultats servent à] « évaluer l'assimilation des personnes immigrées résidentes en France. »

Použití etnických statistik se ve Francii, i vzhledem k podobné národní tradici, stalo předmětem živých debat. Odvodnění jejich využití znělo, že právní jsou rozhodujícím nástrojem pro evaluaci diskriminace a účinný boj proti ní, nebo fenomén rostoucí diskriminace určitých skupin francouzské populace, který je nemožné zmítnout jen pomocí kategorie národnosti. Kritické hlasy naopak upozorovaly na to, že oficiální statistiky pracující s etnickým provedem mohou jen posílit rasistickou logiku členění společnosti a upevnit existující stereotypy (například automatické spojování diskriminace s barvou pleti, tedy s imigrací).

Samotný výzkum probíhal od září 2008 do února 2009, na jeho přípravě se podílelo 24 výzkumníků a na jeho realizaci 500 tazatelů, kteří vedli s respondenty interview na základě dotazníku. Výzkum byl zaměřen na populaci žijící v metropolitní Francii ve věku 18 až 60 let, vzorek vznikl náhodným výběrem na základě dat ze sčítání lidu provedeného roku 2007 a čítal 21 000 osob. Pomyslně byl rozdělen do dvou kategorií. Kategorie šmajoritní populace označuje nejpočetnější část populace, tedy osoby žijící v metropolitní Francii, které nejsou imigranti, nepocházejí z francouzských zámořských teritorií²⁶ a nejsou ani potomky imigrantů i osob provedem z DOM. Druhou kategorií je šminoritní populace – tedy imigranti (narození s cizí národností v cizí zemi) a jejich potomci (lidé ve věku 18 až 50 let narození ve Francii, jejichž alespoň jeden rodič je imigrant), spolu s osobami narozenými v DOM a jejich potomky [Beauchemin, Hamel, Simon 2010: 769]. Zástupci šminoritní populace přitom byli pro účely výzkumu ve vzorku výrazně nadreprezentováni – dočetění bylo zahrnuto 8300 imigrantů, 8200 potomků imigrantů, 700 osob provedem z DOM, 700 potomků osob provedem z DOM a 3900 respondentů z šmajoritní populace. V rámci samotné šminoritní populace pak byla nadhodnocena populace imigrantů ze subsaharské Afriky, Turecka a jihovýchodní Asie a jejich potomků, stejně jako populace Francouzů provedem z DOM a jejich potomků. Důvodem byla možnost detailnějšího studia těchto populací, které se v jiných výzkumech vzhledem ke své velikosti objevují spíše jen v nepatrných vzorcích [Lhommeau, Simon 2010: 11].

---

²⁶ Jedná se o ostrovy Réunion, Martinique a Guadeloupe a Francouzskou Guyanu, které mají status francouzských zámořských departementů (*Departements d'Outre-mer* a DOM).

K analýze byla využita mikrodata z výzkumu TeO²⁷. Pro tvorbu mobility tabulek bylo třeba vytvořit nejen proměnné ukazující úroveň vzdělání a profesní zastavení respondentů a jejich rodičů, ale především extrahovat ze souboru potomky imigrantů a rozdělit je podle původu rodičů. Vzhledem k tomu, že populace potomků imigrantů byla ve výzkumu zahrnuta pouze ve věkové kategorii 18-60 let, bylo třeba redukovat zástupce majoritní populace, s nimiž byla jejich situace srovnávána, také do této věkové kategorie, tzn. odstranit respondenty ve věku 50-60 let. Původem rodičů, jehož indikátorem byla jejich první národnost (získaná v momentě narození), byl z praktických důvodů rozdělen do kategorií Maghreb, Francie, Afrika, Asie, Evropa. V případě smíšených manželství byl potomek přidán k tomu šestičlennému (ve smyslu kategorií alterizace) z rodičů. Věšní respondenti, kteří uvedli alespoň jednoho rodiče původem z Maghrebu, byli zařazeni do kategorie potomků imigrantů z Maghrebu, respondenti, kteří uvedli alespoň jednoho rodiče z nějaké africké země, byli zahrnuti do kategorie potomků imigrantů z Afriky (kromě jediného smíšeného manželství Maghreb+Afrika), a tak dále oproti Asii a evropským zemím k potomkům obou rodičů Francouzů. Z hlediska vzdělání a profesního postavení byl do analýzy zahrnut vřadně ten rodič, který dosáhl vyššího vzdělání i profesního postavení.

Vzdělání bylo re kódováno ze šestnácti Mezinárodní standardizované klasifikace vzdělání ISCED 97, která umožňuje převod mezi jednotlivými vzdělávacími systémy (viz Přílohu 17)²⁸. Při redukci kategorií hrála roli především důležitost stupně dosaženého vzdělání pro možnosti následující profesní dráhy. První kategorie šestičlenné sekundární vzdělání seskupuje ISCED kódy 0, 1 a 2 a zahrnuje osoby, jejichž maximální dosažené vzdělání je (v českých podmínkách) druhý stupeň základní školy, což odpovídá opožděnému vzdělávacímu systému ve 14-15 letech, zpravidla bez jakékoli kvalifikace i specializace. Následující kategorie vyššího sekundárního vzdělání byly rozlišeny na základě zásadního kritéria získání maturitní zkoušky (i její konkrétní obdoby), její odděluje úroveň studia charakteristické možnostmi dalšího vzdělávání (česká gymnázia, střední školy i ucelené obory s maturitou) v analýze kódováno spojením ISCED kategorií 3A a 3B jako šestičlenné sekundární vzdělání s maturitou od úrovně studia směřující absolventy přímo na pracovní

²⁷ Data byla získána prostřednictvím francouzského archivu sociálních věd dat *Réseau Quetelet* z archivu *Centre Maurice Halbwachs* a ADISP (*Archives de Données Issues de la Statistique Publique*, Archiv dat pocházejících z veřejných statistik).

²⁸ Český příklad klasifikace úrovně vzdělání ISCED 97 lze nalézt na webu ŠÚ (https://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/metodika_mezinarodni_klasifikace_vzdelani_isced_97) i v [Soukup 2012: 121].

trh bez možnosti doplnění vysokoškolského vzdělání (v českém kontextu odborná učilna, v analýze kódováno prostým provedením kategorie 3C jako švýcarsí sekundární vzdělání). Konečně čtvrtá kategorie s názvem šterciární vzdělání se týká všech osob, jež dosáhly jakéhokoli stupně vysokoškolského vzdělání (jde o sloučení ISCED kódů 5A, 5B a 6, ISCED prozatím nerozlišuje bakalářský a magisterský stupeň).

Profese respondenta i jeho rodiče byla ve výzkumu TeO kódována jak podle francouzských standardů, tak pomocí Mezinárodní klasifikace povolání ISCO 88. Tato klasifikace, respektive její česká verze KZAM (Klasifikace zaměstnání viz Přílohu 18)²⁹, posloužila jako východisko pro rekódování do menšího množství kategorií, umožňujícího vytvořit srozumitelnou mobilitní tabulku. Hlavní třídy ISCO seskupují zaměstnání především na základě podobnosti vyžadované kvalifikace (jedná se o klasifikaci pracovních míst, nikoli jednotlivců, jež je vykonávají, jejich vzdělání, kvalifikace apod. se může od požadavků na vykonávání dané profese lišit a není v této klasifikaci předmětem zájmu [Máfr, Holý 2012: 145]). Jako základ kategorizace profesního statusu byla tedy zvolena česká verze klasifikace ISCO 88 doplněná o rozlišení, zda je jedinec zaměstnanec, samostatný živnostník či podnikatel, nebo zaměstnavatel. Záměr sledovat reprodukci dlouhodobé nezaměstnanosti se ukázal neplodný, neboť v populaci rodičů vzhledem k tomu, že v potaz byl brán rodič s vyšším profesním statutem (obvykle dlouhodobě nezaměstnaných mizivě procento, a významný podíl netvořili ani v populaci respondentů). Od přirozeného záměru rekódovat profesní status do pěti kategorií umožňujících rozlišit především nekvalifikované a kvalifikované manuální pracovníky a na druhé straně nižší a vyšší odborníky a řídící pracovníky bylo také nutné ustoupit (obdobné tabulky pak vykazovaly v krajních kategoriích příliš nízké četnosti). Profese tedy byly nakonec rekódovány pouze do tří kategorií: škvalifikovaní a nekvalifikovaní pracovníci (KZAM třídy 6, 7, 8, 9), šrutinní nemanuální pracovníci (KZAM třídy 4 a 5) a švedoucí pracovníci, vyšší a nižší odborníci, podnikatelé (KZAM třídy 1, 2, 3 a respondenti uvádějící se jako živnostníci či zaměstnavatelé).

Tímto krokem však došlo k obrovské redukci informací (obvykle jednotlivé hlavní třídy KZAM seskupují profese rozdílné jak co do prestiže, tak například do platového ohodnocení, a jejich rozdělení pouze do tří kategorií vzhledem k jejich heterogenitě znamená jen velmi hrubý indikátor profesního postavení. Nemluvíme o tom, že do analýzy

---

²⁹ KZAM je taktéž dostupná na webu ŠÚ:
[http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/klasifikace_zamestnani_%28kzam_r%29_vysvetlivky/\\$File/KZAMvysv.pdf](http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/klasifikace_zamestnani_%28kzam_r%29_vysvetlivky/$File/KZAMvysv.pdf)

nebyl zahrnut faktor podoby pracovní smlouvy (např. zda se jedná o plný či částečný úvazek), což by v souvislosti s potomky imigrantů jistě mohlo vést k zajímavým zjištěním. Vzniklé kategorie také nejsou jednoznačně hierarchizovatelné jako v případě vzdělání (je například obtížné usuzovat z přesunu z kategorie manuálních pracovníků (kam spadají například řidiči metra) do kategorie rutinních nemanuálních pracovníků (kam spadají například recepční, ale i policisté) na sociální vzestup. Je však možné vidět kvalitativní rozdíl mezi příslušnostmi k těmto odborníkům, vedoucím pracovníkům a samostatně výdělečně činnými a příslušnostmi k oběma zbylým třídám, a proto vzniklé tabulky mohou o sociální mobilitě (byť dosti hrubě) vypovídat.

Vzdělanostní mobilita

Mobilitní tabulky³⁰ byly analyzovány dle postupů uvedených v [Katrňák 2005: 1386–146]. Tabulka 2 ukazuje celkovou vzdělanostní mobilitu ve francouzské populaci, jak vyplývá z dat výzkumu TeO: 41 % populace podle ní reprodukovalo vzdělanostní dráhu svých rodičů, 12 % populace dosáhlo oproti rodičům nižšího vzdělání a celých 47 % populace zaznamenalo vzdělanostní vzestup. Tento fakt není příliš překvapivý vzhledem k nedávnému vývoji směrem k demokratizaci vzdělání, tedy k větší otevřenosti vzdělávacích systémů v celé Evropě. Stejně tak není překvapivý s výjimkou domnělého faktu, že ve výzkumu TeO byla nadreprezentována populace imigrantů a jejich potomků: 60 % dětí dosáhlo maximálně pouze nižšího sekundárního vzdělání (a nikoli nezanedbatelný podíl z nich tvořily matky s řádným oficiálním vzděláním neprošlé), a pouze necelá čtvrtina dosáhla na obdobu maturity či vysokoškolská studia, jasně odkazuje k výše popsaným mechanismům imigrace do Francie. Srovnání z hlediska pohlaví (tabulka 4) nevykazuje významné odchylky. Tabulka 3 znázorňuje odtokovou mobilitu, tedy vzestupné a sestupné –ance jedince spojené s jeho plynutím (tedy se zazením jeho rodičů) – šindikuje sílu vztahu mezi tím, kde člověk v dětství strukturuje své zájmy, a tím, kde v ní skončí. Čím silnější je tento vztah, tím nižší jsou mobilitní –ance člověka a tím explicitnější je jeho třídění příslušností. [Katrňák 2005: 144–145]. Zde se ukazuje zajímavý fakt: vysokou míru reprodukce především u těch nejméně a nejvíce vzdělaných: 42 % potomků rodičů se základním vzděláním také

³⁰ Všechny mobilitní tabulky se nacházejí v Příloze.

nedosáhne vyššího vzdělání, naopak téměř 60 % potomků vysokoškolačů se stává vysokoškolačky. Tento trend je ještě zřetelnější pro ženy (jak ukazuje tabulka . 5, 44% reprodukce v nejnižší kategorii a 62% reprodukce v nejvyšší kategorii), a zdá se potvrzovat konstatování Pierra Bourdieu o škole jako nástroji reprodukce sociálních nerovností prostřednictvím vytváření nerovností vzdělanostních.

Srovnání intergenerační vzdělanostní mobility mezi potomky imigrantů a zástupci majoritní populace (tabulka . 6) vyjevilo značné rozdíly již co do vzdělanostní skladby těchto subpopulací. Francouzi vykazují ve srovnání nejmenší podíl nejméně vzdělaných (37 %) a po rodičích-Afríkanech (mezi nimiž je překvapivě 30 % vysokoškolačů) i nejvyšší podíl nejvíce vzdělaných (22 %). Rodiče-imigranti z Maghrebu jsou na tom co se týče vzdělání nejhůře o 70 % z nich dosáhlo maximálně nižšího sekundárního vzdělání, naopak pouze 13 % dosáhlo na maturitu i vysokoškolské vzdělání. Podobně vysoký podíl osob s nízkým vzděláním je však zřetelný například i u rodič-imigrantů z evropských zemí o 60 % má maximálně základní vzdělání a pouhých 13 % má maturitu i vysokoškolský titul (to je však možné vysvětlit i tím, že Evropané tvořili spíše starší imigrační vlny). Ukazuje se však také, že potomci imigrantů z Maghrebu a z Evropy se v nejvyšší míře těží z vzestupné vzdělanostní mobility (61 %, respektive 65 % této populace si oproti rodičům polepilo). Zhruba polovina potomků původců z Asie a polovina potomků Francouzů také dosáhla co do vzdělání oproti rodičům vzestupu o u potomků Afríků lze vzestup konstatovat pouze u 43 % z nich, 22 % z nich si naproti tomu pohorilo (v ostatních kategoriích se podíl sestoupivších pohybuje od 10 do 16 %). Srovnání situace respondentů ukazuje, že čtvrtina potomků imigrantů z Maghrebu a z Afriky dosáhla pouze nižšího sekundárního vzdělání a čtvrtina vzdělání vysokoškolského, zatímco mezi Francouzi tvoří například nejnižší vzdělanostní kategorie 15 % a nejvyšší vzdělanostní kategorie 37 %.

Z tabulky . 7 vyplývá, že vzestupná vzdělanostní mobilita je zřetelným jevem u žen ve všech kategoriích a že v této podíl žen (kolem 60 %) také dosahuje perspektivnějšího vzdělání, tedy alespoň maturity. Mezi potomky imigrantů z Maghrebu se vzestupná vzdělanostní mobilita týká 65 % žen a 56 % mužů, a 60 % žen oproti 46 % mužů dosáhlo alespoň maturity. Srovnání odtokové mobility (tabulka . 8) opět ukazuje nejvyšší reprodukci v obou krajních kategoriích a rozdíly mezi oběma škrájnějšími populacemi o téměř čtvrtinu potomků imigrantů z Maghrebu, kteří dosáhli maximálně základního vzdělání, také nedosáhne na větší míru reprodukce v této nejnižší vzdělanostní kategorii je vysoká i u potomků původců ze zemí Afriky a Asie. Nejvyšší vzdělanostní kategorie

je však také charakteristická vysokou mírou reprodukce o kolem 50 % (u Francouz dokonce 61 %).

Mobilitní –ance byly zji–ovány³¹ z tabulek . 2, 4, 6 a 7 a vzhledem k místy nízkým etnostem ve st edních kategoriích byla jejich analýza zam ěná na oba krajní p ípady o na –anci reprodukovat základní, respektive vysoko–kolské vzd lání rodi . Výpo ty ukázaly, že nejv t–í –ance reprodukovat vysoký vzd lanostní status svých rodi mají mezi potomky vysoko–kolák potomci Francouz : 2,5 krát o u žen 2,7 krát o vy–í –ance (to znamená o 150, respektive o 170 % vy–í –ance, nebo hodnota 1 znamená rovnost –anci), že skon í také s vysoko–kolským titulem, proti tomu, že skon í jen s maturitou, následování potomky Evropan (2 krát vy–í –ance za stejných podmínek), p í emfl v celé zkoumané populaci se tento ukazatel pohybuje na hodnot 2,3 (respektive 2 pro muže a 2,6 pro ženy). Potomci imigrant z Maghrebu–vysoko–kolák vycházejí z tohoto srovnání tedy h e: mají vcelku pouze 1,5 krát (muži 1,3 krát, ženy 1,7 krát o tedy o 30 %, resp. 70 %) vy–í –anci, že skon í také s vysoko–kolským vzd láním, nejl jen s maturitou. U potomk imigrant z Afriky a Asie ze stejné kategorie se tyto –ance pohybují v hodnotách 1,6, resp. 1,4 o s nimi jsou na tom potomci imigrant z Maghrebu tedy srovnateln . Naproti tomu potomci Francouz mají proti potomk m imigrant z Maghrebu o 60 % (z Afriky o 50 %, z Asie o 80 % a z Evropy o 30 % o potomci z Maghrebu tedy výrazn nevybo ují) vy–í –ance, že budou reprodukovat vysoko–kolské vzd lání svých rodi a neskon í jen s maturitou. Tento údaj platí v p ípad potomk imigrant z Maghrebu pro ob pohlaví, dle srovnání se však ukazuje, že dcery imigrant mají oproti dcerám Francouz nepatrn vy–í –ance nejl synové imigrant oproti syn m Francouz a že celkov jejich –ance na pokračování v rodinné tradici vysoko–kolského vzd lání jsou o 20 % vy–í nejl u mufl . To potvrzuje i fakt, že mezi potomky rodi s vy–ím sekundárním vzd láním bez maturity mají ženy o 40 % vy–í –anci nejl muflí, že dosáhnou vysoko–kolského vzd lání, nejl že skon í také bez maturity.

Zajímavé informace pak poskytují výpo ty pravd podobnosti reprodukování vzd lanostního statusu u potomk rodi s nífl–ím sekundárním vzd láním. Těnce na to, že potomci t chto rodi skon í op t pouze se základním vzd láním, je v celé zkoumané populaci 2,6 krát o tedy o 160 % (u mufl dokonce o 170 %) o vy–í, nejl pravd podobnost, že dosáhnou maturity. V této populaci je však zna ný podíl imigrant a star–ích osob, což

---

³¹ Výpo et mobilitních –anci a jejich pom r je jednoduchý a je podrobn popsán v [Katr ák 2005: 1606–163], takže do–lo k rozhodnutí zde výpo ty neuvád t a seznámit ěná e pouze s výsledky, jefl si mohou v p ilofených tabulkách ov ít sami.

jist hraje roli, nebo v jednotlivých kategoriích analyzované populace potomků imigrant a majoritní populace v rozmezí 18-65 let je tato pravděpodobnost výrazně nižší. Je přitom zajímavé, že mezi muži se –ance potomků Francouzů a potomků imigrantů z Maghrebu na setrvání v nejnižší vzdělávací kategorii nijak výrazně neliší, a že pro potomky Francouzů jsou dokonce nepatrně vyšší – to znamená, že mají o 10 % vyšší –anci, že skončí také jen se základním vzděláním a ne s maturitou, než potomci imigrantů z Maghrebu. Ve srovnání se syny Afričanů jsou na tom potomci imigrantů z Maghrebu podobní, ale synové Asiátů mají oproti nim o 20 % vyšší –anci, že dojdou až k maturitě. Jinak vyjádřeno, v nejnižší vzdělávací kategorii mají potomci imigrantů z Maghrebu (obě pohlaví) o 20 % v t–anci, že dosáhnou maturity, než potomci Francouzů a o 10 % v t–anci na totéž oproti potomkům Evropanů. Pravděpodobnost, že dcery imigrantů z Maghrebu nedosáhnou jen základního vzděláním jako rodiče, ale polepí si a skončí s maturitou je o 30 % vyšší oproti dcerám Francouzů, o 20 % vyšší oproti dcerám Evropanů, o 60 % vyšší proti dcerám Asiátů a 10 % nižší než u dcer Afričanů. Zdá se tedy, že mají proti ostatním spolu s dcerami Afričanů relativně nejvyšší –anci na vzdělávací vzestup, a mezi syny jsou na tom z tohoto hlediska také nejlépe potomci imigrantů z Maghrebu, z Afriky a z Asie.

Ukazuje se, že výchozí hypotézy se v případě vzdělávací mobility potvrdily jen částečně, což je podrobněji rozvedeno v Závěru.

Profesní mobilita

Profesní mobilitu ukazují tabulky 10-17, a jejich kategorie budou pro zjednodušení v této podkapitole nazývány šodborníci, šnemanuální pracovníci a šmanuální pracovníci. Přede vším je třeba podotknout, že vertikální mobilita zde není tak zřejmá jako v případě vzděláním například přesun z kategorie manuálních pracovníků do kategorie nemanuálních pracovníků a naopak lze vzhledem k jejich heterogenitě jen těžko hodnotit jako vzestup/sestup. Proto byla analýza zaměřena spíše na pohyb z a do kategorie odborníků, kterou lze, i přesto, že je také nadmíru různorodá, považovat za tu nejvyšší – a již proto, že seskupuje mimo jiné profese vyžadující vysokoškolské vzdělání. Dokládá to i rozvrstvení jednotlivých subpopulací (tabulka 14 a 16): rodiče Francouzi mají mezi zkoumanými populacemi nejvyšší zastoupení odborníků (54 %) a nejnižší zastoupení manuálních pracovníků (25 %), a u jejich potomků tomu je také tak – nejvyšší zastoupení odborníků (49 %, u mužů 52 %) a po potomcích imigrantů z Afriky nejnižší zastoupení

manuálních pracovníků (26 %, u muflů však 35 %). Populace plovodem z Maghrebu představuje z tohoto hlediska úplný opak omezi rodiči zdaleka nejvyšší zastoupení manuálních pracovníků (63 %) a nejnižší zastoupení odborníků (22 %), mezi potomky taktéž nejnižší zastoupení odborníků u muflů i žen (38 %, resp. 37 %) a nejvyšší zastoupení manuálních pracovníků omezi muflů 42 %, u žen 18 %.

Tabulka . 12 neukazuje nijak p ekvipivá fakta omezi muflů je vyšší podíl odborníků nežli mezi ženami, ženy jsou zastoupeny spíše v kategorii nemanuálních nežli manuálních pracovníků a muflů naopak. Tabulky . 13 a . 16 pak ukazují vysokou míru reprodukce v kategorii odborníků obecně a v kategorii manuálních pracovníků pro muflů, respektive nemanuálních pracovníků pro ženy. Je-li možné usuzovat mezi těmi vymezenými kategoriemi profesí na jaký vertikální pohyb omezi manuálních přes nemanuální pracovníky směrem k odborníkům, pak lze v celé zkoumané populaci (dle tabulky . 10) konstatovat 45% intergenerační reprodukci, 29% intergenerační sestup (tzn. z kategorie odborníků do kategorie manuálních a nemanuálních pracovníků a z kategorie nemanuálních do manuálních pracovníků) a 26% vzestup. Pro dílí populace se přitom míra sestupu pohybuje v následujících hodnotách omezi potomků Francouzů 23 %, u potomků Afričanů 43 %, u potomků imigrantů z Asie 32 %, z Evropy 41 % a konečně u potomků imigrantů z Maghrebu je míra intergenerační sestupné profesní mobility nejvyšší omezi 48 % (přičemž dle tabulky . 16 pro muflů z této kategorie činí 38 % a pro ženy celých 55 % omezi to lze zřejmě vysvětlit i jako srovnání dcer s otci, kteří mají v téže vyší profesní postavení nežli matky, potažmo ženy obecně).

Z hlediska mobilitních tendencí je v rámci celé zkoumané populace možné konstatovat poměrně vysokou pravděpodobnost reprodukce profesního statusu rodičů: potomci manuálních pracovníků mají o 40 % (muflů o 60 %, ženy o 20 %) vyšší šanci, že se jimi také stanou, nežli že se stanou odborníky, a potomci odborníků mají naproti tomu o 120 % (muflů o 290 %, ženy o 40 %) vyšší šanci, že budou také odborníky, nežli že se stanou nemanuálními pracovníky, a o 100 % (muflů o 60 %, ženy o 160 %) vyšší šanci, že budou odborníky, nežli že se stanou manuálními pracovníky.

V rámci jednotlivých subpopulací údaje ukazují výjde nejvyšší šance potomků odborníků na reprodukci jejich statusu: u žen je tato pravděpodobnost velmi vysoká oproti propadu mezi manuálními pracovníky (o 700 % vyšší v případě dcer imigrantů z Maghrebu), avšak oproti propadu mezi nemanuálními pracovníky již není tak výrazná omezi dcery potomků imigrantů z Maghrebu mají pouze o 20 % vyšší šance, že zstanou mezi odborníky, a v poměru k dcerám Francouzů jsou tyto jejich šance o 70 % nižší, v poměru k dcerám

Asiat o 30 % nižší, v poměru k dcerám Afričan o 20 % nižší a v poměru k dcerám Evropan o 10 % nižší. Mají tedy oproti ostatním v této pravdě podobnost, že sestoupí mezi nemanuální pracovníky. V rámci potomků manuálních pracovníků mají však dcery imigrant z Maghrebu o 40 % v této pravdě podobnost, že se stanou odborníky, nežli že se stanou manuály, a o 110 % v této pravdě podobnost, že se stanou nemanuály, nežli že se stanou manuály. Oproti dcerám Francouz mají v této kategorii o 30 % vyšší šanci, že skončí mezi odborníky nežli mezi nemanuály, a o 50 % vyšší šanci, že skončí mezi nemanuály nežli mezi manuály. Jejich šance na vzestup z kategorie manuál jsou tedy oproti majoritní populaci vyšší, přičemž jejich šance vzestupu z kategorie nemanuál do odborníků jsou s majoritní populací srovnatelné. Ve srovnání s dcerami imigrant z Evropy a Asie jsou jejich šance v rámci kategorie manuál na to, že skončí mezi nemanuálními pracovníky nežli mezi odborníky srovnatelné, pouze oproti dcerám Asiat mají o 60 % vyšší šanci, že se stanou odborníky a nikoli nemanuálními pracovníky.

Také u mužů je pravděpodobnost reprodukce osudu odborníka výrazně vyšší oproti šanci dostat se mezi nemanuální pracovníky (u potomků Francouz o 430 %) a tato šance je však relativně nejnižší u potomků imigrant z Maghrebu, kteří mají oproti potomkům Francouz o 150 % v této šanci, že sestoupí mezi nemanuální pracovníky, nežli že zstanou mezi odborníky (přičemž šance zůstat mezi odborníky oproti pravděpodobnosti dostat se mezi nemanuální i manuální pracovníky je u nich 2,3 krát vyšší). Oproti potomkům Francouz mají o 10 % vyšší šanci, že nezstanou mezi odborníky a propadnou se mezi manuální pracovníky, oproti potomkům imigrant z Asie je tato jejich šance o 40 % vyšší.

Velice zajímavé výsledky ukázala analýza reprodukce manuální profese rodičů. Ta je totiž mezi muži u potomků z Maghrebu o 50 % pravděpodobnější nežli jejich zaazení mezi odborníky, u potomků Francouz je však tato možnost pravděpodobnější o 80 %. Vyjádřeno poměrem šancí pro ob pohlaví potomků manuálních pracovníků, potomci imigrant z Maghrebu mají o 50 % v této pravdě podobnost, že se posunou mezi odborníky, nežli potomci Francouz a tato jejich šance je přitom také o 40 % vyšší nežli šance potomků Asiat na vzestup mezi odborníky, ale také o 10 % nižší oproti potomkům Evropan a o 20 % nižší vzhledem k potomkům Afričan. Jinak vyjádřeno, potomci imigrant z Maghrebu mají o 30 % nižší šanci, že skončí mezi manuálními pracovníky jako jejich rodiče, a nestanou se odborníky, nežli potomci Francouz, avšak v porovnání s potomky Afričan je tato jejich šance o 30 % vyšší. Ukazuje se zde zajímavý rozdíl mezi majoritní populací a potomky imigrant, především z afrických zemí, který bude podrobněji interpretován v Závěru.

IV. ZÁVĚR

Analýza vzdělanostní a profesní mobility potomků imigrantů z Maghrebu ve francouzské společnosti ukázala mnohé souvislosti údaj zjištěných výzkumem TeO s historicko-sociologickým kontextem celého procesu migrace ze zemí Maghrebu do Francie, který byl probírán v předchozích oddílech práce. Před interpretací jejích výsledků je však třeba poukázat na některá zásadní omezení, která se v ní skrývají a v jejichž důsledku je nutné brát její výsledky v podstatě se značnou rezervou.

První problém se týká již zkoumané populace, respektive vzorku použitého v analýze, nebo především připravenému výběru do výzkumu TeO jako takovému jistě nelze mnoho vytknout. Analyzovaná populace potomků imigrantů a části majoritní společnosti je především značně heterogenní jak co do souvislosti s migrací (seskupuje potomky ze smíšených manželství imigranta s neimigrantem s potomky dvou imigrantů, přičemž právě tento faktor jednoho rodiče šedomácího může hrát ve srovnání mobilitních –ancí zásadní roli), tak především co do věkového rozpětí. Srovnávat relativní intergenerační sociální mobilitu v populaci 18–65 let znamená srovnávat –ance osob, které jsou na počátku profesní kariéry, s osobami, které jsou spíše na jejím vrcholu i sklonku. Také není z hlediska srovnávání neproblematické, že strukturální proměny probíhající ve společnosti (zejména co se týče vzdělávacího systému a trhu práce) se nemusejí projevat jen na mezigenerační úrovni, ale i v rámci populace špotomků, které od sebe mohou dělit i 32 let (tedy zhruba jedna generace) a jsou zkoumány z hlediska vzájemného porovnávání mobilitních –ancí. Tento fakt je tedy zásadním problémem, který narušuje validitu celého konceptu, zejména vzhledem k tomu, že podřívá jistotu, zda bylo vůbec srovnáváno srovnatelné. Vhodnější by rozhodně bylo zkoumat sociální mobilitu v rámci jednotlivých věkových kohort (například 18–30 let a 30–65 let), což nebylo uskutečněno z důvodu obav o příliš nízké četnosti v tabulkách.

Další velký problém pak představuje značná redukce informací, zejména týkajících se profesního statusu respondentů a jejich rodičů, která začíná již při jejich odpovědích a následném kódování tazatelem do dotazníku, pokračuje přes rekódování do národní a pak mezinárodní klasifikace a vrcholí v rozdělení do pouhých tří kategorií, které jsou natolik heterogenní, že přechod mezi nimi je jako indikátor pohybu ve vertikální socioprofesní struktuře společnosti v podstatě nepoužitelný. Tato výtky však tolik neplatí v případě vzdělaní, které je poměrně jasné a především je jasné hierarchizované a umožní tak zřetelně rozlišit mezigenerační vzestup a sestup.

Problematický je také samotný koncept srovnávání mobilních –ancí, nebo , jak jifi bylo naznačeno, vypovídá pouze o výsledku profesní a vzdělanostní dráhy individua a neumohl uje vypíchnout p í iny, které na n j m ly rozhodující vliv. V konkrétním p ípad analýzy flivotních –ancí potomk ímigrant z Maghrebu tak není možné zjistit, jak velký podíl z nich byl šzadrflen v rozletuõ prost ednictvím diskriminace na základ p vodu, u kolika z nich hrálo roli spí-e rodinné prost edí, vlastní schopnosti a aspirace i jiné okolnosti. To je dáno samotnou povahou kvantitativního výzkumu ó umohl uje sice zjistit údaje o velkém množství lidí a provád t sofistikované statistické operace, výsledkem jsou v-ak jen anonymní ísla, z nichfl se nelze dozv d t, pro daný jev takto funguje. Proto je k t mto íselným údaj m pot eba kontext, nap íklad historicko-sociologický, který je umohl uje zasadit do náleflité perspektivy.

I p es tyto výhrady k celé analýze se v-ak ukázalo, fl e údaje v mobilních tabulkách ilustrují procesy, jimfl byla v nována p edchozí ást práce. Nap íklad co do profesního a vzdělanostního rozvrstvení se jasn projevíly výrazné rozdíly mezi majoritní populací (jeff je na tom ve v-ech ohledech a v obou generacích lépe ó má v t-í podíl ve vy-ích vzdělanostních i v nejvy-í profesní t íd a naopak men-í podíl ve vrstvách nífl-ích) a populací imigrant na jedné stran (tam se jasn projevila specifika imigrace z Maghrebu zdaleka nejvy-ím podílem osob pouze se základním vzděláním a osob manuáln pracujících) a populací potomk ímigrant na stran druhé, kde byly rozdíly sice mén výrazné, ale p ece jen sigmifikantní. Zajímavé se v-ak ukázaly p edev-ím údaje o jejich intergenera ní mobilit ó z hlediska vzděláním zaznamenávají potomci imigrant z Maghrebu skute n vzestupnou mezigenera ní mobilitu ve v t-í mí e, nefl jaká existuje v majoritní populaci, a tato hypotéza byla tedy potvrzena. Ov-em hned je t eba dodat, fl e pouze áste n , nebo co do profesní mobility (jejífl vypovídající hodnota je ov-em vzhledem ke své konceptualizaci v této analýze sporná) zaznamenali oproti rodi m výrazný pokles (a p edev-ím fleny). Hypotéza o tom, fl e fleny jsou na tom z hlediska –ancí na vzdělanostní a profesní vzestup lépe, také byla potvrzena jen áste n ó fleny skute n mají pom rn výrazn vy-í –ance dosáhnout vy-ího vzděláním, a to i celkov v celé populaci, av-ak jejich –ance na vzestup v profesní sfé e se od –ancí mufl výrazn nelí-í.

Velmi zajímavé údaje o podob vzdělanostní a profesní mobility potomk ímigrant z Maghrebu a potomk ímigrant z Francouz p ineslo vzájemné srovnání jejich –ancí v t chto sférách. Ukázalo se totiž, fl e navzdory hypotéze o nífl-ích flivotních –ancích potomk ímigrant z Maghrebu obecn jsou jejich –ance na vzdělanostní a profesní vzestup z nífl-ích kategorií p vodu (základní vzděláním a manuáln profese) ve srovnání s majoritní

populací vy—í, a existenci relativní vzestupné mobility tedy u nich lze rozhodně konstatovat. Na druhou stranu se však také ukázalo, že v nejvyšších kategoriích p rodu (vysokoškolské vzdělání a odborné i řídící profese a podnikatelé) mají proti majoritní populaci relativně nižší šance se v těchto kategoriích udržet a neseštopit níže. To však také odkazuje k mechanismům mezigenerační vzdělanosti a profesní mobility u francouzské majoritní populace, respektive k relativně velmi vysoké míře reprodukce ve všech krajních kategoriích o nízkého vzdělání i profesního statusu a naopak téměř vysokého vzdělání a vysokého profesního statusu (přičemž u nich je míra reprodukce výrazně nižší). V tom je možné vidět jak potvrzení teze Pierra Bourdieu o provázanosti vzdělanostních a ekonomických nerovností, tak platnost popsaných mechanismů tvorby sociální stratifikace (tedy sociální kategorizace a hierarchizace) i v rámci francouzské dominantní společnosti, pokud v práci nebyla věnována jejich mezigeneračnímu rozměru v nově přibíhající pozornost.

To lze vyložit i tak, že populaci imigrantů z Maghrebu a jejich potomků lze na jednu stranu vzhledem ke zjevné mezigenerační sociální mobilitě považovat za integrální součást francouzské společnosti o jejich relativně vyšší vzdělanosti a profesní mobilitě z nízkých tříd je logická vzhledem k obecně velmi nízkému postavení imigrantů z Maghrebu a do značné míry je zřejmá i strukturálními faktory. Na druhou stranu však právě v tomto vzestupu z nízkých tříd lze spatřovat indikátor, že tato populace z hlediska majority není šnormální, nebo má prozatím jiné mechanismy pohybu v sociální struktuře společnosti. Relativně vyšší šance potomků imigrantů z Maghrebu na vzestup z kategorie manuálních pracovníků mezi odborníky oproti starším potomkům Francouzů je totiž možné považovat za potvrzení modelu silné třídové reprodukce ve francouzské společnosti (pokud odpovídá i vysoká reprodukce v kategorii odborníků), jíž nejsou potomci imigrantů z Maghrebu (ale dle analýzy ani z afrických zemí) prozatím podrobeni, nebo se tě relativně vzestupné mobilitě z obecně značně nízkého postavení rodičů. Ta se vzhledem ke skladbě této populace přitom týká většiny z nich. Hypotézu o nižších šancích potomků imigrantů z Maghrebu na vzdělanostní a profesní vzestup je tedy třeba zamítnout.

Stejně tak se nepotvrdila hypotéza, že potomci imigrantů z Maghrebu jsou na tom z hlediska mobilitních šancí horší než potomci imigrantů z jiných koutů světa (což by se dalo považovat za důkaz nerovného zacházení v důsledku jejich obecně devalorizovaného statusu ve francouzské společnosti), nebo jejich šance s nimi byly ve většině případů srovnatelné, byť někdy poněkud nižší. Navzdory otevírání se neobjevily výrazné rozdíly

ani v porovnání s potomky imigrantů z evropských zemí. Rozdíly jsou však znatelné v rozvrstvení jednotlivých subpopulací, kdy jsou na tom potomci imigrantů z Maghrebu vždy relativně šneji. Relativně nižší úroveň potomků imigrantů z Maghrebu na reprodukci vyššího vzdělání i profesního statusu je pak možné považovat za fenomén vystávající z logiky sociální hierarchizace a etnicizace.

I přes mnohá svá omezení tedy analýza vedla k zajímavým závěrům a ukázala, že v procesu zapojování šizích populací do národních společností je nejdůležitějším faktorem ras: potomci imigrantů z Maghrebu (i z jiných oblastí) dosahují v porovnání se svými rodiči obecně lepšího postavení ve vzdělání i profesní sféře, a jejich mobilitní úroveň ve srovnání s majoritní populací v tuzemsku nejsou výrazně nižší. Lze se jen dohadovat, jaké výsledky by poskytla analýza sociální mobility potomků potomků imigrantů, jíž by se zabývali členové ve společnostech, která pro jejich prarodiče byla pouze šizími.

BIBLIOGRAFIE

Baillet, Dominique. 1999. ŠJeunes d'origine maghrébine dans l'espace associatif et politique.õ *Migrations Société* 11 (66): 7622.

Barou, Jacques. 2001. *Europe, terre d'immigration. Flux migratoires et intégration*. Grenoble: PUG.

Bar-a, Pavel. 1999. *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: CDK.

Bar-ová, Andrea, Pavel Bar-a. 2005. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrace a integrace politiky v USA, západní Evropa a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.

Barth, Fredrik. (1969) 1995. ŠLes groupes ethniques et leurs frontières.õ Pp. 2056249 in Poutignat, Philippe, Jocelyne Streiff-Fénart. *Théories de l'ethnicité. Suivi de Les groupes ethniques et leurs frontières*. Paris: PUF.

Beauchemin, Cris, Christelle Hamel, Patrick Simon. 2010. ŠTrajectoires et Origines. Enquête sur la diversité des populations en France. Premiers résultats.õ *Documents de travail* 168 [online] [cit. 4. 12. 2012]. Dostupné z: http://www.ined.fr/fichier/t_telechargement/45660/telechargement_fichier_fr_dt168.13janvier11.pdf.

Bénot, Yves. 2003. ŠLa décolonisation de l'Afrique française (1943-1962).õ Pp. 517-556 in Ferro, Marc (ed.). *Le livre noir du colonialisme. XVIe-XXIe siècle : de l'extermination à la repentance*. Paris: Éditions Robert Laffont.

Beránek, Zdeněk. 2007. *Alfírsko*. Praha: Libri.

Berger, Peter L., Thomas Luckmann. (1966) 1999. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii v dnešní době*. Brno: CDK.

Bouvier, Gérard. 2012. ŠLes descendants d'immigrés plus nombreux que les immigrés: une position française originale en Europe.õ Pp. 11626 in INSEE. 2012. *Immigrés et descendants d'immigrés en France*. [online] [cit. 26. 11. 2012]. Dostupné z: http://www.insee.fr/fr/fcc/docs_fcc/ref/IMMFRA12_b_VE_posfra.pdf.

Cohen, James. 1999. ŠIntégration : théories, politiques et logiques d'État.õ Pp. 32642 in Philippe Dewitte (ed.). *Immigration et intégration. L'État des savoirs*. Paris: La Découverte.

Ellyas, Akram, Benajmin Stora. 1999. *Les 100 portes du Maghreb : l'Algérie, le Maroc, la Tunisie, trois voies singulières pour allier islam et modernité*. Paris: Éditions de l'Atelier.

Farr, Robert M. 1984. ŠLes représentations sociales.õ Pp. 3796389 in Moscovici, Serge (ed.). *Psychologie sociale*. Paris: PUF.

Fassin, Didier, Éric Fassin (eds.). 2006. *De la question sociale à la question raciale? Représenter la société française*. Paris: La Découverte.

Ferro, Marc. 2003a. «La conquête de l'Algérie.» Pp. 490-6505 in Ferro, Marc (ed.). *Le livre noir du colonialisme. XVIe-XXIe siècle : de l'extermination à la repentance*. Paris: Éditions Robert Laffont.

Ferro, Marc. 2003b. «Le colonialisme, envers de la colonisation.» Pp. 9-638 in Ferro, Marc (ed.). *Le livre noir du colonialisme. XVIe-XXIe siècle : de l'extermination à la repentance*. Paris: Robert Laffont.

Garson, Jean-Pierre, Cécile Thoreau. 1999. «Typologie des migrations et analyse de l'intégration.» Pp. 15-631 in Philippe Dewitte (ed.). *Immigration et intégration. L'état des savoirs*. Paris: La Découverte.

Goffman, Erving. (1963) 2003. *Stigma. Poznámky o zpřesobech zvládnání narušené identity*. Praha: SLON.

Guillaumin, Colette. (1972) 2002. *L'idéologie raciste*. Paris: Gallimard.

Hargreaves, Alec G. 2008. «Entre stigmatisation et circonlocutions, l'immigration postcoloniale en France.» Pp. 17-623 in Green, Nancy L., Marie Poinot (eds.). *Histoire de l'immigration et question coloniale en France*. Paris: La Documentation française.

Hautreux, François-Xavier. 2008. «Le transfert des « harkis » par l'armée française à la fin de la guerre d'Algérie (1962).» Pp. 105-6110 in Green, Nancy L., Marie Poinot (eds.). *Histoire de l'immigration et question coloniale en France*. Paris: La Documentation française.

Héran, François. 2012. *Parlons immigration en 30 questions*. Paris: La documentation Française.

INSEE. 2012. *Immigrés et descendants d'immigrés en France*. [online] [cit. 26. 11. 2012]. Dostupné z: http://www.insee.fr/fr/ffc/docs_ffc/ref/IMMFRA12_g_Flot1_pop.pdf.

Jazouli, Adil. 1995. «Les jeunes « Beurs » dans la société française.» *Migrations Société* 7 (38): 6-24.

Jobard, Fabien. 2006. «Police, justice et discriminations raciales.» Pp. 211-6229 in Fassin, Didier, Éric Fassin (eds.). *De la question sociale à la question raciale? Représenter la société française*. Paris: La Découverte.

Jodelet, Denise. 1984. «Représentation sociale: phénomènes, concept et théorie.» Pp. 357-6378 in Moscovici, Serge (ed.). *Psychologie sociale*. Paris: PUF.

Katrják, Tomáš. 2005. *Třídňí analýza a sociální mobilita*. Brno: CDK.

Katrják, Tomáš. 2004. *Odsouzení k manuální práci. Vzđlanostní reprodukce v dlnické rodině*. Praha: SLON.

Khamès, Djamel, Françoise Paoletti. 1993. *Quelle immigration en France?* Paris: Hatier.

Khellil, Mohand. 1997. *Sociologie de l'intégration*. Paris: PUF.

Khellil, Mohand (ed.). 2004. *Maghrébins de France. De 1960 à nos jours : la naissance d'une communauté*. Toulouse: Privat.

Kokoreff, Michel, Odile Steinauer, Pierre Barron. 2007. *Les émeutes urbaines à l'épreuve des situations locales*. *SociologieS* [online] [cit. 30. 11. 2012]. Dostupné z: sociologies.revues.org/254.

Kolářová, Marta. 2008. *Sociální distance a prolínání nerovností (třída, gender, rasa/etnicita)*. Pp. 79-97 in *Černý, Jiří (ed.). Sociální distance, interakce, relace a kategorizace: alternativní teoretické perspektivy studia sociální stratifikace*. Praha: SOÚ.

Lapeyronnie, Didier (ed.). 1992. *Immigrés en Europe. Politiques locales d'intégration*. Paris: La Documentation Française.

Lapeyronnie, Didier. 1993. *L'individu et les minorités. La France et la Grande-Bretagne face à leurs immigrés*. Paris: PUF.

Laroui, Abdallah. 1975. *L'histoire du Maghreb. Un essai de synthèse II*. Paris: François Maspero.

Le Breton, David. 2008. *L'interactionnisme symbolique*. Paris: PUF.

Leclerc-Olive, Michèle. 1997. *Jeunes d'origine maghrébine : entre frustration et reconnaissance*. *Revue Européenne des Migrations Internationales* 13 (2): 95-116.

Lhommeau, Bertrand, Patrick Simon. 2010. *Les populations enquêtées*. Pp. 11-18 in *Beauchemin, Cris, Christelle Hamel, Patrick Simon. 2010. Trajectoires et Origines. Enquête sur la diversité des populations en France. Premiers résultats*. *Documents de travail* 168 [online] [cit. 4. 12. 2012]. Dostupné z: http://www.ined.fr/fichier/t_telechargement/45660/telechargement_fichier_fr_dt168.13janvier11.pdf.

Magueur, Annie, Jacques Barou (eds.). 2003. *Les difficultés d'accès ou de maintien dans un logement des jeunes immigrés ou issus de l'immigration : identification des discriminations*. Pp. 11-23 in *FASILD. Les discriminations des jeunes d'origine étrangère dans l'accès à l'emploi et l'accès au logement*. Paris: La Documentation Française.

Massot, Jean. 1985. *Français par le sang, Français par la loi, Français par le choix*. *Revue Européenne des Migrations Internationales* 1 (2): 9-19.

Maurin, Éric. 2004. *Le ghetto français. Enquête sur le séparatisme social*. Paris: Seuil.

Mauss, Marcel. (1925) 1999. *Esej o daru*. Praha: SLON.

Merton, Robert K. (1967, 1968, 1976) 2000. *Studie ze sociologické teorie*. Praha: SLON.

Meynier, Gilbert, Pierrette Meynier. 2011. *Immigration algérienne en France : histoire et actualité*. *Confluences Méditerranées* [online] (77) [cit. 21.11. 2012]. Dostupné z: <http://www.maghrebemergent.com/economie/78-idees/5925-limmigration-algerienne-en-france-histoire-et-actualite.html>.

Ministère de l'intérieur, de l'outre-mer, des collectivités territoriales et de l'immigration. 2011. *Le chômage des jeunes descendants d'immigrés*. *Infos Migrations* [online] (23) [cit. 3. 12. 2012]. Dostupné z: <http://www.immigration.gouv.fr/IMG/pdf/infosmigrations23.pdf>.

Morin, Valérie. 2008. *Les « pieds-noirs » : des immigrés de la décolonisation*. Pp. 111-116 in Green, Nancy L., Marie Poinot (eds.). *Histoire de l'immigration et question coloniale en France*. Paris: La Documentation française.

Morineau, Michel. 2000. *La République française et l'islam*. *Migrations Société* 12 (69-70): 99-104.

Moscovici, Serge. 2010. *Comment voit-on le monde? Représentations sociales et réalité. Entretien avec Serge Moscovici*. *Sciences Humaines* [online] [cit. 6. 12. 2012]. Dostupné z: http://www.scienceshumaines.com/comment-voit-on-le-monde-representations-sociales-et-realite_fr_11718.html.

NICM. 2008. *Francouzský vzdělávací systém*. [online] [cit. 2. 12. 2012]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/francouzsky-vzdelavaci-system>.

Noiriel, Gérard. 1992. *Le Creuset français. Histoire de l'immigration XIXe à XXe siècle*. Paris: Seuil.

Noiriel, Gérard. 2001. *État, nation et immigration. Vers une histoire du pouvoir*. Paris: BELIN.

Noiriel, Gérard. 2002. *Atlas de l'immigration en France. Exclusion, intégration...* Paris: Autrement.

Obin, Jean-Pierre, Anette Obin-Coulon. 1999. *Immigration et intégration*. Paris: Hachette.

Ouali, Nouria. 1997. *Télévision et immigration : un enjeu pour l'intégration et la lutte contre le racisme ?* *Migrations Société* 9 (54): 21-30.

Perrin, Evelyne. 2008. *Jeunes Maghrébins de France. La place refusée*. Paris: L'Harmattan.

Réa, Andrea, Maryse Tripier. 2003. *Sociologie de l'immigration*. Paris: La Découverte.

RECIF. *L'immigration berbère en France*. [online] [cit. 20. 11. 2012]. Dostupné z: http://www.cbf.fr/uploaded/PDF/immigration_berbere_en_France.pdf.

Renan, Ernest. (1882) 2003. *ŠCo je to národ?* Pp. 24635 in Hroch, Miroslav (ed.). *Pohledy na národ a nacionalismus. útanká text*. Praha: SLON.

Rimani, Salah. 1988. *Les Tunisiens de France. Une forte concentration parisienne*. Paris: CIEMI/L'Harmattan.

Rivet, Daniel. 2002. *Le Maghreb à l'épreuve de la colonisation*. Paris: Hachette.

Rouadja, Ahmed. 2004. *Les enfants illégitimes de la République. Les beurs et les figures emblématiques de l'ingérence humanitaire*. Paris: Maisonneuve & Larose.

Sabeg, Yazid, Laurence Méhaignerie. 2004. *Les oubliés de l'égalité des chances. Participation, pluralité, assimilation...ou repli ?* Institut Montaigne [online] [cit. 15. 12. 2012]. Dostupné z: <http://www.conventioncitoyenne.com/documents/oubliesdelegalite.pdf>.

Sayad, Abdelmalek. 1977. *ŠLes trois « âges » de l'émigration algérienne en France.* *Actes de la recherche en sciences sociales* (15): 59679.

Sayad, Abdelmalek. 1991. *L'immigration ou les paradoxes de l'altérité*. Bruxelles: De Boeck Université.

Sayad, Abdelmalek. (1984) 1991. *ŠL'ordre de l'immigration entre l'ordre des nations.* Pp. 2896311 in Sayad, Abdelmalek. *L'immigration ou les paradoxes de l'altérité*. Bruxelles: De Boeck Université.

Sayad, Abdelmalek. (1979) 1991a. *ŠQu'est-ce qu'un immigré ?* Pp. 49677 in Sayad, Abdelmalek. *L'immigration ou les paradoxes de l'altérité*. Bruxelles: De Boeck Université.

Sayad, Abdelmalek. (1979) 1991b. *ŠLes enfants illégitimes.* Pp. 1836258 in Sayad, Abdelmalek. *L'immigration ou les paradoxes de l'altérité*. Bruxelles: De Boeck Université.

Sayad, Abdelmalek. 1993. *ŠNaturels et naturalisés.* *Actes de la recherche en sciences sociales* (99): 26635.

Sayad, Abdelmalek. 1999. *La double absence. Des illusions de l'émigré aux souffrances de l'immigré*. Paris: Seuil.

Schnapper, Dominique. 1991. *La France de l'intégration : sociologie de la nation en 1990*. Paris: Gallimard.

Scioldo-Zürcher, Yann. 2008. *ŠDes pratiques administratives inédites pour les Français rapatriés d'Algérie (1961-1967).* Pp. 996103 in Green, Nancy L., Marie Poinot (eds.). *Histoire de l'immigration et question coloniale en France*. Paris: La Documentation française.

Sellam, Sadek. 2000. ŠLaïcité française, islam sécularisé et « moeurs algériennes ».õ *Migrations Société* 12 (69670): 91697.

Simon, Jacques (ed.). 2002. *L'immigration algérienne en France. De 1962 à nos jours*. Paris: L'Harmattan.

Simon, Pierre-Jean. 1997. ŠDifférentiation et hiérarchisation sociales.õ *Cahiers du CERIEM* [online] 2 (mars 1997) [cit. 6. 11. 2012]. Dostupné z: <http://membres.multimania.fr/ceriem/cc2/CC2PJS.htm>.

Soukup, Petr. 2012 (v tisku). ŠMezinárodní klasifikace vzdání a problémy p i aplikaci.õ Pp. 1176140 in Krej í, Jind ich, Yana Leontiyeva (eds.). *Cesty k dat m. Zdroje a management sociáln v dních dat v eské republice*. Praha: SLON.

Stora, Benjamin. 1992. *Aide-mémoire de l'immigration algérienne*. Paris: CIEMI/L'Harmattan.

Streiff-Fénart, Jocelyne. 1985. ŠLe mariage, un moment de vérité de l'immigration familiale maghrébine.õ *Revue Européenne des Migrations Internationales* 1 (2): 1296141.

Šfr, Ji í. 2003. ŠCo je mobilita?õ Pp. 3096315 in Tu ek, Milan (ed.). *Dynamika eské spole nosti a osudy lidí na p elomu tisíciletí*. Praha: SLON.

Šfr, Ji í, Dalibor Holý. 2012 (v tisku). ŠM ení sociálního statusu a sociálních t íd na základ povolání.õ Pp. 1416180 in Krej í, Jind ich, Yana Leontiyeva (eds.). *Cesty k dat m. Zdroje a management sociáln v dních dat v eské republice*. Praha: SLON.

Šanderová, Jadwiga. 2004. *Sociální stratifikace. Problém, vybrané teorie, výzkum*. Praha: Karolinum.

Temime, Émile. 1999. ŠLa France et ses étrangers (178961945).õ Pp. 56668 in Philippe Dewitte (ed.). *Immigration et intégration. L'état des savoirs*. Paris: La Découverte.

Tribalat, Michèle. 1996. *De l'immigration à l'assimilation. Enquête sur les populations d'origine étrangère en France*. Paris: La Découverte/INED.

Wieviorka, Michel. 1992. *La France rasiste*. Paris: Seuil.

Zehraoui, Ahsène. 1997. ŠImages de l'Autre : la population d'origine maghrébine au regard de la société française.õ *Migrations Société* 9 (54): 7620.

SEZNAM P ÍLOH

Tabulka . 2 / Intergenera ní vzd lanostní mobilita v rámci metropolitní Francie (populace 18660 let)	101
Tabulka . 3 / Odtoková intergenera ní vzd lanostní mobilita v rámci metropolitní Francie (populace 18660 let)	101
Tabulka . 4 / Intergenera ní vzd lanostní mobilita v rámci metropolitní Francie z hlediska pohlaví (populace 18660 let)	102
Tabulka . 5 / Odtoková intergenera ní vzd lanostní mobilita v rámci metropolitní Francie z hlediska pohlaví (populace 18660 let)	103
Tabulka . 6 / Intergenera ní vzd lanostní mobilita potomk imigrant dle oblasti p vodu rodi ve srovnání s majoritní populací metropolitní Francie (populace 18650 let)	
absolutní etnosti	104
relativní etnosti	105
Tabulka . 7 / Intergenera ní vzd lanostní mobilita potomk imigrant dle oblasti p vodu rodi ve srovnání s majoritní populací metropolitní Francie z hlediska pohlaví (populace 18650 let)	
muflí ó absolutní etnosti	106
muflí ó relativní etnosti	107
feny ó absolutní etnosti	108
feny ó relativní etnosti	109
Tabulka . 8 / Odtoková intergenera ní vzd lanostní mobilita potomk imigrant dle oblasti p vodu rodi ve srovnání s majoritní populací metropolitní Francie (populace 18650 let)	110
Tabulka . 9 / Odtoková intergenera ní vzd lanostní mobilita potomk imigrant dle oblasti p vodu rodi ve srovnání s majoritní populací metropolitní Francie z hlediska pohlaví (populace 18650 let)	
muflí	111
feny	112
Tabulka . 10 / Intergenera ní profesní mobilita v rámci metropolitní Francie (aktivní populace 18660 let)	113
Tabulka . 11 / Odtoková intergenera ní profesní mobilita v rámci metropolitní Francie (aktivní populace 18660 let)	113
Tabulka . 12 / Intergenera ní profesní mobilita v rámci metropolitní Francie z hlediska pohlaví (aktivní populace 18660 let)	114
Tabulka . 13 / Odtoková intergenera ní profesní mobilita v rámci metropolitní Francie z hlediska pohlaví (aktivní populace 18660 let)	115

Tabulka . 14 / Intergenera ní profesní mobilita potomk imigrant dle oblasti p vodu rodi ve srovnání s majoritní populací metropolitní Francie (aktivní populace 18650 let)	116
Tabulka . 15 / Odtoková intergenera ní profesní mobilita potomk imigrant dle oblasti p vodu rodi ve srovnání s majoritní populací metropolitní Francie (aktivní populace 18650 let)	117
Tabulka . 16 / Intergenera ní profesní mobilita potomk imigrant dle oblasti p vodu rodi ve srovnání s majoritní populací metropolitní Francie z hlediska pohlaví (aktivní populace 18650 let)	
muffi ó absolutní etnosti	118
muffi ó relativní etnosti	119
feny ó absolutní etnosti	120
feny ó relativní etnosti	121
Tabulka . 17 / Odtoková intergenera ní profesní mobilita potomk imigrant dle oblasti p vodu rodi ve srovnání s majoritní populací metropolitní Francie z hlediska pohlaví (aktivní populace 18650 let)	
muffi	122
feny	123
P íloha . 18 / Mezinárodní klasifikace vzd lání ISCED 97	124
P íloha . 19 / Klasifikace zam stnání KZAM	125

Přílohy

Tabulka . 2 / Intergenerační vzdílanostní mobilita v rámci metropolitní Francie (populace 18Ě60 let)

		ego_vzd4				Total
		ni0. sekundární	vyz. sekundární	vyz. sek. s maturitou	terciární	
rod_vzd4	ni0. sekundární	4712	2609	1757	2138	11216
	vyz. sekundární	584	832	782	987	3185
	vyz. sek. s maturitou	187	141	340	542	1210
	terciární	310	215	819	1930	3274
Total		5793	3797	3698	5597	18885

		ego_vzd4				Total
		ni0. sekundární	vyz. sekundární	vyz. sek. s maturitou	terciární	
rod_vzd4	ni0. sekundární	25,0%	13,8%	9,3%	11,3%	59,4%
	vyz. sekundární	3,1%	4,4%	4,1%	5,2%	16,9%
	vyz. sek. s maturitou	1,0%	,7%	1,8%	2,9%	6,4%
	terciární	1,6%	1,1%	4,3%	10,2%	17,3%
Total		30,7%	20,1%	19,6%	29,6%	100,0%

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

N (validní) = 18 885 (chyb jící hodnoty 13 %), vy azeny odpov di šnevímõ u nejv. dosaženého vzd ílaní rodi

Tabulka . 3 / Odtoková intergenerační vzdílanostní mobilita v rámci metropolitní Francie (populace 18Ě60 let)

		ego_vzd4				Total
		ni0. sekundární	vyz. sekundární	vyz. sek. s maturitou	terciární	
rod_vzd4	ni0. sekundární	42,0%	23,3%	15,7%	19,1%	100,0%
	vyz. sekundární	18,3%	26,1%	24,6%	31,0%	100,0%
	vyz. sek. s maturitou	15,5%	11,7%	28,1%	44,8%	100,0%
	terciární	9,5%	6,6%	25,0%	58,9%	100,0%
Total		30,7%	20,1%	19,6%	29,6%	100,0%

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

N (validní) = 18 885 (chyb jící hodnoty 13 %), vy azeny odpov di šnevímõ u nejv. dosaženého vzd ílaní rodi

Tabulka . 4 / Intergenera ní vzd lanostní mobilita v rámci metropolitní Francie z hlediska pohlaví (populace 18Ě60 let)

Sexee			ego_vzd4				Total
			ni0. sekundární	vyz. sekundární	vyz. sek. s maturitou	terciární	
mu0i	rod_vzd4	ni0. sekundární	2163	1391	789	1019	5362
		vyz. sekundární	318	468	349	427	1562
		vyz. sek. s maturitou	81	78	162	240	561
		terciární	147	127	400	834	1508
		Total	2709	2064	1700	2520	8993
0eny	rod_vzd4	ni0. sekundární	2549	1218	968	1119	5854
		vyz. sekundární	266	364	433	560	1623
		vyz. sek. s maturitou	106	63	178	302	649
		terciární	163	88	419	1096	1766
		Total	3084	1733	1998	3077	9892

Sexee			ego_vzd4				Total
			ni0. sekundární	vyz. sekundární	vyz. sek. s maturitou	terciární	
mu0i	rod_vzd4	ni0. sekundární	24,1%	15,5%	8,8%	11,3%	59,6%
		vyz. sekundární	3,5%	5,2%	3,9%	4,7%	17,4%
		vyz. sek. s maturitou	,9%	,9%	1,8%	2,7%	6,2%
		terciární	1,6%	1,4%	4,4%	9,3%	16,8%
		Total	30,1%	23,0%	18,9%	28,0%	100,0%
0eny	rod_vzd4	ni0. sekundární	25,8%	12,3%	9,8%	11,3%	59,2%
		vyz. sekundární	2,7%	3,7%	4,4%	5,7%	16,4%
		vyz. sek. s maturitou	1,1%	,6%	1,8%	3,1%	6,6%
		terciární	1,6%	,9%	4,2%	11,1%	17,9%
		Total	31,2%	17,5%	20,2%	31,1%	100,0%

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

N (validní) mu0i = 8 993 (chyb jící hodnoty 13 %)

N (validní) 0eny = 9 892 (chyb jící hodnoty 14 %)

vy azeny odpov di šnevímõ u nejvy—ího dosaženého vzd lání rodi

Tabulka . 5 / Odtoková intergenera ní vzd lanostní mobilita v rámci metropolitní Francie z hlediska pohlaví (populace 18Ě60 let)

Sexee	ego_vzd4				Total		
	ni0. sekundární	vyz. sekundární	vyz. sek. s maturitou	terciární			
mu0i	rod_vzd4	ni0. sekundární	40,3%	25,9%	14,7%	19,0%	100,0%
		vyz. sekundární	20,4%	30,0%	22,3%	27,3%	100,0%
		vyz. sek. s maturitou	14,4%	13,9%	28,9%	42,8%	100,0%
		terciární	9,7%	8,4%	26,5%	55,3%	100,0%
		Total	30,1%	23,0%	18,9%	28,0%	100,0%
0eny	rod_vzd4	ni0. sekundární	43,5%	20,8%	16,5%	19,1%	100,0%
		vyz. sekundární	16,4%	22,4%	26,7%	34,5%	100,0%
		vyz. sek. s maturitou	16,3%	9,7%	27,4%	46,5%	100,0%
		terciární	9,2%	5,0%	23,7%	62,1%	100,0%
		Total	31,2%	17,5%	20,2%	31,1%	100,0%

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

N (validní) mu0i = 8 993 (chyb jící hodnoty 13 %)

N (validní) 0eny = 9 892 (chyb jící hodnoty 14 %)

vy azeny odpov ěí šnevímō u nejvy—fho dosaženého vzd lání rodi

Tabulka . 6 / Intergenera ní vzd lanostní mobilita potomk imigrant dle oblasti p vodu rodi ve srovnání s majoritní populací metropolitní Francie (populace 18Ě50 let)

absolutní etnosti

potomci			ego_vzd4				Total
			ni0. sekundární	vyz. sekundární	vyz. sek. s maturitou	terciární	
Francie	rod_vzd4	ni0. sekundární	210	337	157	206	910
		vyz. sekundární	109	230	204	275	818
		vyz. sek. s maturitou	20	22	60	107	209
		terciární	37	41	136	334	548
		Total	376	630	557	922	2485
Maghreb	rod_vzd4	ni0. sekundární	373	320	330	294	1317
		vyz. sekundární	78	68	91	87	324
		vyz. sek. s maturitou	17	12	34	33	96
		terciární	13	11	53	79	156
		Total	481	411	508	493	1893
Afrika	rod_vzd4	ni0. sekundární	104	69	93	48	314
		vyz. sekundární	13	19	31	15	78
		vyz. sek. s maturitou	12	5	15	12	44
		terciární	30	18	53	84	185
		Total	159	111	192	159	621
Asie	rod_vzd4	ni0. sekundární	172	125	116	115	528
		vyz. sekundární	22	29	45	34	130
		vyz. sek. s maturitou	13	4	35	36	88
		terciární	12	14	68	95	189
		Total	219	172	264	280	935
Evropa	rod_vzd4	ni0. sekundární	317	488	262	364	1431
		vyz. sekundární	112	171	162	204	649
		vyz. sek. s maturitou	10	23	27	39	99
		terciární	21	20	54	106	201
		Total	460	702	505	713	2380

relativní etnosti

potomci			ego_vzd4				Total
			ni0. sekundární	vyz. sekundární	vyz. sek. s maturitou	terciární	
Francie	rod_vzd4	ni0. sekundární	8,5%	13,6%	6,3%	8,3%	36,6%
		vyz. sekundární	4,4%	9,3%	8,2%	11,1%	32,9%
		vyz. sek. s maturitou	,8%	,9%	2,4%	4,3%	8,4%
		terciární	1,5%	1,6%	5,5%	13,4%	22,1%
		Total	15,1%	25,4%	22,4%	37,1%	100,0%
Maghreb	rod_vzd4	ni0. sekundární	19,7%	16,9%	17,4%	15,5%	69,6%
		vyz. sekundární	4,1%	3,6%	4,8%	4,6%	17,1%
		vyz. sek. s maturitou	,9%	,6%	1,8%	1,7%	5,1%
		terciární	,7%	,6%	2,8%	4,2%	8,2%
		Total	25,4%	21,7%	26,8%	26,0%	100,0%
Afrika	rod_vzd4	ni0. sekundární	16,7%	11,1%	15,0%	7,7%	50,6%
		vyz. sekundární	2,1%	3,1%	5,0%	2,4%	12,6%
		vyz. sek. s maturitou	1,9%	,8%	2,4%	1,9%	7,1%
		terciární	4,8%	2,9%	8,5%	13,5%	29,8%
		Total	25,6%	17,9%	30,9%	25,6%	100,0%
Asie	rod_vzd4	ni0. sekundární	18,4%	13,4%	12,4%	12,3%	56,5%
		vyz. sekundární	2,4%	3,1%	4,8%	3,6%	13,9%
		vyz. sek. s maturitou	1,4%	,4%	3,7%	3,9%	9,4%
		terciární	1,3%	1,5%	7,3%	10,2%	20,2%
		Total	23,4%	18,4%	28,2%	29,9%	100,0%
Evropa	rod_vzd4	ni0. sekundární	13,3%	20,5%	11,0%	15,3%	60,1%
		vyz. sekundární	4,7%	7,2%	6,8%	8,6%	27,3%
		vyz. sek. s maturitou	,4%	1,0%	1,1%	1,6%	4,2%
		terciární	,9%	,8%	2,3%	4,5%	8,4%
		Total	19,3%	29,5%	21,2%	30,0%	100,0%

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

N (validní) = 8 314 (chyb jící hodnoty 62 %)

vy azeny odpov di šnevímõ u nejvy—ího dosaženého vzd lání rodi

Tabulka .7 / Intergenera ní vzd lanostní mobilita potomk imigrant dle oblasti p vodu rodi ve srovnání s majoritní populací metropolitní Francie z hlediska pohlaví (populace 18Ě50 let)

muži Ě absolutní etnosti

potomci			ego_vzd4				Total
			ni0. sekundární	vyz. sekundární	vyz. sek. s maturitou	terciární	
Francie	rod_vzd4	ni0. sekundární	99	179	57	81	416
		vyz. sekundární	64	123	97	127	411
		vyz. sek. s maturitou	11	13	30	45	99
		terciární	24	27	73	159	283
	Total		198	342	257	412	1209
Maghreb	rod_vzd4	ni0. sekundární	191	147	116	110	564
		vyz. sekundární	41	36	37	33	147
		vyz. sek. s maturitou	9	6	14	15	44
		terciární	10	5	26	33	74
	Total		251	194	193	191	829
Afrika	rod_vzd4	ni0. sekundární	55	34	31	12	132
		vyz. sekundární	7	13	14	5	39
		vyz. sek. s maturitou	5	4	5	5	19
		terciární	15	7	32	40	94
	Total		82	58	82	62	284
Asie	rod_vzd4	ni0. sekundární	78	75	56	58	267
		vyz. sekundární	14	17	16	15	62
		vyz. sek. s maturitou	8	2	12	15	37
		terciární	7	12	34	48	101
	Total		107	106	118	136	467
Evropa	rod_vzd4	ni0. sekundární	174	246	121	147	688
		vyz. sekundární	70	97	77	89	333
		vyz. sek. s maturitou	5	17	14	22	58
		terciární	10	13	28	44	95
	Total		259	373	240	302	1174

Tabulka . 7 / muži Ěrelativní etnosti

potomci			ego_vzd4				Total
			ni0. sekundární	vyz. sekundární	vyz. sek. s maturitou	terciární	
Francie	rod_vzd4	ni0. sekundární	8,2%	14,8%	4,7%	6,7%	34,4%
		vyz. sekundární	5,3%	10,2%	8,0%	10,5%	34,0%
		vyz. sek. s maturitou	,9%	1,1%	2,5%	3,7%	8,2%
		terciární	2,0%	2,2%	6,0%	13,2%	23,4%
		Total	16,4%	28,3%	21,3%	34,1%	100,0%
Maghreb	rod_vzd4	ni0. sekundární	23,0%	17,7%	14,0%	13,3%	68,0%
		vyz. sekundární	4,9%	4,3%	4,5%	4,0%	17,7%
		vyz. sek. s maturitou	1,1%	,7%	1,7%	1,8%	5,3%
		terciární	1,2%	,6%	3,1%	4,0%	8,9%
		Total	30,3%	23,4%	23,3%	23,0%	100,0%
Afrika	rod_vzd4	ni0. sekundární	19,4%	12,0%	10,9%	4,2%	46,5%
		vyz. sekundární	2,5%	4,6%	4,9%	1,8%	13,7%
		vyz. sek. s maturitou	1,8%	1,4%	1,8%	1,8%	6,7%
		terciární	5,3%	2,5%	11,3%	14,1%	33,1%
		Total	28,9%	20,4%	28,9%	21,8%	100,0%
Asie	rod_vzd4	ni0. sekundární	16,7%	16,1%	12,0%	12,4%	57,2%
		vyz. sekundární	3,0%	3,6%	3,4%	3,2%	13,3%
		vyz. sek. s maturitou	1,7%	,4%	2,6%	3,2%	7,9%
		terciární	1,5%	2,6%	7,3%	10,3%	21,6%
		Total	22,9%	22,7%	25,3%	29,1%	100,0%
Evropa	rod_vzd4	ni0. sekundární	14,8%	21,0%	10,3%	12,5%	58,6%
		vyz. sekundární	6,0%	8,3%	6,6%	7,6%	28,4%
		vyz. sek. s maturitou	,4%	1,4%	1,2%	1,9%	4,9%
		terciární	,9%	1,1%	2,4%	3,7%	8,1%
		Total	22,1%	31,8%	20,4%	25,7%	100,0%

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

Populace muŕ, N (validní) = 3 963 (chyb jící hodnoty 62 %)

vy azeny odpov di ŕnevímõ u nejvy—řho dosaŕeného vzd lání rodi

Tabulka .7 / ýeny Ě absolutní etnosti

potomci			ego_vzd4				Total
			ni0. sekundární	vyz. sekundární	vyz. sek. s maturitou	terciární	
Francie	rod_vzd4	ni0. sekundární	111	158	100	125	494
		vyz. sekundární	45	107	107	148	407
		vyz. sek. s maturitou	9	9	30	62	110
		terciární	13	14	63	175	265
		Total	178	288	300	510	1276
Maghreb	rod_vzd4	ni0. sekundární	182	173	214	184	753
		vyz. sekundární	37	32	54	54	177
		vyz. sek. s maturitou	8	6	20	18	52
		terciární	3	6	27	46	82
		Total	230	217	315	302	1064
Afrika	rod_vzd4	ni0. sekundární	49	35	62	36	182
		vyz. sekundární	6	6	17	10	39
		vyz. sek. s maturitou	7	1	10	7	25
		terciární	15	11	21	44	91
		Total	77	53	110	97	337
Asie	rod_vzd4	ni0. sekundární	94	50	60	57	261
		vyz. sekundární	8	12	29	19	68
		vyz. sek. s maturitou	5	2	23	21	51
		terciární	5	2	34	47	88
		Total	112	66	146	144	468
Evropa	rod_vzd4	ni0. sekundární	143	242	141	217	743
		vyz. sekundární	42	74	85	115	316
		vyz. sek. s maturitou	5	6	13	17	41
		terciární	11	7	26	62	106
		Total	201	329	265	411	1206

Tabulka .7 / ýeny Ě relativní etnosti

potomci			ego_vzd4				Total
			ni0. sekundární	vyz. sekundární	vyz. sek. s maturitou	terciární	
Francie	rod_vzd4	ni0. sekundární	8,7%	12,4%	7,8%	9,8%	38,7%
		vyz. sekundární	3,5%	8,4%	8,4%	11,6%	31,9%
		vyz. sek. s maturitou	,7%	,7%	2,4%	4,9%	8,6%
		terciární	1,0%	1,1%	4,9%	13,7%	20,8%
		Total	13,9%	22,6%	23,5%	40,0%	100,0%
Maghreb	rod_vzd4	ni0. sekundární	17,1%	16,3%	20,1%	17,3%	70,8%
		vyz. sekundární	3,5%	3,0%	5,1%	5,1%	16,6%
		vyz. sek. s maturitou	,8%	,6%	1,9%	1,7%	4,9%
		terciární	,3%	,6%	2,5%	4,3%	7,7%
		Total	21,6%	20,4%	29,6%	28,4%	100,0%
Afrika	rod_vzd4	ni0. sekundární	14,5%	10,4%	18,4%	10,7%	54,0%
		vyz. sekundární	1,8%	1,8%	5,0%	3,0%	11,6%
		vyz. sek. s maturitou	2,1%	,3%	3,0%	2,1%	7,4%
		terciární	4,5%	3,3%	6,2%	13,1%	27,0%
		Total	22,8%	15,7%	32,6%	28,8%	100,0%
Asie	rod_vzd4	ni0. sekundární	20,1%	10,7%	12,8%	12,2%	55,8%
		vyz. sekundární	1,7%	2,6%	6,2%	4,1%	14,5%
		vyz. sek. s maturitou	1,1%	,4%	4,9%	4,5%	10,9%
		terciární	1,1%	,4%	7,3%	10,0%	18,8%
		Total	23,9%	14,1%	31,2%	30,8%	100,0%
Evropa	rod_vzd4	ni0. sekundární	11,9%	20,1%	11,7%	18,0%	61,6%
		vyz. sekundární	3,5%	6,1%	7,0%	9,5%	26,2%
		vyz. sek. s maturitou	,4%	,5%	1,1%	1,4%	3,4%
		terciární	,9%	,6%	2,2%	5,1%	8,8%
		Total	16,7%	27,3%	22,0%	34,1%	100,0%

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

Populace řen, N (validní) = 4 351 (chyb jící hodnoty 62 %)

vy azeny odpov di řnevímõ u nejvy—řho dosařeného vzd lání rodi

Tabulka . 8 / Odtoková intergenera ní vzd lanostní mobilita potomk imigrant dle oblasti p vodu rodi ve srovnání s majoritní populací metropolitní Francie (populace 18Ě50 let)

potomci			ego_vzd4				Total
			ni0. sekundární	vyz. sekundární	vyz. sek. s maturitou	terciární	
Francie	rod_vzd4	ni0. sekundární	23,1%	37,0%	17,3%	22,6%	100,0%
		vyz. sekundární	13,3%	28,1%	24,9%	33,6%	100,0%
		vyz. sek. s maturitou	9,6%	10,5%	28,7%	51,2%	100,0%
		terciární	6,8%	7,5%	24,8%	60,9%	100,0%
		Total	15,1%	25,4%	22,4%	37,1%	100,0%
Maghreb	rod_vzd4	ni0. sekundární	28,3%	24,3%	25,1%	22,3%	100,0%
		vyz. sekundární	24,1%	21,0%	28,1%	26,9%	100,0%
		vyz. sek. s maturitou	17,7%	12,5%	35,4%	34,4%	100,0%
		terciární	8,3%	7,1%	34,0%	50,6%	100,0%
		Total	25,4%	21,7%	26,8%	26,0%	100,0%
Afrika	rod_vzd4	ni0. sekundární	33,1%	22,0%	29,6%	15,3%	100,0%
		vyz. sekundární	16,7%	24,4%	39,7%	19,2%	100,0%
		vyz. sek. s maturitou	27,3%	11,4%	34,1%	27,3%	100,0%
		terciární	16,2%	9,7%	28,6%	45,4%	100,0%
		Total	25,6%	17,9%	30,9%	25,6%	100,0%
Asie	rod_vzd4	ni0. sekundární	32,6%	23,7%	22,0%	21,8%	100,0%
		vyz. sekundární	16,9%	22,3%	34,6%	26,2%	100,0%
		vyz. sek. s maturitou	14,8%	4,5%	39,8%	40,9%	100,0%
		terciární	6,3%	7,4%	36,0%	50,3%	100,0%
		Total	23,4%	18,4%	28,2%	29,9%	100,0%
Evropa	rod_vzd4	ni0. sekundární	22,2%	34,1%	18,3%	25,4%	100,0%
		vyz. sekundární	17,3%	26,3%	25,0%	31,4%	100,0%
		vyz. sek. s maturitou	10,1%	23,2%	27,3%	39,4%	100,0%
		terciární	10,4%	10,0%	26,9%	52,7%	100,0%
		Total	19,3%	29,5%	21,2%	30,0%	100,0%

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

N (validní) = 8 314 (chyb jící hodnoty 62 %)

vy azeny odpov di šnevímõ u nejvy—fho dosaženého vzd lání rodi

Tabulka . 9 / Odtoková intergenera ní vzd lanostní mobilita potomk imigrant dle oblasti p vodu rodi ve srovnání s majoritní populací metropolitní Francie z hlediska pohlaví (populace 18Ě50 let)

muži

potomci			ego_vzd4				Total
			ni0. sekundární	vyz. sekundární	vyz. sek. s maturitou	terciární	
Francie	rod_vzd4	ni0. sekundární	23,8%	43,0%	13,7%	19,5%	100,0%
		vyz. sekundární	15,6%	29,9%	23,6%	30,9%	100,0%
		vyz. sek. s maturitou	11,1%	13,1%	30,3%	45,5%	100,0%
		terciární	8,5%	9,5%	25,8%	56,2%	100,0%
	Total		16,4%	28,3%	21,3%	34,1%	100,0%
Maghreb	rod_vzd4	ni0. sekundární	33,9%	26,1%	20,6%	19,5%	100,0%
		vyz. sekundární	27,9%	24,5%	25,2%	22,4%	100,0%
		vyz. sek. s maturitou	20,5%	13,6%	31,8%	34,1%	100,0%
		terciární	13,5%	6,8%	35,1%	44,6%	100,0%
	Total		30,3%	23,4%	23,3%	23,0%	100,0%
Afrika	rod_vzd4	ni0. sekundární	41,7%	25,8%	23,5%	9,1%	100,0%
		vyz. sekundární	17,9%	33,3%	35,9%	12,8%	100,0%
		vyz. sek. s maturitou	26,3%	21,1%	26,3%	26,3%	100,0%
		terciární	16,0%	7,4%	34,0%	42,6%	100,0%
	Total		28,9%	20,4%	28,9%	21,8%	100,0%
Asie	rod_vzd4	ni0. sekundární	29,2%	28,1%	21,0%	21,7%	100,0%
		vyz. sekundární	22,6%	27,4%	25,8%	24,2%	100,0%
		vyz. sek. s maturitou	21,6%	5,4%	32,4%	40,5%	100,0%
		terciární	6,9%	11,9%	33,7%	47,5%	100,0%
	Total		22,9%	22,7%	25,3%	29,1%	100,0%
Evropa	rod_vzd4	ni0. sekundární	25,3%	35,8%	17,6%	21,4%	100,0%
		vyz. sekundární	21,0%	29,1%	23,1%	26,7%	100,0%
		vyz. sek. s maturitou	8,6%	29,3%	24,1%	37,9%	100,0%
		terciární	10,5%	13,7%	29,5%	46,3%	100,0%
	Total		22,1%	31,8%	20,4%	25,7%	100,0%

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008
 Populace mužů, N (validní) = 3 963 (chybějící hodnoty 62 %)
 vy azeny odpov ědí šnevímõ u nejvyššího dosaženého vzd lání rodi

Tabulka . 9 / ýeny

potomci			ego_vzd4				Total
			ni0. sekundární	vyz. sekundární	vyz. sek. s maturitou	terciární	
Francie	rod_vzd4	ni0. sekundární	22,5%	32,0%	20,2%	25,3%	100,0%
		vyz. sekundární	11,1%	26,3%	26,3%	36,4%	100,0%
		vyz. sek. s maturitou	8,2%	8,2%	27,3%	56,4%	100,0%
		terciární	4,9%	5,3%	23,8%	66,0%	100,0%
		Total	13,9%	22,6%	23,5%	40,0%	100,0%
Maghreb	rod_vzd4	ni0. sekundární	24,2%	23,0%	28,4%	24,4%	100,0%
		vyz. sekundární	20,9%	18,1%	30,5%	30,5%	100,0%
		vyz. sek. s maturitou	15,4%	11,5%	38,5%	34,6%	100,0%
		terciární	3,7%	7,3%	32,9%	56,1%	100,0%
		Total	21,6%	20,4%	29,6%	28,4%	100,0%
Afrika	rod_vzd4	ni0. sekundární	26,9%	19,2%	34,1%	19,8%	100,0%
		vyz. sekundární	15,4%	15,4%	43,6%	25,6%	100,0%
		vyz. sek. s maturitou	28,0%	4,0%	40,0%	28,0%	100,0%
		terciární	16,5%	12,1%	23,1%	48,4%	100,0%
		Total	22,8%	15,7%	32,6%	28,8%	100,0%
Asie	rod_vzd4	ni0. sekundární	36,0%	19,2%	23,0%	21,8%	100,0%
		vyz. sekundární	11,8%	17,6%	42,6%	27,9%	100,0%
		vyz. sek. s maturitou	9,8%	3,9%	45,1%	41,2%	100,0%
		terciární	5,7%	2,3%	38,6%	53,4%	100,0%
		Total	23,9%	14,1%	31,2%	30,8%	100,0%
Evropa	rod_vzd4	ni0. sekundární	19,2%	32,6%	19,0%	29,2%	100,0%
		vyz. sekundární	13,3%	23,4%	26,9%	36,4%	100,0%
		vyz. sek. s maturitou	12,2%	14,6%	31,7%	41,5%	100,0%
		terciární	10,4%	6,6%	24,5%	58,5%	100,0%
		Total	16,7%	27,3%	22,0%	34,1%	100,0%

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

Populace řen, N (validní) = 4 351 (chyb jící hodnoty 62 %)

vy azeny odpov di šnevímõ u nejvy—řho dosařeného vzd lání rodi

**Tabulka . 10 / Intergenera ní profesní mobilita v rámci metropolitní Francie
(aktivní populace 18Ě60 let)**

		pro_ego			Total
		ved,odb,pod	rut.nem.z.	man.zam.	
pro_rod	ved,odb,pod	3356	1539	1703	6598
	rut.nem.z.	970	750	653	2373
	man.zam.	1765	1531	2435	5731
Total		6091	3820	4791	14702

		pro_ego			Total
		ved,odb,pod	rut.nem.z.	man.zam.	
pro_rod	ved,odb,pod	22,8%	10,5%	11,6%	44,9%
	rut.nem.z.	6,6%	5,1%	4,4%	16,1%
	man.zam.	12,0%	10,4%	16,6%	39,0%
Total		41,4%	26,0%	32,6%	100,0%

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

N (validní) = 14 702 (chyb jící hodnoty 32 %)

pouze aktivní populace; vy azeny možnosti šnevímō a šodmítá odpov d tō u dotazu na vlastní profesi a zam stnanecký status a u dotazu na profesi a zam stnanecký status rodi

**Tabulka . 11 / Odtoková intergenera ní profesní mobilita v rámci metropolitní Francie
(aktivní populace 18Ě60 let)**

		pro_ego			Total
		ved,odb,pod	rut.nem.z.	man.zam.	
pro_rod	ved,odb,pod	50,9%	23,3%	25,8%	100,0%
	rut.nem.z.	40,9%	31,6%	27,5%	100,0%
	man.zam.	30,8%	26,7%	42,5%	100,0%
Total		41,4%	26,0%	32,6%	100,0%

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

N (validní) = 14 702 (chyb jící hodnoty 32 %)

pouze aktivní populace; vy azeny možnosti šnevímō a šodmítá odpov d tō u dotazu na vlastní profesi a zam stnanecký status a u dotazu na profesi a zam stnanecký status rodi

Tabulka . 12 / Intergenera ní profesní mobilita v rámci metropolitní Francie z hlediska pohlaví (aktivní populace 18Ě60 let)

Sexee			pro_ego			Total
			ved,odb,pod	rut.nem.z.	man.zam.	
muĎi	pro_rod	ved,odb,pod	1802	467	1100	3369
		rut.nem.z.	538	229	440	1207
		man.zam.	1036	398	1607	3041
	Total	3376	1094	3147	7617	
Ďeny	pro_rod	ved,odb,pod	1554	1072	603	3229
		rut.nem.z.	432	521	213	1166
		man.zam.	729	1133	828	2690
	Total	2715	2726	1644	7085	

Sexee			pro_ego			Total
			ved,odb,pod	rut.nem.z.	man.zam.	
muĎi	pro_rod	ved,odb,pod	23,7%	6,1%	14,4%	44,2%
		rut.nem.z.	7,1%	3,0%	5,8%	15,8%
		man.zam.	13,6%	5,2%	21,1%	39,9%
	Total	44,3%	14,4%	41,3%	100,0%	
Ďeny	pro_rod	ved,odb,pod	21,9%	15,1%	8,5%	45,6%
		rut.nem.z.	6,1%	7,4%	3,0%	16,5%
		man.zam.	10,3%	16,0%	11,7%	38,0%
	Total	38,3%	38,5%	23,2%	100,0%	

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

N (validní) muĎi = 7 617 (chyb jící hodnoty 26 %)

N (validní) Ďeny = 7 085 (chyb jící hodnoty 38 %)

pouze aktivní populace; vy azeny moĎnosti ťnevímo a ťodmítá odpov d tĕ u dotazu na vlastní profesi a zam stnanecký status a u dotazu na profesi a zam stnanecký status rodi

Tabulka . 13 / Odtoková intergenera ní profesní mobilita v rámci metropolitní Francie z hlediska pohlaví (aktivní populace 18Ě60 let)

Sexee			pro_ego			Total
			ved,odb,pod	rut.nem.z.	man.zam.	
muĎi	pro_rod	ved,odb,pod	53,5%	13,9%	32,7%	100,0%
		rut.nem.z.	44,6%	19,0%	36,5%	100,0%
		man.zam.	34,1%	13,1%	52,8%	100,0%
	Total	44,3%	14,4%	41,3%	100,0%	
Ďeny	pro_rod	ved,odb,pod	48,1%	33,2%	18,7%	100,0%
		rut.nem.z.	37,0%	44,7%	18,3%	100,0%
		man.zam.	27,1%	42,1%	30,8%	100,0%
	Total	38,3%	38,5%	23,2%	100,0%	

Tabulka . 14 / Intergenera ní profesní mobilita potomk imigrant dle oblasti p vodu rodi ve srovnání s majoritní populací metropolitní Francie (aktivní populace 18Ě50 let)

absolutní etnosti

potomci			pro_ego			Total
			ved,odb,pod	rut.nem.z.	man.zam.	
Francie	pro_rod	ved,odb,pod	747	274	199	1220
		rut.nem.z.	214	145	127	486
		man.zam.	157	158	259	574
	Total		1118	577	585	2280
Maghreb	pro_rod	ved,odb,pod	147	95	39	281
		rut.nem.z.	74	58	50	182
		man.zam.	243	268	268	779
	Total		464	421	357	1242
Afrika	pro_rod	ved,odb,pod	66	35	14	115
		rut.nem.z.	33	28	20	81
		man.zam.	54	68	45	167
	Total		153	131	79	363
Asie	pro_rod	ved,odb,pod	142	55	40	237
		rut.nem.z.	32	33	10	75
		man.zam.	71	73	107	251
	Total		245	161	157	563
Evropa	pro_rod	ved,odb,pod	372	181	119	672
		rut.nem.z.	185	133	112	430
		man.zam.	380	328	378	1086
	Total		937	642	609	2188

relativní etnosti

potomci			pro_ego			Total
			ved,odb,pod	rut.nem.z.	man.zam.	
Francie	pro_rod	ved,odb,pod	32,8%	12,0%	8,7%	53,5%
		rut.nem.z.	9,4%	6,4%	5,6%	21,3%
		man.zam.	6,9%	6,9%	11,4%	25,2%
	Total	49,0%	25,3%	25,7%	100,0%	
Maghreb	pro_rod	ved,odb,pod	11,8%	7,6%	3,1%	22,6%
		rut.nem.z.	6,0%	4,7%	4,0%	14,7%
		man.zam.	19,6%	21,6%	21,6%	62,7%
	Total	37,4%	33,9%	28,7%	100,0%	
Afrika	pro_rod	ved,odb,pod	18,2%	9,6%	3,9%	31,7%
		rut.nem.z.	9,1%	7,7%	5,5%	22,3%
		man.zam.	14,9%	18,7%	12,4%	46,0%
	Total	42,1%	36,1%	21,8%	100,0%	
Asie	pro_rod	ved,odb,pod	25,2%	9,8%	7,1%	42,1%
		rut.nem.z.	5,7%	5,9%	1,8%	13,3%
		man.zam.	12,6%	13,0%	19,0%	44,6%
	Total	43,5%	28,6%	27,9%	100,0%	
Evropa	pro_rod	ved,odb,pod	17,0%	8,3%	5,4%	30,7%
		rut.nem.z.	8,5%	6,1%	5,1%	19,7%
		man.zam.	17,4%	15,0%	17,3%	49,6%
	Total	42,8%	29,3%	27,8%	100,0%	

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

N (validní) = 6 636 (chyb jící hodnoty 70 %)

pouze aktivní populace; vy azeny možnosti šnevímō a šodmítá odpov d tō u dotazu na vlastní profesi a zam stnanecký status a u dotazu na profesi a zam stnanecký status rodi

Tabulka . 15 / Odtoková intergenera ní profesní mobilita potomk imigrant dle oblasti p vodu rodi ve srovnání s majoritní populací metropolitní Francie (aktivní populace 18Ě50 let)

potomci			pro_ego			Total
			ved,odb,pod	rut.nem.z.	man.zam.	
Francie	pro_rod	ved,odb,pod	61,2%	22,5%	16,3%	100,0%
		rut.nem.z.	44,0%	29,8%	26,1%	100,0%
		man.zam.	27,4%	27,5%	45,1%	100,0%
	Total	49,0%	25,3%	25,7%	100,0%	
Maghreb	pro_rod	ved,odb,pod	52,3%	33,8%	13,9%	100,0%
		rut.nem.z.	40,7%	31,9%	27,5%	100,0%
		man.zam.	31,2%	34,4%	34,4%	100,0%
	Total	37,4%	33,9%	28,7%	100,0%	
Afrika	pro_rod	ved,odb,pod	57,4%	30,4%	12,2%	100,0%
		rut.nem.z.	40,7%	34,6%	24,7%	100,0%
		man.zam.	32,3%	40,7%	26,9%	100,0%
	Total	42,1%	36,1%	21,8%	100,0%	
Asie	pro_rod	ved,odb,pod	59,9%	23,2%	16,9%	100,0%
		rut.nem.z.	42,7%	44,0%	13,3%	100,0%
		man.zam.	28,3%	29,1%	42,6%	100,0%
	Total	43,5%	28,6%	27,9%	100,0%	
Evropa	pro_rod	ved,odb,pod	55,4%	26,9%	17,7%	100,0%
		rut.nem.z.	43,0%	30,9%	26,0%	100,0%
		man.zam.	35,0%	30,2%	34,8%	100,0%
	Total	42,8%	29,3%	27,8%	100,0%	

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

N (validní) = 6 636 (chyb jící hodnoty 70 %)

pouze aktivní populace; vy azeny možnosti šnevímō a šodmítá odpov d tō u dotazu na vlastní profesi a zam stnanecký status a u dotazu na profesi a zam stnanecký status rodi

Tabulka . 16 / Intergenera ní profesní mobilita potomk imigrant dle oblasti p vodu rodi ve srovnání s majoritní populací metropolitní Francie z hlediska pohlaví (aktivní populace 18Ě50 let)

muži Ě absolutní etnosti

potomci			pro_ego			Total
			ved,odb,pod	rut.nem.z.	man.zam.	
Francie	pro_rod	ved,odb,pod	388	73	148	609
		rut.nem.z.	112	35	82	229
		man.zam.	96	35	174	305
	Total	596	143	404	1143	
Maghreb	pro_rod	ved,odb,pod	68	29	29	126
		rut.nem.z.	36	17	36	89
		man.zam.	115	67	174	356
	Total	219	113	239	571	
Afrika	pro_rod	ved,odb,pod	31	13	9	53
		rut.nem.z.	17	9	17	43
		man.zam.	24	15	32	71
	Total	72	37	58	167	
Asie	pro_rod	ved,odb,pod	85	20	26	131
		rut.nem.z.	13	9	7	29
		man.zam.	48	16	82	146
	Total	146	45	115	306	
Evropa	pro_rod	ved,odb,pod	187	49	94	330
		rut.nem.z.	117	41	90	248
		man.zam.	215	79	266	560
	Total	519	169	450	1138	

Tabulka . 16 / muži Ě relativní etnosti

potomci			pro_ego			Total
			ved,odb,pod	rut.nem.z.	man.zam.	
Francie	pro_rod	ved,odb,pod	33,9%	6,4%	12,9%	53,3%
		rut.nem.z.	9,8%	3,1%	7,2%	20,0%
		man.zam.	8,4%	3,1%	15,2%	26,7%
	Total	52,1%	12,5%	35,3%	100,0%	
Maghreb	pro_rod	ved,odb,pod	11,9%	5,1%	5,1%	22,1%
		rut.nem.z.	6,3%	3,0%	6,3%	15,6%
		man.zam.	20,1%	11,7%	30,5%	62,3%
	Total	38,4%	19,8%	41,9%	100,0%	
Afrika	pro_rod	ved,odb,pod	18,6%	7,8%	5,4%	31,7%
		rut.nem.z.	10,2%	5,4%	10,2%	25,7%
		man.zam.	14,4%	9,0%	19,2%	42,5%
	Total	43,1%	22,2%	34,7%	100,0%	
Asie	pro_rod	ved,odb,pod	27,8%	6,5%	8,5%	42,8%
		rut.nem.z.	4,2%	2,9%	2,3%	9,5%
		man.zam.	15,7%	5,2%	26,8%	47,7%
	Total	47,7%	14,7%	37,6%	100,0%	
Evropa	pro_rod	ved,odb,pod	16,4%	4,3%	8,3%	29,0%
		rut.nem.z.	10,3%	3,6%	7,9%	21,8%
		man.zam.	18,9%	6,9%	23,4%	49,2%
	Total	45,6%	14,9%	39,5%	100,0%	

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

populace mužů, N (validní) = 3 325 (chybějící hodnoty 68 %)

pouze aktivní populace; vyřazeny možnosti šnevímo a šodmítá odpov. d. t. u dotazu na vlastní profesi a zam. stanecký status a u dotazu na profesi a zam. stanecký status rodičů

Tabulka . 16 / ýeny Ě absolutní etnosti

potomci			pro_ego			Total
			ved,odb,pod	rut.nem.z.	man.zam.	
Francie	pro_rod	ved,odb,pod	359	201	51	611
		rut.nem.z.	102	110	45	257
		man.zam.	61	123	85	269
	Total		522	434	181	1137
Maghreb	pro_rod	ved,odb,pod	79	66	10	155
		rut.nem.z.	38	41	14	93
		man.zam.	128	201	94	423
	Total		245	308	118	671
Afrika	pro_rod	ved,odb,pod	35	22	5	62
		rut.nem.z.	16	19	3	38
		man.zam.	30	53	13	96
	Total		81	94	21	196
Asie	pro_rod	ved,odb,pod	57	35	14	106
		rut.nem.z.	19	24	3	46
		man.zam.	23	57	25	105
	Total		99	116	42	257
Evropa	pro_rod	ved,odb,pod	185	132	25	342
		rut.nem.z.	68	92	22	182
		man.zam.	165	249	112	526
	Total		418	473	159	1050

Tabulka . 16 /ženy Ě relativní etnosti

potomci			pro_ego			Total
			ved,odb,pod	rut.nem.z.	man.zam.	
Francie	pro_rod	ved,odb,pod	31,6%	17,7%	4,5%	53,7%
		rut.nem.z.	9,0%	9,7%	4,0%	22,6%
		man.zam.	5,4%	10,8%	7,5%	23,7%
	Total	45,9%	38,2%	15,9%	100,0%	
Maghreb	pro_rod	ved,odb,pod	11,8%	9,8%	1,5%	23,1%
		rut.nem.z.	5,7%	6,1%	2,1%	13,9%
		man.zam.	19,1%	30,0%	14,0%	63,0%
	Total	36,5%	45,9%	17,6%	100,0%	
Afrika	pro_rod	ved,odb,pod	17,9%	11,2%	2,6%	31,6%
		rut.nem.z.	8,2%	9,7%	1,5%	19,4%
		man.zam.	15,3%	27,0%	6,6%	49,0%
	Total	41,3%	48,0%	10,7%	100,0%	
Asie	pro_rod	ved,odb,pod	22,2%	13,6%	5,4%	41,2%
		rut.nem.z.	7,4%	9,3%	1,2%	17,9%
		man.zam.	8,9%	22,2%	9,7%	40,9%
	Total	38,5%	45,1%	16,3%	100,0%	
Evropa	pro_rod	ved,odb,pod	17,6%	12,6%	2,4%	32,6%
		rut.nem.z.	6,5%	8,8%	2,1%	17,3%
		man.zam.	15,7%	23,7%	10,7%	50,1%
	Total	39,8%	45,0%	15,1%	100,0%	

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

populace řlen, N (validní) = 3 311 (chyb jící hodnoty 71 %)

pouze aktivní populace; vy azeny možnosti řšnevímõ a řšodmítá odpov d tõ u dotazu na vlastní profesi a zam stnanecký status a u dotazu na profesi a zam stnanecký status rodi

Tabulka . 17 / Odtoková intergenera ní profesní mobilita potomk imigrant dle oblasti p vodu rodi ve srovnání s majoritní populací metropolitní Francie z hlediska pohlaví (aktivní populace 18Ě50 let)

muži

potomci			pro_ego			Total
			ved,odb,pod	rut.nem.z.	man.zam.	
Francie	pro_rod	ved,odb,pod	63,7%	12,0%	24,3%	100,0%
		rut.nem.z.	48,9%	15,3%	35,8%	100,0%
		man.zam.	31,5%	11,5%	57,0%	100,0%
	Total	52,1%	12,5%	35,3%	100,0%	
Maghreb	pro_rod	ved,odb,pod	54,0%	23,0%	23,0%	100,0%
		rut.nem.z.	40,4%	19,1%	40,4%	100,0%
		man.zam.	32,3%	18,8%	48,9%	100,0%
	Total	38,4%	19,8%	41,9%	100,0%	
Afrika	pro_rod	ved,odb,pod	58,5%	24,5%	17,0%	100,0%
		rut.nem.z.	39,5%	20,9%	39,5%	100,0%
		man.zam.	33,8%	21,1%	45,1%	100,0%
	Total	43,1%	22,2%	34,7%	100,0%	
Asie	pro_rod	ved,odb,pod	64,9%	15,3%	19,8%	100,0%
		rut.nem.z.	44,8%	31,0%	24,1%	100,0%
		man.zam.	32,9%	11,0%	56,2%	100,0%
	Total	47,7%	14,7%	37,6%	100,0%	
Ěvropa	pro_rod	ved,odb,pod	56,7%	14,8%	28,5%	100,0%
		rut.nem.z.	47,2%	16,5%	36,3%	100,0%
		man.zam.	38,4%	14,1%	47,5%	100,0%
	Total	45,6%	14,9%	39,5%	100,0%	

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

populace mužů, N (validní) = 3 325 (chybějící hodnoty 68 %)

pouze aktivní populace; vyřazeny možnosti šnevnímě a šodmnítá odpov d tō u dotazu na vlastní profesi a zam stnanecký status a u dotazu na profesi a zam stnanecký status rodi

Tabulka . 17 / ýeny

potomci			pro_ego			Total
			ved,odb,pod	rut.nem.z.	man.zam.	
Francie	pro_rod	ved,odb,pod	58,8%	32,9%	8,3%	100,0%
		rut.nem.z.	39,7%	42,8%	17,5%	100,0%
		man.zam.	22,7%	45,7%	31,6%	100,0%
	Total	45,9%	38,2%	15,9%	100,0%	
Maghreb	pro_rod	ved,odb,pod	51,0%	42,6%	6,5%	100,0%
		rut.nem.z.	40,9%	44,1%	15,1%	100,0%
		man.zam.	30,3%	47,5%	22,2%	100,0%
	Total	36,5%	45,9%	17,6%	100,0%	
Afrika	pro_rod	ved,odb,pod	56,5%	35,5%	8,1%	100,0%
		rut.nem.z.	42,1%	50,0%	7,9%	100,0%
		man.zam.	31,3%	55,2%	13,5%	100,0%
	Total	41,3%	48,0%	10,7%	100,0%	
Asie	pro_rod	ved,odb,pod	53,8%	33,0%	13,2%	100,0%
		rut.nem.z.	41,3%	52,2%	6,5%	100,0%
		man.zam.	21,9%	54,3%	23,8%	100,0%
	Total	38,5%	45,1%	16,3%	100,0%	
Evropa	pro_rod	ved,odb,pod	54,1%	38,6%	7,3%	100,0%
		rut.nem.z.	37,4%	50,5%	12,1%	100,0%
		man.zam.	31,4%	47,3%	21,3%	100,0%
	Total	39,8%	45,0%	15,1%	100,0%	

Zdroj: INED, INSEE, výzkum *Trajectoires et Origines* 2008

populace řen, N (validní) = 3 311 (chyb jící hodnoty 71 %)

pouze aktivní populace; vy azeny možnosti řnevímõ a řodmítá odpov d tõ u dotazu na vlastní profesi a zam stnanecký status a u dotazu na profesi a zam stnanecký status rodi

Příloha 18 / Mezinárodní klasifikace vzdělání ISCED 97

kód	Úroveň vzdělání název	Obvyklý věk		Obv. délka trvání	Vstup z úrovně	Výstup do úrovně	Rámcový výukový program
		vstupu	výstupu				
0	Preprimární vzdělání	3	6	3	-	1	Uvedení dítěte do školního prostředí, získání základních sociálních návyků
1	Primární vzdělání (první stupeň základního vzdělání)	6	11	5	0	2	Poskytnutí pevného základního vzdělání ve čtení, psaní a matematice spolu s elementárním porozuměním ostatním předmětům
2	Nižší sekundární vzdělání (druhý stupeň základního vzdělání)	11	15	4	1	TP, 3	Dokončení základního vzdělání, položení základu pro celoživotní vzdělávání, vytváření základních dovedností. Konec povinné školní docházky.
3	Vyšší sekundární vzdělání	15	19	4	2	TP, 3, 4, 5	Druhý stupeň sekundárního vzdělání, programy jsou často již specializovány.
4	Postsekundární terciární vzdělání	19+	20+	1	3	TP, 5	Programy sloužící pro rozšiřování znalostí získaných na úrovni ISCED 3.
5	Terciární vzdělání - první stupeň	19+	24+	5	3, 4	TP, 6	Programy s obsahem na vyšší úrovni než ISCED 3 nebo 4 poskytující kvalifikaci k vstupu do deko-výzkumných programů i k profesím s vysokými kvalifikačními požadavky.
6	Terciární vzdělání - druhý stupeň	24+	27+	3+	5	TP	Programy, které vedou přímo k udělení v deko-výzkumné kvalifikace.

TP = trh práce

převzato z

[https://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/metodika_mezinarodni_klasifikace_vzdelani_isced_97]

Příloha . 19 / Klasifikace zaměstnání KZAM

Hlavní třídy KZAM:

- 1 Zákodárci, vedoucí a řídící pracovníci
- 2 Vědecké a odborné pracovníky
- 3 Technici, zdravotníci, pedagogičtí pracovníci a pracovníci v příbuzných oborech
- 4 Nižší administrativní pracovníci (úředníci)
- 5 Provozní pracovníci ve službách a obchod
- 6 Kvalifikovaní dělníci v zemědělství, lesnictví a v příbuzných oborech (kromě obsluhy strojů a zařízení)
- 7 Řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé, opraváři (kromě obsluhy strojů a zařízení)
- 8 Obsluha strojů a zařízení
- 9 Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci
- 0 Příslužníci armády

Převzato z [http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/prehled_a_charakteristika_hlavnich_trid_klasifikace_kzam]